

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

30300

**ÜLKEMİZDEKİ HAYAT SİGORTASININ EKONOMİ
İÇİNDEKİ YERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nermin ODABAŞ

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN:Prof. Dr. Necat BERBEROĞLU

ESKİŞEHİR

1993

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖZGEÇMİŞ

1968 Yılı Emirdağ doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Eskişehir'de tamamladım. 1987 yılında Anadolu Üniversitesi, İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat bölümüne girdim. 1991 yılında mezun oldum.

1991-1992 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası dalında Yüksek Lisans programına başladım. Halen aynı enstitünün öğrencisiyim.

ÖZET

Hayat sigortaları, İnsanların ölüm hallerinde kanuni mirasçılarının veya poliçede menfaatar olarak belirtilen kişilerin, hayatta olma hallerinde ise maluliyet durumu olduğundan ya da önceden saptanan sürenin sonunda bir tazminat veya gelir olabilecekleri bir sigorta türüdür.

Hayat Sigortasının önemi, diğer sigorta branşlarından farklı olarak çifte işlev taşımasından (hem risk unsurunu, hem de tasarruf unsurunu kapsamamasından) kaynaklanmaktadır.

Hayat Sigortaları uzun vadeli sigorta işlemleri olduklarından şirketlerin mali bünyelerinden uzun süreli fon kaynağı teşkil ederler. Bu açıdan çok önem taşırlar.

Günümüzde Hayat Sigortasının yatırımlara kaynak olan uzun vadeli fonlarının önemini kavrayan bir çok gelişmiş ülkede, Hayat Sigortacılığının teşvik edici yasalarla ağırlık verilmiştir. Bunlar geniş kapsamlı vergi muafiyetleri şeklindedir. Ülkemizde Hayat Sigortacılığı için en büyük teşvik vergi muafiyeti ile devletten gelmiştir.

SUMMARY

Life Insurance is a kind of insurance that humans can get a possession or income in positions like that legal inheritors or personnels who expounded as shareholder on the draft when humans die and in invalidity positions or at the end of a time which fixed beforehand if humans have been living.

Importance of Life Insurance has been source cause it has double procedure as different than another Insurance's branches.. "It is including both risk element and possession element"

Life Insurance is forming budget's source by a long time from financial structures of companies why being Insurance's procedures by long fixed date. They have much important from that point of.

In our day, have given weight by encouraging laws to Life Insurance in a lot of developed countries that understanding important of long fixed date of Life Insurance which being source for invest in our country the biggest encouragement comes from state by taxes exemption for Life Insurance.

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	XI
GRAfİKLER.....	XII
GİRİŞ.....	1

Birinci bölüm

1. SİGORTACILIK HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. SİGORTANIN TANIMI.....	4
1.2. SİGORTACILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR.....	6
1.3. SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	13
1.4. SİGORTACILIK TÜRLERİ.....	15
1.4.1. Sosyal Sigortalar.....	15
1.4.2. Özel Sigortalar.....	17
1.5. SOSYAL SİGORTALAR İLE ÖZEL SİGORTALAR ARASINDAKİ FARKLAR.....	18

VII

1.6. SİGORTA İŞLETMESİNİN İŞLEVLERİ.....	19
1.6.1. Temel İşlevler.....	21
1.6.2. Ekonomik İşlevler.....	22

2.HAYAT SİGORTACILIĞI HAKKINDA GENEL BİLGİ

2.1.HAYAT SİGORTASI.....	23
2.2.HAYAT SİGORTASINI DOĞURAN NEDENLER.....	25
2.3. HAYAT SİGORTASININ TARİHÇESİ.....	29
2.4. HAYAT SİGORTASININ AMACI.....	32
2.5. SİGORTANIN YAPILMASI VE PRİM.....	33
2.6. HAYAT SİGORTASININ ÇEŞİTLERİ.....	35
2.6.1. Ölüm Hali Hayat Sigortası.....	36
2.6.2. Yaşama Hali Hayat Sigortası.....	37
2.6.3. Karma Hayat Sigortası.....	37
2.6.4. Grup Hayat Sigortası.....	38
2.6.5. Diğer Çeşitler.....	39
2.7. HAYAT SİGORTASININ ORGANİZASYONU.....	42
2.7.1. Yenileme Departmanı.....	42
2.7.2. Acanteler Departmanı.....	42
2.7.3. Hasar Departmanı.....	42
2.7.4. Aktüerya ve İstatistik Departmanı.....	43
2.7.5. Reasürans Departmanı.....	43
2.7.6. Yatırım Departmanı.....	44
2.7.7. İç Denetim Departmanı.....	46
2.7.8. Hukuk Departmanı.....	47
2.7.9. EDP Departmanı.....	47
2.7.10 Diğer Hususlar.....	48

VIII

İkinci bölüm

3.HAYAT SİGORTALARINDA MALİ VE EKONOMİK BAKIŞ

3.1. HAYAT SİGORTASINDA YATIRIM.....	49
3.2. HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMASI.....	52
3.3. HAYAT SİGORTALARINDA FONLARIN KULLANIM ALANLARI.....	58
3.3.1. Tahvil.....	58
3.3.2. Hisse Senedi.....	60
3.3.3. Gayrimenkuller.....	61
3.3.4. Teminatlı İkrazlar.....	64
3.3.5. Poliçe Karşılığı İkrazlar.....	64
3.4. KÂR PAYI UYGULAMASI.....	66
3.5. HAYAT SİGORTALARINDA VERGİ DURUMU.....	67
3.6. HAYAT SİGORTASININ AVANTAJLARI.....	68
3.6.1. Vergi İndirimi.....	68
3.6.2. Kârlı Yatırım Alanı.....	69
3.6.3. Düşük Faizli Kredi.....	70
3.7. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE HAYAT SİGORTACILIĞI.....	70
3.8. KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKLER.....	72

4.TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTASI

4.1. SİGORTA SEKTÖRÜNÜN ÜLKE EKONOMİSİNE

KATKISI..... 74

4.1.1. Sigorta Sektörünün Sermaye

Birikimine Katkısı..... 74

4.1.2. Sigorta Sektörünün Sermaye

Piyasasına Katkısı..... 76

4.1.3. Sigorta Sektörünün İstihdam

Düzeyine Etkileri..... 77

4.1.4. Dış Ödemeler Dengesine Etkileri..... 77

4.2. TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIĞIN DURUMU..... 78

4.3. TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIĞININ.....

SON BEŞ YILLIK GELİŞMESİ..... 82

4.4. TÜRKİYE'DE KÂR PAYLI HAYAT

POLİÇESİNİN UYGULAMASI..... 92

4.5. ÜLKEMİZDE MEVCUT SOSYAL GÜVENLİK

KURULUŞLARI İLE ÖZEL SİGORTACILIĞIN

KARŞILAŞTIRILMASI..... 100

Üçüncü bölüm

5.ÜLKEMİZDEKİ HAYAT SİGORTACILIĞIN GELİŞMESİ İÇİN GEREKLİ TEDBİRLER VE GELECEĞİ

5.1. HAYAT SİGORTASININ GELİŞMİŞLİĞİ VE

SORUNLARI..... 105

5.2. HAYAT SİGORTALARININ GELİŞTİRİLMESİNDE

UYGULANAN METODLAR..... 110

5.2.1 Kâra İştirakli Poliçeler.....	111
5.2.2. Değişen Kapitalli Hayat Sigortaları.....	112
5.2.3. Kapital Artan Poliçeler.....	113
5.2.4. Sigorta Kapitalini Endekse Bağlama.....	113
5.3. EĞİTİM.....	114
5.4. HAYAT SİGORTACILIĞI VE DEVLET GÜVENCESİ....	117
5.5. HAYAT SİGORTASININ GELECEĞİ.....	120

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	121
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	i-v

TABLÖLAR

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
1.	Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortalar Arasındaki Temel Farklılıkları.....	19
2.	Kişi Başına Düşen Hayat Sigortası Primi.....	79
3.	Yıllara Göre Prim İstihsalı.....	83
4.	Yıllara Hayat Sigorta Primi ve Sektördeki Payı.....	84
5.	Direkt Prim İstihsalı.....	86
6.	Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Hayat Dalı Yatırımları ve Bunlardan Sağlanan Gelirler.....	87
7.	G.S.M.H. ve Prim Artışı.....	88
8.	Hayat Sigortalarında poliçe üretim ve iptalleri.....	90
9.	1992 Yılında Hayat Sigortalarında Reel Getiri.....	97
10.	1992 Yılında Hayat Sigortası Alanında İlk On Şirket.....	98
11.	Primlerin Sosyal Sigortalar Kurumu Yerine Şirketlere Ödenmesi.....	101

GRAFİKLER

Grafik No	Grafik Adı	Sayfa No
1.	Kişi Başına Düşen Hayat Sigorta Primi.....	80
2.	Yıllara Göre Prim İstihali.....	83
3.	Yıllara Göre Hayat Sigortasının Sektördeki Payı.....	85
4.	G.S.M.H. Reel Büyüme Hızı.....	88
5.	Hayat Sigortalarında Poliçe Üretim ve İptalleri.....	91
6.	1992 Yılı Hayat Sigortası Alanında İlk On Şirketin Prim Üretimi.....	99
7.	1992 Yılı Hayat Sigortası Alanında İlk On Şirketin Pazar Payları.....	99

GİRİŞ

Hayat Sigortacılığı; Kişilerin kazandıkları gelirin hastalık, yaşlılık, maluliyet, ölüm gibi nedenlerle ortadan kalkmasını önlemek ve gelire süreklilik kazandırmak için geliştirilen bir ekonomik etkinlik dalıdır.

Bilindiği gibi; İnsan hayatının değeri ölçülmez. Bu nedenle Hayat Sigortalarında sigorta bedeli sigorta ettirenin isteğine bağlıdır. Diğer branşlarda olduğu gibi belli ölçülere ve esaslara göre hesaplanmaz.

Günümüzde Hayat Sigortacılığında egemen düşünce, Hayat Sigortasının hem bir tasarruf aracı hem de geleceğin güvence altına alınmasını sağlayan bir araç olarak görülmesidir.

Hayat Sigortası tasarrufları uzun vadelidir ve bir akitten doğmaktadır. Bu nedenle de daha istikrarlıdır.

Uzun yıllar boyunca Hayat Sigorta yatırımları, ekonomilerin en büyük finansman kaynağı olmuş ve halen de olmaktadır.

Sigortacıların fon yaratma işlevinin gerçekleşmesini sağlayan en önemli etken Hayat Sigortalarıdır.

Gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri, özellikle Hayat Sigortası çok önemli boyutlarda yatırılabilir fonların birikimine neden olmaktadır. Bu

biriken fonlar mali piyasalarda mali araçlara yatırılarak değerlendirilmektedir. Bu ülkelerin geçmiş yıllarında Hayat Sigorta şirketleri, kişiisel tasarrufların üretken yatırımlara akıtılmasının en önemli kanalı olmuştur.

Sigortacılığın gelişmiş olduğu bu ülkelerde Hayat Sigortası, toplam primler içinde en st sırayı almaktadır. Sigortacılığın sadece bu dalında yaratılan fonlar, devlet bütçesi olanaklarına yaklaşmaktadır.

Türkiye’de sigorta şirketleri bankaların desteğine ihtiyaç duyarken, dünya da sigorta şirketleri bankalar kurmakta ve onları desteklemektedirler.

Ülkemizde uygulanan, sosyal güvenlik kurumları altındaki nüfus sınırlıdır. Bu kurumların içinde bulundukları yetersizlikler nedeniyle, önümüzdeki yıllarda Hayat Sigortacılığın daha geniş bir tabana yayılacağının bir göstergesidir.

Hayat Sigortası daha önce belirttiğim işlevleri nedeniyle de, ekonominin adeta alt yapısını teşkil etmektedir.

Çalışma üç bölüm halinde incelenmiştir:

Birinci Bölümde; Sigortacılık ve Hayat Sigortası hakkında genel bilgiler açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci Bölümünde; Hayat Sigortasının mali ve ekonomik yönü, sigorta sektörünün ekonomiye katkısı, Türkiye’deki Hayat Sigortasının durumu detaylarıyla incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölümde; Ülkemizdeki Hayat Sigortacılığın gelişmesi için gerekli önlemler ve geleceği aktarılmaya çalışılmıştır.

Sonuç Öneriler Bölümünde; Yapılan çalışmaların sonucunda genel bir değerlendirilme yapılmış ve Hayat Sigortacılığın gelişmesi için gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Birinci bölüm

1. SİGORTACILIK HAKKINDA GENEL BİLGİ

1.1. SİGORTANIN TANIMI

Haber kaynağı radyo, televizyon ve gazetelerden günlük yaşantımızdan karşılaşılan mal ve can kayıplarını izleriz. Yangın, kaza, infilak, deprem, soygun gibi zarara neden olan olaylar yaşantımızın bir parçasıdır.

Bu tür kaçınılmaz olaylara birgün bizde maruz kalabilir ve tehlike sonucunda zarara uğrayabiliriz. Sigorta; Risk denilen bu tehlike ihtimallerinin güvencesi olup, kişinin tehlike ihtimalinin ekonomik sonucunu üstüne alır. Kişinin maddi kaybını tek başına göğüslemesi yerine, kitleyle paylaşarak minumum hale getiren ve topluma dağıtan bir sistemdir. Bir başka deyişle; Sigorta bireyin kendi imkânları ile karşılamakta zorluk çekeceği maddi zararların topluma yaymak yolu ile

zararsız hale getirilmesidir.¹

Sigorta güvencesini kamu (Soysal Sigortalar Kurumu, Bağ-kur, Emniyet Sandığı, Emekli Sandığı vb.) veya özel kuruluşlar verir.

Kimin başına ne zaman, neyin geleceğini kestiremediğiniz zararların maddi sonuçları için kişiler biraraya gelerek bir fon-kaynak oluştururlar. Basit olarak; Sigorta güvencesi ile geniş halk kitlesindeki her bir kişi, ortak bir fon'a (havuz) prim denilen sigorta ücretini öder ve içlerinden herhangi birinin zarara uğraması halinde, bu fondan zarar tanzim edilir ve maddi kayıp karşılanır ².

Sigortanın temelinde kendi kendine yardım fikri yatar. Fakat, buradaki yardım bireyin kendisine yaptığı yardım değil, bir topluluğun belirli riskler karşısında birleşerek meydana gelebilecek hasara birlikte karşı koymalarıdır ³.

Elde olmayan ve ne zaman gerçekleşeceği tahmin edilemeyen rizikolar vardır. Bu rizikolara karşı bir güvence olan sigorta, kanun ve mukavele ile tesbit edilir. Belirli bir riskin; Aynı derecede tehdidi altında bulunan çok sayıda, tesadüfi olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistiki olarak belirlenmesi mümkün hasarlar mevcuttur. Sigortayı, sözü edilen bu hasarları birlikte karşılamak üzere oluşan bir organizasyon olarak tanımlayabiliriz.

¹ Tülin İŞGÖREN, Uygulamalı Temel Sigorta Bilgileri Eğitim Rehberi, 1989, s.1.

² Ali NEYZİ, Sigorta sorunu, Verdi Basımevi, 1972, s.18.

³ Kâmuran PEKİNER, Sigorta İşletmeciliği Prensipler-Hesap Bünyesi, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:1516, İstanbul, 1974, s.15.

1.2. SİGORTACILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

Sigortacı: Sigortacı, maruz kalacakları rizikolara karşı sigorta olmak isteyen şahıs veya müesseselere teminat veren, kuruluşları kanunlarla belirlenmiş olan şirketlerdir.

Bu şirketler anonim şirket şeklinde, karşılıklı sigortalar da kooperatif şirket şeklinde olur.

Sigorta Aracıları: Sigorta şirketleri ile anlaşma yaparak bu şirketlere iş temin eden sigortacı ile sigorta ettireni yan yana getirir. Bu ikisi arasında sigorta sözleşmesi akdedilmesini sağlayan, primini tahsil eden, her iki tarafa karşı bağımsız ve tarafsız hareket eden gerçek ve tüzel kişilerdir ⁴.

Sigorta Acenteliği: Sigorta şirketi ile yapılan bir sözleşme gereğince, şirkete sigorta temin eden ve karşılığında belirli oranlarda komisyon alan özel veya tüzel kuruluşlara acente denir. Sigorta Acenteleri "A" ve "B" olmak üzere iki gruba ayrılırlar.

A Grubu Acenteler: Bu acenteler poliçe düzenleme yetkisine sahiptirler. Düzenledikleri poliçe, zeyilname, tecditnameler ile iptalleri "rejistro" denilen resmi defterlere kaydederler. Aldıkları sigorta priminin gider vergisini Maliye'ye, Yangın Sigorta vergisini Belediye'lere, kendileri öderler.

B Grubu Acenteler: Bu acentelerin poliçe düzenleme yetkileri yoktur. Müşterilerden aldıkları teklifnamelerle, sigorta işlerinin yapılmasını sağlarlar. Rejistro isimli resmi defteri düzenleyemezler. Sigorta işlemlerine

⁴ Sigortacılık El Kitabı, s.1.

ilişkin vergileri Maliye'ye ve Belediye'ye ödeme yükümlülükleri yoktur.

Sigorta Prodüktörlüğü: Sigorta şirketlerine aracılık yapan, fakat acentelerin sahip olduğu vekâlet yetkisi bulunmayan, kimselere prodüktör denir.

Prodüktörler; Belli bir sigorta şirketlerine bağlı değildirler. Ancak sigortacılıkla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları gereklidir. Prodüktörler sigorta olmak isteyenlere yardım ederek, teklifnameleri tam ve eksiksiz düzenlemelerini sağlarlar. Sigorta şirketine bu teklifin iletim ve poliçe düzenlemesine yardım ederler. Düzenlenen poliçeleri; Noterden onaylı resmi defterlerine kaydederek, sigortalıdan aldıkları imzalı poliçe kopyası ile tahsil ettikleri primi sigorta şirketine vermek zorundadırlar ⁵.

Genel Vekiller (Temsilciler): Yabancı sigorta şirketlerinin, Türkiye'de faaliyette bulundukları için şirketin kanuni mümessil sıfat ve yetkilerine haizdirler. Her türlü işlemlerden sorumludurlar. S.Ş.D.H.K. hükümleri gereğince, yabancı sigorta şirketlerinin Türkiye'de vekâletini haiz olan gerçek ve tüzel kişilerdir. Örneğin; Ünyon Sigorta Şirketinin Türkiye'deki mümessili gibi.

Sigorta Eksperleri: Sigortacılık alanında önemli konulardan biri de ortaya çıkan hasarların tespit ve tanzimidir ⁶.Meydana gelen hasarların

⁵ Güneş Sigorta, Sigorta Temel Bilgileri, 1992, s.1.

⁶ Mehmet Ali AKTUĞLU, Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Teksir Yayın no:9, İzmir 1983, s.30.

tespitini ve zarar miktarını tayin eden uzman kimselerdir. Eksperler, sigorta şirketine bağlı değildirler. Devlet Bakanlığı'nın yayınladığı yönetmeliğe göre çalışırlar.

Ön Ekspertiz: Sigortalanması istenen riziko hakkında, poliçe düzenlenmeden önce, her türlü fiziki ve moral bilgilerin toplanması için yapılan bir denetimdir. Buna riziko teftişi de denir.

Prim: Sigorta primi sigortacının ödeyeceği tazminata karşılık olarak sigorta ettiren tarafından ödenen ücrettir ⁷.

Prim; safi prim ve sigorta yükü (chargment) olarak iki kısımdan oluşur. Safi prim; Sigorta ettirene ödenecek olan, sigorta bedeli veya tazminatın karşılığıdır. Sigorta yükü, sigortacı tarafından yapılan giderleri karşılamak üzere prime ek olarak sigorta ettirenden alınan paradır.

Safi prim; Hayat Sigortalarında "tasarruf primi " ve "sigorta primi" olarak ayrılır. Tasarruf primi, ileride gerçekleşebilecek olan rizikoya karşı ayrılan ve bileşik faize tâbi tutardır. Riziko primi, muhtemel rizikoları karşılamak üzere safi primden ayrılan tutardır.

Safi primin tespitinde, tehlikenin gerçekleşmesi ihtimali ile sigorta menfaati değerinden hareket edilir. İdare harcı ve gider vergisi sigorta yükünü etkileyen faktörlerdir.

Riziko: İlerde gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan, kişiyi veya mal varlığını tehdit eden meşru olaylardır. Rizikonun kural olarak ileride gerçekleşebilecek bir olay olması gerekir. Hile ile meydana gelebilecek olaylar ise ödemeye esas olabilecek riziko sayılmazlar.

⁷ Sigortacılık El Kitabı, s.2.

Riziko genel ve özel kapsamlı olabilir. Genel rizikolarda, yer ve zaman bakımında bir sınırlama yoktur. Rizikonun gerçekleşmesi belli tarihler arasında, belirli yer ile sınırlı ise özel rizikodan söz edilebilir.

Sigorta belli bir rizikoya karşı yapılabileceği gibi bütün rizikolara karşı da yapılabilir. Buna all risk de denir..

Sigorta Tazminatı: Poliçede gösterilen ve rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalıya ödenecek olan azami meblağdır. Mal sigortalarında ödenecek olan sigorta tazminatı uğranılan hasara eşit olur. Buna karşılık Hayat Sigortalarında poliçede gösterilen meblağ ödenir ⁸.

Reasürans: Sigortanın felsefesi riski topluma yaymaktır. Oysa; acentelerden, şubelerden, bankalardan ve toplanan rizikolar sigorta şirketinin merkezinde büyük bir portföy oluşturmaktadır. Sonuçta hepsi de bir merkezde toplanmaktadır.

Bu işlem riski dağıtma mantığına ters düşmektedir. Bu nedenle sigorta şirketleri de kendilerini sigortalamaktadırlar ⁹. Sigorta şirketleri, aldıkları bu rizikoların tamamını üzerlerinde taşımaları mümkün olmadığından, bu riskin bir kısmını üzerinde tutup, geri kalan kısmını diğer şirketlere dağıtmaları işlemine REASÜRANS (Mükerrer sigorta) denir ¹⁰.

Reasürans bir sigorta tekniğidir. Üzerine aldığı işten bir kısmını mükerrer sigortaya veren şirkete Sedan , mükerrer sigortayı üzerine alan şirkete Reasürör denir

⁸ Nusret GÜVEN, Sorularla Pratik Sigortacılık, ?,?, s.14.

⁹ IŞGÖREN, s.21.

¹⁰ H.Cemal ERERDİ, Reasürans, Çifte Havuzlar, 1983, s.4.

Sedanla raesürör arasındaki anlaşmaya trete, anlaşmalı raesürörlere mecburi veya terete raesürör denmektedir ¹¹.

Sigorta şirketleri taşıdıkları riskin bir kısmını üzerine alır ki buna konservasyon yani saklama payı denir. Kalan kısmı, önce yurt içinde sonra yurt dışındaki diğer sigorta ve reasürans şirketlerine dağıtılır. Hasarın gerçekleşmesi halinde, herkes riski iştirak ettiği oranda hasar payını öder. Böylece, çok büyük maddi kayıplara neden olan hasarlar sigorta şirketleri tarafından karşılanmaktadır.

Bu ilişki nedeniyle sigorta sektörü, uluslararası karşılıklı iş alış-verişinde bulunan bir sektördür.

Bu sistem sigorta sektörünü, uluslararası riziko kabul ve hasar ödemelerinde güçlü kılar. Bu nedenle sigorta şirketleri çok büyük rizikolarıda üzerlerinde taşıyabilirler. Böylece riski topluma yayarak maddi kaybını minimize ederler ¹².

Sedanın konservasyon dışında kalan yani reasüre edilen kısma sesyon denir.

Sedan tarafından sesyon üzerinden reasüröre ödenen prime sesyon primidir

Reasürör tarafından sedandan alınan komisyon, reasürans komisyonudur,

Üzerine aldığı, yani reasüre ettiği rizikonun kendi konservasyonu dışında kalan kısmını, bir başka şirkete devreden reasürör şirkete retrosedan, devralan şirkete retsesyon, bu işleme de retsesyon

¹¹ Faruk TARKAN, Banka ve Sigorta Muhasebeleri, Gürsoy Matbacılık, Ankara, 1971, s.132.

¹² Sigortacılık El Kitabı, s.8.

denilir.

Bir şirket sedan, reasürör, retrosedan ve retrosesyoner olabilir ¹³.

Türkiye’de bütün sigorta şirketleri verdikleri teminatın bir bölümünü kanunen zorunlu olarak Milli Reasürans A.Ş.’ne tekrar sigorta ettirirler. Hayat Sigortaları hariç bunun dışında kalan kısım için diğer reasürörlerle anlaşma yaparlar ¹⁴.

Zeyilname: Poliçenin yürürlükte bulunduğu süre içerisindeki değişiklikleri gösteren eke zeyilname denir ¹⁵.

Kümü: Kelime anlamı “birikim” dir. Yani aynı hasardan etkilenebilecek bütün poliçenin tek grupta toplanmasıdır. Bu suretle tek tek düşük meblağlı fakat çok sayıda poliçenin aynı grupta birikmesiyle riziko meblağı yükselebilir, ihtiyari reasürans ihtiyacı doğabilir ¹⁶.

Sigorta Teklifnamesi: Sigorta teklifnamesi, sigorta ettirmek istenen konu hakkında tüm bilgilerin verildiği belgelerdir. Her sigorta branşının ihtiyaç duyacağı bilgileri içeren teklifnameleri vardır.

Acentelerin en önemli görevleri arasında, sigorta teklifnamesinin eksiksiz olarak doldurulup, şirkete gönderilmesi gelmektedir.

Kuvertür: Kuvertürün kelime karşılığı teminattır. Sigortacının, poliçe tanzim edilinceye kadar geçecek süre için verdiği garantidir. Böylece

¹³ TARKAN, s.132.

¹⁴ Sigortacılık El Kitabı, s.8.

¹⁵ IŞGÖREN, s.8.

¹⁶ Sigortacılık El Kitabı , s.9.

sigortalı ile sigortacı taraflar, riziko ve sigorta şartlarını inceleme olanağına sahip olurlar. Ayrıca bu süre içinde rizikoda teminatsız kalmamış olur. Red olma durumunda, kuvertür süresine isabet eden ücreti, sigortalı ödemek zorundadır.

Kloz: Poliçelerin genel ve özel şartları ile verilmiş olan teminatı genişletmek veya daraltmak için, poliçelere eklenen yeni şart ve hükümlerdir.

Tecditname: Tecditname bir poliçeyi, bir yıl veya daha uzun bir süre için uzatan ve hukuken yeni bir poliçe hazırlanmasıyla aynı sonuçları doğuran bir belgedir.

Yıllık poliçeler, sigortalının adı, adresi, rizikonun niteliği bakımından herhangi bir farklılık göstermediği sürece tecditnamelerle yenilenir. Ancak yukarıda sayılan şartlarda bir değişiklik olduğu takdirde, yeni bir poliçe düzenlenir ¹⁷.

Eksik Sigorta: Sigortalanan mal veya menfaatin günün koşullarına göre belirlenen rayiç değeri, sigorta poliçesinde gösterilen sigorta değerinden fazla ise eksik sigorta söz konusudur. Hasarlarda zararının tamamını karşılayamayan sigortalı, sigorta şirketi ve sigortacılık hakkında yanlış fikir sahibi olurlar. Bu yüzden sigorta istihalcileri, sigortalıları teklifname düzenleme aşamasında aydınlatmak zorunluluğundadır.

Aşkın Sigorta: Sigortalanan mal ve menfaatin hakiki değerinden, fazla bedelle sigortalınmasına aşkın sigorta denir. Sigorta gerçek

¹⁷ Güneş Sigorta, s.3.

hasarın tazminini sağlayan müessese niteliğinde olduğu için sigortalı gercek zararından fazlasını sigorta şirketinden alamaz. Aşkın sigorta yapıldığı anlaşıldığından sigorta bedelinin gercek değere indirilmesi ve fazla primin gün esasına göre iade edilmesi gerekir.

Sigorta Poliçesi: Poliçe, akdın yapılmış olduğunu ve akdın şartlarını gösteren belgedir. Sigorta akdinin başlaması için poliçenin düzenlenmesi şart değildir, teklifnamenin düzenlenmesi yeterlidir.

Pool: şirketler arasında çok taraflı bir anlaşma olup büyük rizikoların meydana gelebilecek hasarlarını tazmin etmek amacıyla oluşturulur. ye şirketler, pool anlaşması kapsamına giren konularda aktettikleri poliçelerin poole devrederler. Devrettikleri işlerin, daha küçük bir bölümünü diğer şirketlerin işleriyle birlikte pooldeki konservasyonları oranında geri alırlar. Örneğin, yeşil kart sigortaları bu tür pool sistemi kapsamındadır.

Koosrans: Koasrans bir rizikonun birkaç şirket tarafında aynı veya farklı oranlarda ortaklaşa teminat altına alınması demektir. Reasransda ise önce bir şirket teminat verip sonra reasürörlere dağıtılır.

1.3. SİGORTACILIğIN TARİHSEL GELİşİMİ

Sigortacılığın ne zaman başladığını kesin olarak tesbit etmeye imkân yoktur. Bununla beraber, sigortacılığın ilk olarak Akdeniz’de ve

İtalyanlar tarafından yapıldığı söyleniyor ¹⁸.

İnsanlık tarihine bir göz atıldığında M.Ö. 4500 yıllarında Mısırlı taşıyontucuların kendi aralarında bugün ki yaşam sigortalarına benzer esaslarla dayanışma sağladıkları görülmektedir. Yine bilinen tarih içersinde buna benzer örnekler çoktur. Ünlü Hammurabi kanunlarında bireylerin can ve mal güvenliğini teminat altına almak üzere şaşılacak ölçüde nizamlaşmış düzenlemelere raslanmaktadır.

Eski Romada ise, yardımlaşma sandıkları kurularak fonların oluşturulduğunu, topluluk üyelerinin ölüm ve sakatlıklarında bu yardımlaşma sandıklarının gerekli yardımın sağladığını görüyoruz.

Toplum yaşamının gittikçe gelişen ve karmaşılaşan sosyal ve ekonomik ilişkileri içersinde, bu dayanışma anlayışının da hızla geliştiğini ve ticari bir nitelik olarak kurumlaştığını görüyoruz.

Batıda denizyolu ile ticaretin gelişimi, yeni pazarların doğması, üretim için hammadde ihtiyacını gittikçe artan dozda gerekli hale getirmiştir. Keşifler sonucu sürekli büyüyen dünya da gerek deniz yolu ile taşıma ve ticaret gerekse ipekyolu olarak bilinen uzun karayolunda tehlike ve riskler ortaya çıkmıştır. Tehlike ve risklere karşı korunma ihtiyacı evrensel bir nitelik kazanmıştır ¹⁹.

Bugün ki anlamda sigortacılığın teşkilatlanması onyedinci yüzyılda. İngiltere'de, sigortacılığın merkezi olan Lloyds'da nakliyat sigortaları ile başlamıştır. Bunu hayat ve yangın sigortaları izlemiş. Ondokuncu yüzyılda sanayileşme ile kaza, sorumluluk ve mühendislik sigortaları

¹⁸ Muhterem ÇETİNOĞLU, Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerine İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul, 1965, s.3.

¹⁹ Sigorta Dünyası Rehberi, 1992, s.10.

gelişmiştir ²⁰.

21.yüzyılda, prim ödemek suretiyle ilk uygulamanın italya'da yapıldığı bilinmektedir. Deniz taşımacılığının riskli ve tehlikeli olduğu bir dönemde ilk deniz sigorta poliçesi tanzim edilmiştir (23 Ekim 1347). Artık limanlarda ve gemi sahipleri ile tüccarların devam ettiği kahvelerde Kargo-Gemi poliçesi, diğer bir deyişle; sigorta sözcüğü sık sık kullanılmaya başlar. Bu gün gelişmiş batı ekonomilerinin temel taşlarından biri olarak kabul edilen sigorta endüstrisi; bankaların kurulması, sanayiye kaynak yaratılması istihdam hacminin genişletilmesi açısından tarihi bir misyonu üstlenmiştir. Bu misyon halen devam etmektedir ²¹.

1.4. SİGORTACILIK TÜRLERİ

1.4.1. Sosyal Sigortalar

Sosyal güvenliğin sağlanmasında temel araçtır ve bu açıdan önemli işlevleri vardır. Türkiye'de sosyal güvenliğin sağlanması için zorunlu önlemlerin alınması ve gerekli örgütlenmenin sağlanmasıdır. Anayasanın 60. maddesi ile devlete verilmiş bir görevdir.

Anayasa 61.maddesi ile kimlerin sosyal güvenlik bakımından korunması gerektiğini ve sosyal güvenliğin sağlanması için başlıca ödevleri düzenlemiştir. Buna göre;

-Devlet; Harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve

²⁰ İŞGÖREN, s.4.

²¹ Sigorta Dünyası Rehberi, s.11.

gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

-Devlet sakatların korunmasını ve toplum yaşamına intibakını sağlayıcı tedbiri alır.

-Yaşlılar, devlet tarafından korunur. Yaşlılara devlet yardımıyla sağlanacak diğer hak ve kolaylıklar kanunlarla düzenlenir.

-Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

-Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar ve kurdurur.

Sosyal güvenliğin sağlanması ile ilgili görevler, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar aracılığı ile yerine getirilir. Bu bakımdan sosyal güvenlik bir amaç, sosyal sigortalar ise araçtır.

Sosyal sigortalar ilgilinin, yani yardımda yararlanacak olanın maddi katkısıyla (primle) çalışır. Sosyal güvenliği bozan riskleri; Mesleki riskler, fizyolojik riskler ve sosyo ekonomik riskler olarak sıralayabiliriz.

Mesleki riskler; İş kazaları ve meslek hastalıklarıdır. Fizyolojik riskler; Kişinin kendi bünyesinde meydana gelen fakat meslek riski dışında kalan risklerdir. Bunlar analık, sakatlık, yaşlılık ve ölümdür.

Sosya-ekonomik riskler; Toplumun aile ve işletme yaşamında ortaya çıkan risklerdir. Bunlar; İşsizlik, evlenme, çocuk sahibi olma diye sıralanabilir.

Sosyal güvenliği sağlamanın temel amacı; Rizikoların belirsizliğini, bunun kişiler üzerindeki olumsuz etkisini kaldırıp, toplumun sorumluluğu ve yükümlülüğünü altına almaktır. Sosyal sigortalar kanunla zorunlu olarak kurulur.

Sosyal sigortalarda primler riskin ölçüsünde değil, sigortalının ödeme gücüne göre belirlenir.

Sosyal sigortacılık, sürekli bir hukuki ilişki sürecinde ve kamu

hizmeti anlayışı içinde yürür. Sosyal sigortalar ancak kanunla belirtilen riskleri güvence altına almaktadır. Sosyal politikaya ilişkin tehlikelerin meydana gelmesini de engelleyici önlemler alır.

Türkiye’de yürürlükte olan Sosyal Sigortalar Kanunu’na göre; İş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık sigortası, analık sigortası, malüllük sigortası, yaşlılık sigortası ve ölüm sigortasını kapsar. Yani mesleki ve fizyolojik risklerden doğacak zararı önleme yoluna giderken sosya-ekonomik riskleri henüz tam anlamıyla kapsamamaktadır.

V. Kalkınma Plânında, işsizlik sigortasının uygulanması için gerekli önlemlerin alınması konusuna değinmişti. Konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

1.4.2. Özel Sigortalar

İster özel sigortacılık ister sosyal sigortacılık olsun, genel olarak sigortaların amacı, aynı yada benzer tehlikelerle karşı karşıya bulunan bireylerin böyle bir tehlikenin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan risklerin organize bir çoğunluk içinde beraberce karşılanmasıdır ²².

Özel sigorta kurumlarının kuruluşu isteğe bağlıdır. İşlemlerini devlet kontrolü altında ve özel hukuk kuralları içersinde yaparlar. Halkın özel sigorta kurumlarıyla ilişki kurması, güvence alması isteğe bağlı ve tamamen serbesttir. Herhangi bir yasal zorunluluk söz konusu değildir. Sigorta ettirme bakımından tek taraflı zorunluluk trafik sigortalarına özgüdür.

Özel sigorta sözleşmelerinde, sigorta süresi genellikle bir yıl ile

²² Demir DEMİRGİL, Sosyal Sigortalar, Ekonomi Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, 1984, s.1195.

sınırlıdır. Sadece Hayat Sigortalarında belirli fakat uzun süreler söz konusudur.

Özel sigorta sözleşmeleri, günün koşullarına göre oluşan pek çok riski kapsama elastikiyetine sahiptir. Fakat bu rizikoların yaratacağı tehlikeleri giderme çareleri aramaz. Gerçekleşen rizikonun yarattığı zararın giderilmesi esasına dayanır.

Özel sigortalar gelir, meslek farklılığı gözetmeksizin herkese açıktır. Sigortalı ve sigortacı arasındaki ilişki mukavele esasına dayalıdır. Her iki tarafın görev ve sorumlulukları bu poliçelerle belirlenir. Sigortalıların sigortacıdan bekleyebileceği hizmet, ödenen prim karşılığı hizmettir ²³.

1.5. SOSYAL SİGORTALAR İLE ÖZEL SİGORTALAR ARASINDAKİ FARKLAR

Sosyal sigorta ile özel sigortaları birbirinden ayıran bazı temel farklardan söz edilebilir. Bu temel farklılıkları özet olarak bir tablo şeklinde göstermek mümkündür ²⁴.

²³ T.T.K, Sigorta Hukuku C.I, Ankara, s.1303.

²⁴ Ayhan ABDURRAHMAN, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Haziran 1987, s.411.

Tablo 1

SOSYAL SİGORTALAR	ÖZEL SİGORTALAR
Devlet Kurumlarıdır.	Genel olarak anonim şirket şeklindeki kurumlardır.
Zorunludurlar.	İsteğe bağlıdır.
Sosyal Güvenlik amaçlıdır.	Kâr amaçlıdır.
Genel Yararları gözetirler.	Özel Yararları Gözetir.
Belirli bir guruba açıktır.	Herkese açıktır.
Primler başkaları tarafından ödenir.	Primler Yalnız sigortalı tarafından ödenir.
Yasa esası.	Mukavele esası.
Sağlanan yararlar parasal olduğu gibidir.	Sağlanan yararlar parasalıdır.
Primler ile sağlanan yararlar arasında ilişki yoktur.	Primler ile sağlan yararlar arasında ilişki vardır.
Tekelcidir.	Rekabetçidir.
Devlet yardımı görür.	Devlet yardımı görmez.

1.6. SİGORTA İŞLETMESİNİN İŞLEVLERİ

Daha öncede belirtildiği gibi, sigortanın bir bakıma klasik denebilecek olan temel işlevi, rizikoyu bölmek ve zararı paylaşarak

ekonomik bakımdan önemsiz hale getirmektir. Sigorta işletmelerinin, bu temel işlevleri yanında ekonomik işlevleri de mevcuttur ²⁵.

Böylece sigortacılık işlevlerini;

1- Temel işlevler (Risk Dağıtım İşlevleri),

2- Ekonomik İşlevler

diye iki ana gruba ayırarak incelemekte yarar vardır. Zira ekonomiye katkıları açılarından işlevler makro düzeyde etkinlikler göstermektedir. Risk dağıtım işlevleri ise; bireyleri, küçük topluluk ve kuruluşları ilgilendirmektedir.

Birincisinde alan; Bireyler ve işletmeler gibi birimlerdir. İkincisinde ise alan; Ülke ve dünya ekonomisi olup, amaç; büyüme, gelişme ve kalkınmaya yöneliktir ²⁶.

Sigortanın sosyal amaçlı olan temel işlevi (risk dağıtım işlevi) ve ekonomik işlevleri sigortalıya ve ulusal ekonomiye çeşitli yararlar sağlamaktadır. Sigortanın işlevlerinin sigortalı bakımından ve ulusal ekonomi bakımından sağladığı yararları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz ²⁷.

Sigortalı bakımından, sigortanın yararları:

-Sigorta güven yaratır,

-Sigorta oluşabilecek hasarı önlemeye yönelik önlemler alınmasını

²⁵ Perihan TÖLÜCE, Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi ve Finans Kesimindeki Yeri, Çukurova Üniversitesi, Adana, 1989, s.8.

²⁶ Şebnem DUMAN Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar s.17.

²⁷ Yaşar. KARAYALÇIN, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Banka ve Ticaret Hukuku araştırma Enstitüsü, T.İş Bankası Vakfı Hukuk Fakültesi Yayın No:156, Ankara 1984, s.23.

sağlar,

- Sigorta bir birikim aracıdır,
- Sigorta kredi işlemlerinin gelişmesini sağlar.

Ulusal ekonomi bakımında sigortanın yararları:

-Sigortanın ulusal gelirin yeniden dağılımı üzerinde olumlu etkileri vardır,

- Sigortanın ödemeler dengesini iyileştirici etkisi vardır,
- Sigorta ekonomide sermaye birikimine aracı olmaktadır,

Sigortanın temel işlevi ve ekonomik işlevleri hem özel hem de sosyal sigortalar işletmelerinde geçerli olmaktadır ²⁸.

1.6.1. Temel İşlevler

Dünya ticaretindeki büyüme ve çok uluslu şirketlerin uluslararası faaliyetlerinin hızla artması, çok entegre iş organizasyonlarını ortaya çıkarmıştır. Bu da işletmelerin sosyal sorumluluğunu, dolayısıyla risk yönetiminin önemini arttırmıştır. Belli başlı riziko yönetme yöntemlerinden birisi de sigortadır. Bu durumda, sigorta işletmelerinin temel işlevinin risk dağıtımı olması doğaldır.

O halde, sigortanın temel işlevini şu alt başlıklara ayırmak mümkündür ²⁹:

- Sigorta bir dayanışma işlemleri organizasyonudur,
- Sigorta girişimcilerin kararlarını etkiler,
- Sigorta girişimcilerinin daha ucuz fiyata yatırım sermayesi

²⁸ Ersin.GÜREDİN, Sigorta İşletmelerinde İktisadilik Analizi ve Türk Tatbikatında Örnekler, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2107,İstanbul, 1976, s.6.

²⁹ DUMAN, s.57.

bulmasını sağlar,

-Sigorta girişimcinin dondurduğu riziko karşılığı sermaye miktarını en aza indirger,

-Sigorta güvencesi girişimciye kredi olanakları yaratır,

-Sigorta fiyatların daha gerçekçi düzeyde oluşmasını sağl.,

-Sigorta kuruluşunun kendisine ait rizikoları vardır.

1.6.2. Ekonomik İşlevler

Sigorta faaliyetleri zaman içinde birtakım gelişmelere uğramıştır. Riziko yönetimi ile ilgili işlevlerinin yanısıra, ekonomi içinde üretkenliği arttıran, böylece büyüme ve gelişmeyi destekleyen ekonomik işlevleride gerçekleştirir olmuşlardır. Gelişmiş ekonomilerde sigortanın ekonomik işlevleri, sigortacılığın gelişmesine paralel olarak önem kazanmakta ve sigorta kesimi finansal kesim içinde önemli bir paya sahip olmaktadır. Hatta denebilir ki, sigortanın ekonomik işlevleri, temel işlevine göre daha dikkat çekmektedir.

Sigortanın ekonomik işlevlerini sistematik bir biçimde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Önemli bir tasarruf kaynağı olan sigortanın en önemli ekonomik işlevi fon yaratmaktır,
2. Sigortanın ekonomik kayıp ve çöküntüleri önleyici işlevi vardır,
3. Sigorta, sosyal refah düzeyini yükseltici işlev gerçekleştirir,
4. Sigorta, uluslararası ekonomik ilişkileri ve ticareti genişletici etkendir,

5. Sigorta, önemli bir vergi kaynağıdır,
6. Sigorta, ekonomi içinde başlı başına bir sektördür ³⁰.

2. HAYAT SİGORTACILIĞI HAKKINDA GENEL BİLGİ

2.1 HAYAT SİGORTASI

Hayat Sigortaları, insanların ölüm hallerinde kanuni mirasçılar veya poliçede menfaatar olarak belirtilen kişiler bulunmaktadır. Hayatta olma hallerinde ise malûliyet durumu olduğunda veya önceden saptanan sürenin sonunda bir tazminat ya da gelir alabilecekleri bir sigorta türüdür.³¹

Belirli ihtiyaçları temin edebilmede sigorta şirketi tarafından bir defaya mahsus olmak üzere bir tutar, verilmesinde SERMAYE SİGORTASI denir. Eğer sigorta şirketi, sigortalıya belirli devrelerde rant ödenmesinde bulunuyorsa, buna RANT SİGORTASI denir.

Hayat Sigortalarında müşterek olan koşul; Belirli bir zaman zarfında vade veya devre sonunda ölüm veya andlaşmada yazılı rizikonun vukuu halinde, tayin ve tespit edilmiş tutarın, sigortalıya ödenmesidir. Görülüyor ki, Hayat Sigortalarında andlaşmanın tamamı ödenir. Yani sigorta bedel ile sigorta değeri birbirine eşittir. Hayat Sigortalarında bu nedenle

³⁰ DUMAN, s.50.

³¹ Güneş Sigortası, s.38.

hasarın tespiti işlemi yapılmaz ³².

Bilindiği gibi insan hayatının değeri ölçülmez. Bu nedenle Hayat Sigortalarında, sigorta bedeli sigorta ettirenin isteğine bağlıdır. Diğer branşlarda olduğu gibi belli ölçülere ve esaslara göre hesaplanmaz.

Sigorta şirketleri, hayat branşı kapsamına gelir sigortası da yaparlar. Şöyleki; Sigortacılar süreleri değişik olan dönemlerde, belirli miktarlarda ödeme yaparlar. Prim ödeme dönemi bu meblağlar ortak hisselere yatırılır ve ödeme zamanında ödenecek tazminatlar sigorta süresi içerisindeki yatırım gelirlerinden karşılanır ³³.

Ödenen tazminatlar açısından Hayat Sigortaları, değişik olanaklar sunar. Riziko gerçekleştiği zaman hak sahibine sigortadan doğan haklar toplu halde ödenebileceği gibi, irada dönüştürülüp örneğin yaşam boyu gelir haline de getirilebilir. Bir başka seçenek de sigorta teminatının bir kısmını peşin alıp, kalanını irad halinde ve arzu edilen süre ve taksitlerle almaktadır.

Hayat Sigortalarının banka mevduatı ile kıyaslanmaması gerekir. Zira bankaya mevduat yatıran bir kişi öldüğünde ailesi ancak bu mevduat tutarını alabilir. Halbuki Hayat Sigortası yaptırmış bulunan bir kişi, ilk sigorta primi ödedikten hemen sonra ölse bile, ailesi ödenen primin kat kat fazlası olan sigorta teminatını almaya hak kazanabilecektir ³⁴.

Hayat Sigortalarında önemli bir husus, çifte sigorta yapılabilmesidir. Bir başka ifade ile, bir kimse hayatını çeşitli şirketlerle, değişik bedelle poliçelerle teminat altına alabilir ³⁵.

³² TARKAN, s.128.

³³ Joseph, B. MACLEAN, Life Insurance, Newyork, ?, s.56.

³⁴ Hayat Sigortası Semineri, İstanbul, 22-23 Mayıs 1991, s.55-56.

³⁵ Sigorta Dünyası Rehberi, s.190.

Hayat Sigortası, kişilerin mali güvence ihtiyaçlarını sağlayan bir sistemdir. Kişiler farklı mali sorunlarına Hayat Sigortalarıyla çözüm bulabilirler. Örneğin;

-Zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelen bir emekliye EK GELİR,

-Yatırım yapmak isteyen ve yeterli kapitali olmayan gence KAYNAK,

-Eşi ve çocukları ile tatil yapmak isteyen bir aile reisine DESTEK,

-Ardından bir eş ve iki çocuk bırakarak vefat eden bir babanın geride kalanlarına, GÜVENCE imkanı Hayat Sigortaları ile mümkün olabilir ³⁶.

Her sigorta dalında olduğu gibi, Hayat Sigortalarında da bazı rizikolar kapsam dışında bırakılmıştır ³⁷.

1. Harp Rizikosu (Sadece birikim fonu ödenir, kapital ödenmez),
2. İntihar (İki yıldan fazla süredir sigorta devam etmişse kapital ödenir),
3. Hava yolculuğu (Poliçede yazılmak kaydıyla, muntazam ve ruhsatlı hava seferleri yapan araçlarla yapılan seyahatler teminata dahil edilebilir) ³⁸.

2.2. HAYAT SİGORTASINI DOĞURAN NEDENLER

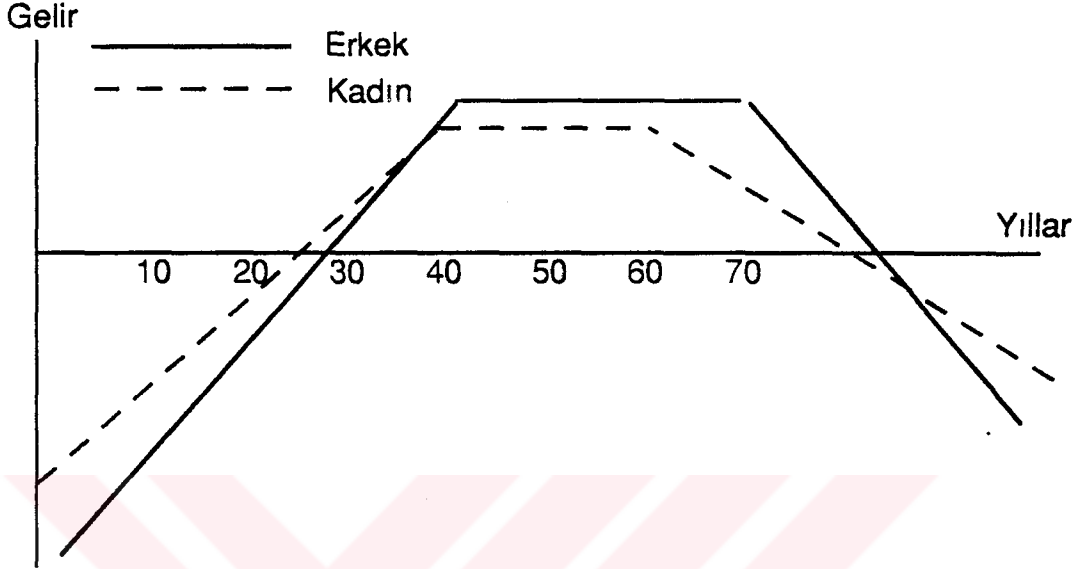
Hayat Sigortasının var oluş nedeni, sigortalıya çalışamayacak bir yaşa geldiğinde sıkıntıya düşmeden hayatını sürdürme imkânı sağlamaktadır. Ölümü halinde ise bakmakla yükümlü olduğu aile

³⁶ IŞGÖREN, s.107.

³⁷ TARKAN, s.130.

³⁸ Güneş Sigorta, s.39

fertlerine aynı imkânı sağlamaktadır ³⁹.

Şekil 1: Erkek ve Kadınlar İçin Hayat Yokuşu

İnsan hayatını, yıllara göre kazanç potansiyelini esas almak üzere çizilen bir eğriyle göstermek mümkündür (Şekil No:1). Sigorta dilinde bu eğriye hayat yokuşu (Hill Of Life) denilmektedir. Bu eğriye göre, toplumdaki kişiler 20-25 yaşlarına gelinceye kadar iktisadi yönden tam bağımsızlıklarını kazanamaz. Özellikle 0-14 arası yaşlarda ailenin toplam gelirinin büyük bir bölümü onların bakım ve yetiştirmelerine harcanır.

İnsan hayatının, bu birinci iktisadi bağımlılık döneminden sonra erkeklerde 25-55 yılları arasında kazanılan gelirler giderek artar. 65 yaşında sona erer (emeklilik yaşı) ve ikinci iktisadi bağımlılık dönemine geçilir. Kadınlarda iktisadi bağımsızlık dönemi çeşitli nedenlerle (toplumun değer yargıları, evlenen kadının işini bırakması, yasal

³⁹ B.MACLEAN, s.56.

düzenlemeler, çocukların bakım ve yetişmelerini üstlenmesi vb.) daha kısa sürmekte ve ortalama yaş hemen her ülkede erkeklere nazaran daha yüksek olduğu için ikinci bağımlılık yılları oldukça uzun bir süreyi kapsamaktadır.

Hayat Sigortaları gelir sağılayan kişilerce hem kendilerinin ve ailelerinin yaşantılarını güvence altına almak, hem de çocukların yetişmelerini ve ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarını sağılamak amacıyla yapılmaktadır. Bu amaca ulaşamamak riski her yaşta insan için vardır.

Hayatı tehdit eden işsizlik, yaşlılık, çalışamaz duruma gelme ölüm risklerinin kazanç potansiyelini azaltan veya tamamen ortadan kaldıran, giderleri de arttıran etkileri vardır. Örneğin; A.B. Devletlerinde yapılan bir araştırmaya göre çalışabilir nüfusun bir yıl içersinde kaza, hastalık vs. gibi çalışamama duruma gelmelerinin, 14 milyar dolar gelir kaybına sebep olmuştur. Aynı yıl içersinde bu kişilerin 16 milyar dolarlık sağılık giderleri yaptığı saptanmıştır. İşsizlik de gelirleri azaltıcı, giderleri artırıcı bir risk unsurudur. Yaşanılan süre ile çalışılabilen, gelir sağılanabilen süre aynı değıldir. Çalışmak istendiği halde iş bulunamaması riski her zaman vardır. Ayrıca grevler, lokavtlar, iş değıştirmeler, hastalık, doğum gibi nedenler, kazanç sağılanan süreyi azaltır. Nitekim İş istatistikleri bürosunun raporuna göre, bir işçinin beklenen hayat süresi ile beklenen ortalama çalışma süresi oldukça farklı bulunmuştur.

A.B Devletlerinde Ortalama Hayat ve Ortalama Çalışma Süresi

<u>lx</u>	<u>ex</u>	<u>Wx</u>
25.26	42.4	36.7
35.36	33.7	22.8
45.46	25.5	19.7
55.56	18.3	12.4
65.66	12.2	6.8

Yukarıda görüldüğü gibi; (ex) beklenen ortalama yaşı, (Wx) bu yaş içersinde beklenen ortalama çalışma süresini göstermektedir. Örneğin, 55-56 yaşındaki bir işçinin ortalama 18.3 yıl daha yaşaması beklenmektedir. Bu süre esnasında sadece 12.4 yıl çalışma ve gelir sağlama olasılığı vardır.

İşsizliğin giderleri de artıran bir yönü vardır. Eğer kişinin işsiz kalması durumunda kendisine sağlanan sosyal gelirler; Çalıştığı anda sağladığı gelirlere (emek geliri) oranla düşükse, kuramsal olarak düşük gelirlerinin tüketim eylemine olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Ayrıca kendisine sosyal gelir sağlanmıyorsa, bu durumda kişilerin eski tasarruflarını kullanacak veya borçlanma yoluna gidecektir. Bu gibi hallerde giderlerinin artmasının kaçınılmaz olacağı açıktır.

Yaşlılık rizikosu da kişisel gelirleri azaltıcı, giderleri arttırıcı etkisi vardır. Herşeyden önce yaşlılarda; Sağlık, bakım ve tedavi giderleri genç yaştakilere oranla daha fazladır. Ayrıca işi, olmayan bir emeklinin önceden kazanılmış gelirlerini rasyonel olmayan şekillerde harcaması

olasılığı çoktur.

Ölüm riski de kazanç sağlama potansiyelini tamamen ortadan kaldırdığı gibi, cenaze giderlerine de neden olur. Bütün bu risklerin doğuracağı zararları azaltmak, karşılanabilir duruma getirmek ana amacıdır. Geleceğin ne getireceği bilinmemesi (belirsizlik) ve risk olasılıkları bütün sigortaların temel nedenleridir ⁴⁰.

2.3. HAYAT SİGORTASININ TARİHÇESİ

İnsanlar için ölüm kaçınılmaz olup, zamanın ve nasıl meydana geleceği bilinmemektedir. İşte zamansız gerçekleşen ölüm neticesinde insanların geride bıraktıkları yakınlarına ve bu ölümün meydana getireceği maddi sıkıntıları karşılamak üzere ilk defa 1583 yılında hayat sigortası müessesesi doğmuştur. Aktüerya hesaplarının gelişmesi ve vefa tablolarının (Mortalite) hazırlanması ile modern sigortacılık 1807 yılında başliyerek her sene günün ihtiyaçlarına göre gelişmiştir ⁴¹.

Sigortacılık Türkiye’de diğer ülkelere oranla oldukça yeni bir iktisadi faaliyet dalıdır. Osmanlı toplumunda; Lonca sistemi, vakıf düzeni, hayır kurumlarının varlığı, düşkün ve yoksullara bireysel olarak yapılan yardımlar Hayat Sigortası işletmelerinin kurulup gelişmemesinin nedenleri olarak sayılabilir ⁴².

⁴⁰ Özdemir AKMUL Hayat Sigortası Teori ve Türkiye’de Uygulama, Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:447, Ankara 1980, s.10-12.

⁴¹ Sigortacılık El Kitabı, s.1.

⁴² AKMUL, s.117.

Oysa Türk insanının genel olarak sigortacılık ile tanışabilmesi için 200 yılın geçmesi gerekmiş. Tarihde Beyoğlu yangınları olarak geçen büyük felaketler sonrasında halkta sigorta şuuru oluşmaya başlamıştır. Ülkemizde ilk sigorta işletmeleri yabancılar tarafından kurulmuştur. 1872 yılında üç İngiliz şirketi birden çalışmak için İstanbul'a gelmişler. Daha sonra onları başka yabancı sigorta şirketleri de izlemiştir. Giderek yabancı sigorta şirketlerinin sayısı hızla artarak 1989' da onbeşe ulaştığını görüyoruz.

Osmanlı döneminde sigortacılık sektöründeki yabancı şirket egemenliğinin nedeni olarak, karşımıza dini etkenler ortaya çıkmaktadır. Şeyhülislâm'ın verdiği ünlü fetva, Türk girişimcilerinin elini kolunu bağlamıştır. Yabancı şirketlere ise piyasanın tümünü ellerinde tutma fırsatı tanınmıştır ⁴³.

1916 yılında Feniks sigortasının, Ticaret Bakanlığı'nın sermayesinin %25'ini sağladığı görülmüştür. İlk Türk sigorta işletmesini karmasından sonra, 1922 yılında Reunion Şark Sigorta'yı, Fransız Ubern de Milli Sigortayı faaliyete geçirdiler ⁴⁴.

Kısacası, 1923'den evvelki dönemde piyasa tamamen yabancı şirketleriyle doluydu. Enteresan bir nokta da bunların, Hayat Sigortası Şirketleri olmasıydı.

1923'te, Cumhuriyet ilân edildiği tarihte sigortayı düzenleyecek bir mevzuat yoktu. Sigorta akidlerini kapsamlı olarak düzenleyen hükümleri 1926 tarihinde yürürlüğe giren Ticaret Kanununda ancak görüyoruz ⁴⁵.

Cumhuriyet döneminde ilk Türk sigorta şirketi 1925 yılında Union

⁴³ AS HİZMET

⁴⁴ AKMUL, s.117

⁴⁵ AS HİZMET

desteğiyle İş Bankası tarafından kuruldu ⁴⁶.

Türkiye'de yerli sermaye ile kurulan ilk milli sigorta şirketi 1925 yılında faaliyete geçen Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketidir. Murakabe Kanununa baktığımız zaman, ilk Murakabe Kanunu 1927'de çıkıyor. Sigorta Şirketlerinin teftiş murakabesi hakkındaki kanun. Kabul etmek gerekir ki, o kanun gerçekten çok iyi düzenlenmiş ve hatta o günkü ihtiyaçların ötesinde kanun.

1929'da da Milli Reasürans kuruldu. Bu yeni oluşan sigortacılığımız için çok iyi bir reklâm vesilesi oldu.

Murakabe Kanunu'ndaki mevcut eksiklik, kanuna yapılan bir eklemeyle hemen giderildi. Bu süratle rezerv matematiğinin Türkiye'ye tesis edilmesi zorunluluğu getirildi.

Hayat Sigortası alanındaki ilk ciddi başarı 1967 yılında kurulan Tam Hayat tarafından gerçekleştirilmiş, ancak sundukları hayat poliçesi sadece teknik faiz ile sigortalılara menfaat sağlayan bir ürün olduğundan 1970'lerden sonraki enflasyonist baskı nedeniyle sigortalılara beklediklerini verememiş ve Türk sigortacılık tarihine büyük bir başarısızlık olarak geçmiştir. Kısaca dün, yani 1985'e kadar tek bir kelime ile hüsrandı.

Geçmişteki bu sarsıntılar sonra Hayat Sigortacılığı, 1979 yılında kabul gören ancak 1984'den sonra Anadolu Sigorta tarafından uygulanmaya başlayan kâr paylı Hayat Sigortası ile yeniden canlanmaya başlamıştır ⁴⁷.

Ülkemizde bugün yerli ve yabancı olmak üzere 23 hayat sigorta

⁴⁶ AKMUL, s.117

⁴⁷ AS HİZMET

şirketi faaliyet göstermektedir ⁴⁸.

2.4. HAYAT SİGORTASININ AMACI

Hayat Sigortasının amacı riski doğuran olayın gerçekleşmesi olasılığı karşısında potansiyel kazancın kaybolmasını önlemektir. Son yıllara gelinceye kadar sigortanın işlevi riskin gerçekleşmesi olasılığına karşılık olmak üzere tasarruf yolu ile, belirli ölçüde bir birleşmenin sağlanmasıydı. Oysa son yıllarda hayat sigortacılığına egemen olan düşünce, kişinin kazandığı gelirin, hayatta iken kendisinin ölünce (veya yaşlanınca, çalışmaz duruma gelince, işsiz kalınca) ailesinin gereksinimlerini karşılayacak biçimde canlı tutulması, bir diğer deyimle kazanç potansiyelinin yaşatılması olmuştur. Bu anlamda olmak üzere kişinin hayatının bir değeri olduğu, ölenin sadece kişi olmadığı, onunla beraber kazandığı gelirin öldüğü söylenilmekte bu gelirin yakınları için canlı tutulması gerektiği savunulmaktadır. Hayat sigortasının amacında görülen bu temel değişiklik, yani sigortanın hem bir tasarruf aracı ve hemde geleceğin güvence altına alınmasını sağlayan bir kurum olarak görülmesi, sigorta uygulamasında temel bir takım değişikliklere neden olmuştur ⁴⁹.

Kısaca Hayat Sigortalarında amaç, kişinin ufak tasarruflarını “prim” adı altında değerlendirerek, yaşamında meydana gelebilecek bazı olaylarda Örneğin;“Ölüm” gibi, ailesine maddi bir destek sağlamaktır. Bu nedenle Hayat Sigortalarının hiçbir zaman bir zenginleşme aracı veya

⁴⁸ AKMUL, s.117.

⁴⁹ AKMUL, s.135-136.

borsa olayı gibi görülmemesi gerekir. Zaten gerek teknik,gerekse yasal olarak Hayat Sigortalarının bunu sağlaması mümkün değildir ⁵⁰.

2.5. SİGORTANIN YAPILMASI VE PRİM

Hayat Sigortaları, sigorta ettirenin veya sigorta edilenin beyanı esas tutularak yapılır. Sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında, teklifname, muayyene raporu veya bunları tamalayıcı belgelerde sorulan sorulara verilen cevaplarda, rizikonun kabul edilip edilmemesi veya tabi olacağı şartları tayine tesir edecek şekilde, hakikate uymayan beyanla, kasten verilmişse, poliçe hükümsüz kalır ve alınan primler iade edilmez. Ancak poliçenin tanzim tarihinden itibaren, poliçe fiilen ve itirazsız iki sene müddetle yürürlükte kalmışsa, sigortacı şirket, bu bakımdan poliçeye itiraz edemez.

Sigorta sözleşmesi, sigorta ettiren (sigortalı) tarafından imza ve ilk primin tediyesi ile yürürlüğe girer. Ancak ilk primin tediyesinde hayatta bulunması şarttır.

Sigorta primi; ölüm riski, şirket masrafları, gelecekteki yatırım gelirleri dikkate alınarak hesaplanır. Prim hesabında; sigorta şirketleri mortalite tabloları denilen, ölüm tablolarını ve sigortalının yaşını gözönünde tutarak ve istatistiki verileri nazara alarak, prim tesbiti yaparlar.⁵¹

Hayat Sigortalarında süre unsuru olduğu için, prim tespiti yapılması sırasında oluşturulan formüllere faiz faktörünün de eklenmesi

⁵⁰ Hayat Sigortası Semineri, s.56.

⁵¹ Sigorta Dünyası Rehberi, s.194.

gerekmektedir. Ancak, Hayat Sigortaları genellikle uzun süreli (20-30) yıl gibi taahhütleri kapsadığından, sözkonusu formüllerde kullanılan “teknik faiz”in çok düşük olması gerekmektedir. Enflasyonun düşük olduğu ülkelerde Hayat Sigortalarında kullanılan yıllık teknik faiz %2,5-%3 civarındadır. Ülkemizde ise yasal olarak en yüksek yıllık %9 teknik faizin kullanılmasına izin verilmektedir ⁵².

Hayat sigortasında tekliflerde sunulan bağlayıcı primler murakebe kurulunun onayına tabidir. Bu amaçla uygulanan hesaplama kuralları primlerin sorumsuzca düşük seviyelerde belirlenmesini (hesaplama riskini) önlemeyi sağlar. Hayat Sigortalarında brüt prim, bu risk primi, artı tasarruf payı ve giderleri karşılamak için konulmuş bir yüzdeden oluşur.

Bu hesaplama kuralları, çeşitli Hayat Sigortalarının uyguladığı prim miktarlarını aşağı yukarı aynı seviyeye getirir.⁵³

Sigorta primlerinin ödenmemesi halinde, sigortacı, sigorta ettirene resmi bir ihtarname veya taahhütlü mektup göndererek bir ay içinde primin veya taksidinin ödenmesi halinde, sigortasının feshedilmiş olacağını bildirebilir. Bu müddeti sonunda borcun ödenmemiş olursa, sözleşme feshedilir.

Sigorta ettiren kimse üç yıl geçmeden önce sigortadan cayar veya taahhüdünü riayet etmezse verdiği primi veya bedeli sigortacıdan talep edemez. (T.T.K. md. 1325)

Sigorta ettiren an az ilk üç yıllık primi ödedikten sonra sigortadan cayar veya taahhüdüne riayet etmezse, sigorta poliçesini poliçede yazılı cetvele göre belli bir para almak suretiyle (iştirâ) geliri alabilir. Bu hakkını kullanmadığı takdirde sigorta prim ödenmesinden muaf bir sigorta haline

⁵² Hayat Sigortası Semineri, s.56.

⁵³ Hayat Sigortası Semineri, s.84.

getirilmiş olur ⁵⁴. Hayat Sigortalarında prim; aylık, üç aylık, altı aylık, yıllık olarak ödenir ⁵⁵.

2.6. HAYAT SİGORTASININ ÇEŞİTLERİ

18 yaşını doldurmuş herkes, kendisi için hayat sigortası yaptırabilir. Ayrıca bir kimsenin hayatı, onun bilgisi olmasa bile, üçüncü bir kişi tarafından sigorta ettirilebilir. Ancak üçüncü kişinin, o kimsenin hayatının devamında maddi ve manevi menfaatinin bulunması sigortanın geçerli olması için gereklidir.

Öte yandan sigortalı, Hayat Sigortası sözleşmesinde dilediği kimseyi sigrtadan yararlanacak kişi olarak gösterebilir ⁵⁶.

Hayat Sigortaları, konusu insan hayatı olan ve insanın yaşamı boyunca karşı karşıya gelebileceği rizikoları için önlem almayı sağlayan ve bu nedenle de çok çeşitli türleri içeren bir sigorta dalıdır. İçerdiği teminatlar açısından Hayat Sigortalarının çeşitleri çok fazladır ⁵⁷.

Bu çeşitler; bireysel, grup ve diğer özel çeşitler olarak sıralanabilir.

Bireysel Hayat Sigortasında kendi arasında bölümlere ayırmak mümkündür. Bunlar; Ölüm Hali Hayat Sigortası, Yaşama Hali Hayat Sigortası, Karma Hayat Sigortası olarak ayırabilir.

⁵⁴ Sigorta Dünyası Rehberi, s.194-195.

⁵⁵ IŞGÖREN, s.108.

⁵⁶ AKMUL, s.126.

⁵⁷ Hayat Sigortası Semineri, s.55.

2.6.1.Ölüm Hali Hayat Sigortası

Ölüme bağlı bir sigorta yaptıran kişinin ölümünde, önceden saptanılmış belirli bir tutar veya yıllık gelirlerin sigortadan yararlanacak olanlara (mirascılar veya sözleşmede belirtilen diğer kişiler) ödenmesi söz konusudur ⁵⁸. Ancak sigortalının ölmesi ile sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu hayat sigortasıdır. Ölüm hali sigortasının günümüz sigortacılığında uygulama alanı oldukça geniştir.⁵⁹.

Prim ödemeleri üç şekilde olabilir:

- Ölüme kadar ödenecek yıllık eşit şekilde ödenen prim ödemesi;
- Veya muayyen müddet içinde prim ödemesi;
- Veya tek prim, yani bir defa prim ödemesi ⁶⁰.

Ölüm hali Hayat Sigortasında iki türe ayırmak mümkündür.

Sürelî Ölüm Hayat Sigortası (Term Insurance)

Sigortalının belirli bir sürede ölmesi durumunda sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğduğu bir sigorta türüdür. Genellikle 10 yıl zarfında ölmeyen sigortalının sigortası fesih olunur, ödenen primler sigortacıya kalır.

Ölüm hali sigortasının bu tipi genellikle, henüz emeklilik hakkını kazanmamış kişiler tarafından emekliliği elde edinceye kadar geçen sürede hayatın kaybetmek riskine karşı talep etmektedir.

⁵⁸ AKMUL, s.126.

⁵⁹ PEKİNER, s.84.

⁶⁰ Sigorta Dünyası Rehber, s.190.

Süresiz Ölüm Hali Sigortası

Sigortalıya ömrü boyunca sigorta teminatı veren bir sigorta türüdür. Ne zaman ölürse ölsün sigortacı poliçede belirtilen meblağı ödemek zorundadır.

2.6.2.Yaşama Hali Hayat Sigortası

Sigortacının sigortalı ile yaptığı akitte belirtilen tutar ile yükümlü olduğu sigorta türüdür. Sermaye sigortası ve gelir sigortası olarak iki çeşidi vardır.

Sermaye sigortasında; Sigortalının önceden belirtilen bir tarihte hayatta kalmasıyla, sigortacı, bir defada mukavelede gösterilmiş olan miktarı öder.

Gelir Sigortasında; Sigortalı ya toplu olarak yada belirli zaman aralıklarıyla prim öder ve kendisine belirli bir tarihten başlamak üzere gelir bağlanmasını ister ⁶¹.

2.6.3.Karma Hayat Sigortası

Sigortalının sözleşme süresi içerisinde ölmesi halinde, sigortadan yararlanacak olanlara, sözleşme sonunda hayatta kalması koşuluyla da kendisine belirli bir sermaye veya yıllık gelir sağlanmaktadır ⁶². Yani, Karma hayat sigortasında sigortacı, hiç bir şekilde tazminat yükümlülüğünden kurtulamamaktadır. Hayat Sigortasının en çok uygulanan şeklidir.

⁶¹ PEKİNER, s.84.

⁶² AKMUL s.126.

Karma Hayat Sigortasından sigorta meblağına uygulanacak prim oranının, diğer Hayat Sigortası çeşitlerine göre daha yüksek olacağı açıktır ⁶³.

Karma Hayat Sigortası; Hem risk hem de tasarruf özelliği olan bir sigorta çeşididir. Bu bakımdan; karma sigortayı, tasarruf unsuru ile sigorta unsurunun bir araya geldiği bir karışım olarak görmek mümkündür. Risk unsuru, bir diğer ifadeyle sigorta unsuru, sigortalının kararlaştırılan yaş veya tarihte hayatta kalmasıyla söz konusu olur.

2.6.4. Grup Hayat Sigortası

Hayat sigortasının bu çeşidiyle, bu sigorta poliçesiyle bir grup insanın sigortalanması mümkündür. Grup Hayat Sigortaları amacı bakımından, özel sigorta ile sosyal sigorta arasında yer alan bir sigorta çeşididir ⁶⁴.

Genellikle, işverenler tarafından çalışan personeli lehine ölüm, kaza, hastalık, yaşlılık gibi rizikoları teminat altına almak üzere yapılan sigortalardır. Özellikle, sosyal sigortaların sağladığı teminatların yetersiz olması nedeniyle yapılmaktadır ⁶⁵.

Grup sigortalarında ödenti, gruba dahil kişilerin teker teker kendi yaşlarına göre hesaplanmadığı, grubun ortalama yaşı esas alınarak hesaplandığı için herkese aynen uygulanır.

Belli bir işyerinde çalışanlar için iş sahibi veya sendikalar

⁶³ PEKİNER, s.84.

⁶⁴ MEHR Robert CAMMACK Emerson Principles Of Insurance Homewood, Illinois, 1966, s.549.

⁶⁵ Sigorta Dünyası Rehberi, s.192.

tarafından, belirli meslek grupları için de dernekler tarafından topluca yaptırıldığı için maliyetlerde sağlanan tasarruflar, grup Hayat Sigortalarının gelişmesinin önemli bir nedeni olmaktadır ⁶⁶.

2.6.5.Diğer Özel Çeşitler

Rant Sigortası:Sigortalıya, yaşam boyunca veya muayyen bir süre için yıllık ödeme (rant) yapılması olanağı veren sigortalardır ⁶⁷.

Hayat Sigorta şirketlerinin büyük bir kısmını Rant (İrad) sigortaları teşkil eder. Ödenen irad, esasında sigortalıların kendi tasarruflarından temin edilmektedir. Çok çeşitli irad görmek mümkündür, ancak hepsinin esasını, sigortalının şirkete ödeyeceği bir meblağ karşılığı, kendisine periyodik şekilde ve devamlı nitelikte irad tediye edilmesi teşkil eder ⁶⁸.

Rant sigortaları uygulamada muhtelif şekillerde olabilir:

1. Tek primli sigortalar veya rant temin edilinceye kadar yıllık primini sigortalar.
2. Sigorta şirketi tarafından ödenen rantların sabit veya değişken oluşuna göre rant sigortaları .
3. Rantların başladıkları vadelere göre derhal sözleşme yapılır yapılmaz ödenmeye başlanan rantlar veya muayyen bir zaman sonra ödenen rantlardır.
4. Rantların devam müddetine göre; kaydı hayat rantları (sigorta ettirenin veya sigortalının ölümüne kadar ödenen rantlar) veya muayyen

⁶⁶ AKMUL s.126.

⁶⁷ Sigorta Dünyası Rehber, s.192.

⁶⁸ Cahit NAMER, Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans, Çeltüt Matbaacılık Kollektif Şirketi, İstanbul, 1977, s.98

bir müddet için ödenen rantlar.

5. İki şahsın, aynı sözleşme ile birbirini hayatları için yaptıkları rant sigortaları. Bu sigortalar özellikle karı-koca tarafından yapılır.

6. Devredilebilen rant; Ödenen rantın, sigortalının ölümü halinde, sözleşmede adı geçene devrini imkân veren rant sigortası.

Cihaz Sigortası:Cihaz sigortasında, sözleşme ile tespit edilen sermaye, sigorta poliçesinin konusu olan kız çocuğuna sözleşmenin sonunda sağ kaldığı takdirde ödenir. Çocuğun, bu tarihten evvel ölmüş olması halinde o zamana kadar ödenmiş olan primler sigorta ettirene faizsiz geri verilir.

Cihaz-Tahsil-Terbiye Sigortası:Bu sigorta ile sigorta konusu çocuk lehine muayyen prim mukabilinde sigorta yapılır. Buna göre ;

-Sözleşmenin sonunda çocuk sağ olduğu takdirde, sigorta tutarı meblağ kendisine ödenir.

-Sigortanın bitim tarihinden evvel, sigorta ettiren ölürse, ölüm tarihinden itibaren çocuk sağ bulunduğu müddetçe ve sözleşmenin sonuna kadar, belli sürelerde ödemek üzere, sigorta tutarını %10'u gibi belli bir nispetine eşit meblağ yıllık rant gibi ödenir.

-Çocuğun sözleşmenin tarihinden evvel ölmesi halinde ödenen primler faizsiz geri verilir.

-Veya sözleşme ile tespit edilen sigorta tutarı muhtelif vadelerde çocuğa ödenir.

Çeyiz Sigortası:Bir sigorta ile varislerinin ölümü halinde kız çocuklarının çeyiz temininde güçlüğü ugramamaları için bir sermayeye sahip olmaları amaçlanmıştır.

Sigorta bir defalık primle veya birkaç süre ile ödenecek prim karşılığı

yapılır.

Tahsil Sigortası:Bu sigortanın amacı da aile reisinin ölümü halinde, çocuğun tahsilsiz kalmamasını, bu suretle, tahsil masraflarının karşılanmasını temin etmektedir.

Kâra İştirakli Poliçeler:Sigorta şirketleri, Hayat Sigortalarının devamlılık arzeden ve genellikle uzun süreli sigortalar olması nedeniyle, bu sigortalarda sağladıkları primleri sigortaya ilişkin fonlara yatırır. Bu fonlar, şirketler için gelecekteki ödemelerine karşılık bir teminat olduğu için, ayrıca yatırıma yönelindikleri için bir gelir kaynağı teşkil eder. Kâra iştirakli poliçeler; sigortalıların, gelir kaynaklarına iştirakine imkân veren poliçelerdir. Poliçelerde kâr vermek garantisi olmakla beraber, genelde yatırımların, gelir sağlayacak kaynaklara yönelmiş olması nedeniyle elde edilen gelir, belirli bazı giderlerin tenzilinden sonra, sigortalılara intikal ettirilebilmektedir. Genelde, bu kârın dağıtımı, belirli bir süre sonunda, poliçede ödenmesi taahhüt edilen sigorta meblağına ilâve edilmektedir.

Döviz Endeksli Hayat Sigortası:Döviz endeksli Hayat Sigortası poliçeleri, Mark ve Dolara endekslenerek sigortalının birikim ve teminatını enflasyona karşı güvence altına alır. Ödenen primler anında döviz veya döviz endeksli menkul değerlere yatırılır. Primler ve teminat ödeme günündeki Merkez Bankası efektif satış kuru üzerinden döviz karşılığı TL. olarak ödenir. Böylece sigortalı, uzun ödemeler için gelirini ve teminatını bu günden görebilir. Tüm ürünler "Döviz endeksli olarak sunulabilmektedir".

2.7. HAYAT SİGORTA ŞİRKETİNİN ORGANİZASYONU

Hayat Sigorta şirketi birçok departmandan oluşmaktadır. Bunlardan bazıları sırasıyla şunlardır:

2.7.1.Yenileme (Tecdit) Departmanı

Poliçelerle ilgili birtakım işlemlerin yerine getirilmesini sağlar.

2.7.2.Acenteler Departmanı

Sigorta şirketinin dış teşkilatının organizasyonu,istihsal teşkilatının düzenlenmesi demektir. İstihsal teşkilatı ise;Bir sigorta şirketinin iş ilişkisinde bulunduğu sigorta acenta ve prodüktörlerin tamamını kapsar.

Genellikle bir müdür yardımcısına bağlı olarak çalışan bu departmana ait işlerin çok dikkatli ve titiz bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

2.7.3.Hasar Departmanı

Bu departmanda da aşağıdaki işlemler yerine getirilir:

- Yenileme departmanında poliçe dosyalarına alıp, iştirak, vade gelimi (emeklilik geliri) ve ölüm hasarları taleplerinin karşılanması,
- Bir hasarın ödenebilirlik kontrolünün yapılması,
- Hasar ödemelerinin çabuk sonuçlandırılması için Muhasebe departmanına gerekli bilgilerin zamanında verilmesi.

2.7.4.Aktüerya ve İstatistik Departmanı

Aktüerya ve istatistik faaliyetleri, aktüerya ve istatistik olmak üzere iki ayrı departman içinde toplanabileceği gibi, bir tek departman için de bir araya getirilebilir.

Aktüerya ve istatistik faaliyetlerin birbirini tamamlayan faaliyetlerdir. Aktüerler, matematik sonuçlara ancak istatistik verileri kullanarak ulaşabilirler. İstatistikçiler geçmiş tecrübelerden elde ettikleri verileri, aktüerlerin istifadelerine sunarlar

Sigorta faaliyetlerinin dışında, doğrudan sigorta şirketlerinin personelini ilgilendiren, örneğin; personelin gençleştirilmesi, ödenecek ücretlerin tespitinde istatistik departmanın vereceği bilgilerden faydalanılır.

Öte yandan bilgisayar kullanımında geniş ölçüde aktüerya ve istatistik departmanında yararlanır.

2.7.5.Reasürans Departmanı

Sigorta şirketleri, teminat altına aldıkları risklerden konservasyonlarını aşan kısımlarının reasürans yoluyla başka şirketlere aktarmak zorundadırlar. Şirketin konservasyon (saklama payı) tablolarının düzenlenmesi, reasürörlere devredilecek riskler için reasürörlerin bulunması ve onlarla reasürans tretelerinin yapılması reasürans departmanın görevlerindendir.

Bir hayat sigorta şirketi,bazen yeni işlerin üretiminde reasürörün mali yardımlarını elde etmek ister.

Hayat branşında reasürans teminatı ihtiyari ve otomatik olarak

sağlanabilir. Reasüransların büyük bir bölümü orjinal poliçenin bir kısmının devri şeklinde yapılır ki buna orjinal şartlarla reasürans denir.

Bu günkü modern uygulama ise riziko primi sistemidir ki, bunda sadece ölüm rizikosu reasüransa teşkil eder. Aktüeryal bütün ihtiyatlar sedan şirket tarafından tutulur.

Reasüransın esas gayesi şirket fonlarının yüksek meblağlı ödemelere karşı korunmasıdır ve ayrıca şirketin bünyesine ve dağılışına göre makul bir saklama payı tutulması gerekir.

2.7.6.Yatırım Departmanı

Sigorta şirketlerinin sigortalılardan topladıkları primler, bir kayıp veya hasarın meydana gelmesi halinde doğacak olumsuz sonucun giderilmesi için kullanılacağından, sigorta şirketince dilediği şekilde tasarruf edilememekte ve ancak kanunda belirtilen sahalara yatırılmaktadır.

Bu açıdan sigorta işletmelerinin yatırımlarını iki bölümde ele almak gerekmektedir.

- 1) Sigorta Murakabe Mevzuatına tabi olarak yapılan yatırımlar,
- 2) Serbest Yatırımlar.

S.Ş.M.H.K. sigorta fonlarının hangi tür yatırımlara tahsis edilebileceğini tayin etmiş bulunmaktadır. Bu şekildeki davranışın amacı, fonların korunmasını ve belirli bir gelir elde edilmesini sağlamaktadır.

1-Ülkemizde 3379 sayılı kanunla değişik 7397 sayılı sigorta şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanunla (md.15) sigorta ve reasürans şirketlerinin yatırımı yapabilecekleri alanlar belirtilmiştir. Söz konusu

madde şu şekildedir:

Sabit ve mütehavvil teminat akçeleri ancak aşağıdaki kıymetlere yatırılabilir.

a) Türk lirası olarak nakden tevdiat ve T.C. Merkez Bankası'nca alım satım konusu olan dövizler.

b) Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, Hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile Devlet'in ihraç edeceği veya Devlet'in garantisi altında bulunan diğer değerler.

c) Sermayesi tamamen veya kısmen devlete ait teşekküllerin ve belediyelerin borsada kote edilmiş olan tahvilleri ile hisse senetleri.

d) Bakanlığın tesbit ve kabul edeceği şekil ve miktarda şirketlerin borsada kote edilmiş tahvilleri ile hisse senetleri (Ancak, bir şirkete ait tahvil ve hisse senetleri toplamı, teminat akçelerinin yüzde onundan fazlası için karşılık gösterilemez).

e) Türkiye'deki gayrimenkuller, şu kadar ki; Gayrimenkul olarak gösterilecek teminat karşılıkları teminat akçeleri tutarının yarısını geçemez.

2- Kanunda gösterilen yatırım alanları dışında, oluşan serbest fonların kullanım alternatifleri de giderek çeşitlilik kazanmaktadır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: ⁶⁹.

- Tazminatın derhal tanzim durumuna göre optimum noktada tutulan kasadaki nakit, bankadaki vadeli ve vadesiz mevduat,

- Vade, faiz geliri ve sağladığı menfaatler de gözönünde tutularak devlet ve özel sektör tahvil ve hisse senetleri,

⁶⁹ Tacettin ALİEFENDİOĞLU, Türk Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987--4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.89-90.

- Yine faiz ve kur farkından yararlanmak, derhal transfer kolaylığı bulmak düşüncesi ile çeşitli yabancı paralara yatırmak,

- Alışılmamış olmakla birlikte kıymetli madene, özellikle altına bağlamak,

- Gayrimenkul satın almak yada yapmak,

- Özel finans kurumlarına katılmak,

- İpotek üzerine ikrazda bulunmak,

- Hayat poliçeleri karşılığında ikrazda bulunmak.

Yukarıda sayılan seçeneklere dayanarak, her işletme kendi yargısı içinde bunlardan bir yada birkaçına ağırlık verecektir.

Sigorta şirketlerinde, prim veya faiz olarak toplanan paraların, kanunda belirtilen belli yerlere yatırılması işlemlerini yürütmek ve bu yatırımlarda kârlılık ve verimlilik ilkelerini gözetmekle görevli olmak üzere yatırım servisleri kurulur.

Yatırım servisinin sigorta şirketine sağladıkları gelirler, sigorta şirketlerinin mali kaynaklarını teşkil etmektedir ki günümüzde sigorta şirketlerini ayakta tutan gelirler, teknik gelirlerden çok, yatırımlardan elde edilen bu mali gelirler olmaktadır.

Yatırım departmanı, muhasebe departmanı ile birleştirilerek finans departmanı olarak adlandırılır.

2.7.7.İç Denetim Departmanı

Sigorta şirketinin büyümesiyle, gerek merkez, şube, acente arasındaki ilişkilerin ve gerekse şirket merkezinde sigorta tekniği ve muhasebe kayıtları ile ilgili işlemlerin zaman zaman kontrol edilmesi ve bunun içinde sigorta şirketinde bir denetim servisinin meydana

getirilmesi ve aşağıda belirtilen görevleri ifa etmesi kaçınılmaz olmaktadır.

-Sigorta şirketinin istihsal teşkilatının, yılın çeşitli dönemlerinde denetlenmesi,

-İstihsal teşkilatının uymak zorunda olduğu azami komisyon oranlarının kontrolü,

-Şirket muhasebe departmanının uygulamakla zorunlu olduğu bilanço, kâr ve zarar tipleri gibi, yerine getirilmesi öngörülen hususlara uyulup uyulmadığının kontrolü,

-Şirket departmanları arasındaki ve bir departman içindeki iş akışının sürekliliğinin sağlanıp sağlanmadığının kontrolü.

2.7.8.Hukuk Departmanı

Sigorta poliçesinde yer alan hususlar dolayısıyla sigorta şirketi ile sigortalı arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların ilk çözüm yeri şirketin hukuk departmanı olabilir. Böylece mahkemeye başvurmanızın bazı anlaşmazlıklar halledilebilir.

2.7.9.EDP Departmanı (Electronic Data Process)

EDP Departmanı çeşitli departmanların ihtiyacına göre yönetim sistemleri geliştirecektir.

Bilgisayar sistemi, hayat sigorta alanında uzun süreli işlerin verimli bir şekilde görülmesinde yardımcı olacaktır ve yönetim masraflarının düşük seviyede kalmasını sağlayacaktır.

2.7.10.Diğer Hususlar

Hayat sigorta şirketinin orgnizasyonu, bir şirketten diğerine göre genellikle farklıdır. Bir şirketin organizasyon plânının dizaynında şirketle ilgili ihtiyaçlar ve personelin durumu gözönünde bulundurmak önemli olacaktır.

Küçük ve büyük şirketler birbiriyle organizasyon açısından karşılaştırılırsa önemli farklar ortaya çıkar. Küçük şirketlerde her personelin yukarıda sözü edilen departmanlarda birkaç sorumluluğu olacaktır. Büyük şirketlerde ise her bir departmanda uzmanlaşmaya gidilmelidir.

Karma bir şirkette uzmanlaşmış hasar departmanı diğer departmanlarla işbirliği içinde olmalıdır. Oysa bağımsız bir hayat sigorta şirketi bütün departmanlarını kendi bünyesinde oluşturacaktır ⁷⁰.

⁷⁰ Ömür ŞENGÜN, Hayat Sigorta Şirketinin Kuruluş, Organizasyon, Yönetim ve Yatırımı, İstanbul, 1989, s.35-48.

İkinci bölüm

3. HAYAT SİGORTALARINA MALİ VE EKONOMİK BAKIŞ

3.1 HAYAT SİGORTASINDA YATIRIM

Hayat Sigortası;Sosyal ve ekonomik bir araç olarak, bir grup insanın bir araya gelip, grup üyelerinden birinin vakitsiz ölümünün yükünü hafifletmek için kullandıkları bir metotdur.⁷¹

Dünyanın birçok ülkesinde özel Hayat Sigortasının temel taşları, emeklilik ve teminat (ölüm) sigortalarıdır. Hayat Sigortası Sigorta endüstrisinin en geniş iş kollarından biridir ⁷².

Hayat Sigortasını diğer sigorta türlerinden ayıran en önemli özellik fonların uzun vadeli ve risk dağılımının çok geniş olmasıdır. Bu sayededir ki, bu branşın gelişmesinin ülke ekonomisine sayısız yararları olacaktır.

⁷¹ DUMAN, s.99.

⁷² Hayat Sigortası Semineri, s.78.

Şöyle ki, kalkınma için tasarruf ve yatırım büyüklükleri ekonominin en büyük gereksinmesi olurken hayat sigortası hem bireyleri tasarrufa teşvik edip yatırımların artmasına neden olmakta hemde insanların geleceğine güvence altına alarak refahı arttırmaktadır ⁷³.

Amerika'da geçmiş altmış yılda, hayat sigorta şirketleri kişisel tasarrufların üretken yatırımlara akıtılmasının en önemli kanalı olmuştur. Hayat sigorta tasarrufları endüstriyel tesis, teçhizatın genişlemesine demiryolları ve kamu hizmetlerinin büyümesine ve ticari olanaklarının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ek olarak, hayat sigorta şirketleri, ev ipoteği finansmanında çok önemli bir rol oynamışlar ve buda Amerikalıları dünyanın en iyi iskân edilmiş insanları olmasına katkıda bulunmuştur. Devlet mahalli hükümetlerin sermaye harcamalarında büyük ölçüde hayat sigorta şirketleri tarafından finanse edilmiştir. Sermaya piyasasında rakip güçler arasında hayat sigorta tasarrufları daima en çok ihtiyaç duyulan alanlara akıtılmış ve bunlardan hem büyük ve hem de küçük firmalar yararlanmıştır.

Hayat sigortası tasarrufları uzun vadeli ve bir akitten doğmaktadır. Bu nedenle de daha istikrarlıdır. Bu tasarrufların itici gücü (motivasyonu) vakitsiz ölümü halinde aileye mali koruma olanağı sağlanmaktadır. Bu motivasyon kişi için oldukça etkilidir. Genellikle sigortalının ölümüne kadar bu tasarrufa dokunulmamakta ve bir tüketim masrafı için para çekilmemektedir.

Görüldüğü gibi; Bu tasarrufun yatırım alanlarından çekilmesi, tüketimi yönetilmesi banka mevduatlarında olduğu kadar kolay değildir. Çünkü amaç; Yakın bir gelecekteki tüketim ihtiyaçlarına karşılamak

⁷³ Hayat Sigortası Semineri, s.14.

amacıyla tasarruf yapmak değildir. Amaç, ölüm gibi ne zaman olacağı belirsiz bir rizikonun gerçekleşmesi sonucu doğacak ekonomik çöküntülerden yada herhangi bir kazanın yaratacağı ekonomik çöküntülerden kendini ve / yada aileyi korumak, bu bakımdan bir güvenceye sahip olmak, bunların herhangi biri olmadığı takdirde de çok uzun bir vade sonunda geliri ile birlikte biriken toplu bir paraya sahip olmaktır. O nedenle bu tasarrufu kişi her gerek duyduğunda harcayamaz, harcamayı düşünemez. Hayat Sigortası yatırımlarında uzun zaman dilimleri için geçerli olan durumların gözönünde bulundurulabilmesi olanağı bu nedenle vardır. Sağlam ve yüksek gelir getiren yatırım alanları seçilir. Bu alanlar içinde de yine sağlam ve en yüksek geliri veren endüstri ve bu endüstriler içindeki aynı özellikteki firmalar tercih edilir.

Uzun yıllar boyunca, Hayat Sigortaları yatırımları ekonomilerin en büyük finansman kaynağı olmuş ve halen olmaktadır. Görüldüğü gibi, Amerikan halkının ana tasarruf kanalı Hayat Sigortaları olmuştur. Bu dönemde tasarruf miktarı 1.7 milyar USA \$'ından 106 milyar doların üstünde bir miktara erişmiştir.

Yine II. Dünya Savaşı sırasında A.B.D.'de Hayat Sigortası tasarruflarını bir dünya savaşının gerektirdiği askeri harcamayı finanse edecek mali kaynaklar içinde görmekteyiz. Hayat Sigortası Şirketleri, toplam aktifleri içindeki devlet tahvilleri yüzdesini %45'e çıkararak devletin bu ihtiyacında destek olmaya çalışmışlardır.

II.Dünya savaşından sonra, şehirlerde büyük çapta ağırlık verilen iskân projelerine hayat sigortası şirketlerinin çok büyük katkıları olmuştur.

1945-1959 (dahil) döneminde iş ve endüstri şirketlerinin genişleme modernleşme ve çalışma ihtiyaçlarını karşılayan net yeni paranın %54'ü bu dönemde Hayat Sigorta Şirketlerinden elde edilmiştir. Aynı dönemde

tüm ülke içindeki ipotek borçlanmasının %26'sı hayat sigorta şirketleri tarafından karşılanmıştır ⁷⁴.

3.2. HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMASI

Sigortacıların fon yaratma işlevinin gerçekleşmesini sağlayan en önemli etken Hayat Sigortalarıdır. Çünkü Hayat Sigortacılığının sağladığı uzun vadeli fonlar ekonomilerin en büyük finansman kaynağı olmuştur ve halen de olmaktadır. Şu anda birçok ülkede, nüfusun ortalama yaşı yükseldikçe, Hayat Sigortası ve emeklilik fonlarına olan talep giderek artmaktadır

Günümüzde Hayat Sigortacılığında egemen düşünce, hayat sigortasının hem bir tasarruf aracı hem de geleceğin güvence altına alınmasını sağlayan bir araç olarak görülmesidir.

Sigortacılığın gelişmiş olduğu ülkelerde Hayat Sigortası, toplam primler içinde en üst sırayı almakta, sigortacılığın sadece bu dalında yaratılan fonlar, devlet bütçesi olanaklarına yaklaşmaktadır ⁷⁵.

İş hacminin gelişmeye devam etmesi ve poliçelerin uzun dönemleri kapsayacak şekilde düzenlenmesi sonucunda, gelecekteki Hayat Sigortası ödemeleri için ayrılacak rezervler ve poliçe sahiplerine yapılacak kâr payı ödemeleride artacaktır.

Bu geniş rezerv paylarına bağlı olarak Hayat Sigortası birçok ulusal ekonomide en önemli sermaye birikimi kaynaklarından biri olmuştur. Yatırımlar 1988'de A.B.D.'de 1,167 milyar Amerikan dolarına, Japonya'da

⁷⁴ DUMAN, s.100-101.

⁷⁵ AKMUL, s.136.

804 milyar dolara, Almanya'da da 213 milyar dolara ulaşmıştır. Hayat sigortacılarının yatırımların 1970'de 52 milyar Alman Markı iken 1988'de 380 milyar Marka yükselmiştir.

Sermaye birikiminin en önemli kaynaklarından biri olarak Hayat Sigortacılarının yaptığı yatırımlar ekonominin bütünü içinde çok önemlidir. Hayat Sigortacıları tüketiciler tarafından tasarruf edilmiş fonların büyük bir payını alırlar ve bunu finansman aracı olarak kullanırlar. İş hacminin yaygınlaşmasına ve satılan poliçelerin uzun vadeli olmalarına bağlı olarak Hayat Sigortacıları şu anda gelirlerinin (primler ve yatırım gelirlerinin) %45'ini ekonomide sermaye birikimi için kullanılabilmektedirler. Hayat Sigortasının özellikleri gözönüne alındığında, bu fonların ancak uzun vadeli yatırımda kullanabildiği ve gerekli likiditenin çok düşük olduğu görülebilir. Böylece, Hayat Sigortası paradan sermayeye neredeyse tam bir geçiş sağlar.

Hayat Sigortacılarının sermaye yatırımları ekonomide konut inşaatı, kamu projeleri ve ticari endüstri gibi çok çeşitli sektörlerine gider. Yatırımların toplam hacminin yaklaşık %30'u konut inşaatı ve finansmanı için kullanılır. Ticari endüstri yaklaşık %15'ini alır, kabaca %25'i kamu projelerine yatırılır, %30'u ise bankaların yeniden finansmanında kullanılır.⁷⁶

Yatırım fonları uygulamaları, özellikle Hayat Sigorta şirketlerinde, batıda çok yaygın bir uygulamadır. Hayat dalında toplanan uzun vadeli fonların sermaye piyasasında değerlendirilmesi yolunda, aracı kuruluşlara gitmeden kendi bünyelerinden direkt sermaye piyasasıyla ilişkisi olabilecek düzeyde yatırım fonlarının kurulması planlanmaktadır. Türkiye'de 1992'de çıkan bir yasayla Hayat Sigorta Şirketlerine yatırım

⁷⁶ Hayat Sigortası Semineri, s.80.

fonları kurmasında yetki verilmiştir. Fakat; Sigorta Şirketlerinin yeterli organizasyona sahip olamadıkları için, yatırım fonlarının kullanımını kısıtlı ölçüde yapmaktadırlar. Oysa ki bu fonlar yatırım fonları şekline dönüştürüldüğünde, hem Hayat Sigortası poliçesi kesilmiş kişilerle hem de dışarıdaki kişilerle ilişki haline geçilebilmektedir. Yani bugün sadece bankalara tanınmış olan yatırım fonu imkânı, artık sigorta şirketlerine de tanınmıştır. Dolayısıyla, bugün sadece bankaların yetkisi altında olan yatırım fonları artık sigorta şirketleri de temin edilebilecektir. Bunun yapılması hem sermaye piyasasındaki derinliğin artması, kurumsal yatırımcıların daha fazla sermaye piyasalarında görünmelerine neden olur. Bankaların da bu konudaki tekeline son verilmiş veya sadece onlara verilen yetki yaygınlaştırılmıştır. Sigorta şirketlerine bu yetki verilmesindeki amaç; bu fonlarla beraber kişilerle daha iyi ilişkiler kurması, poliçelerinin satarken onlara daha iyi imkânlarla katılma belgeleri sunmasıdır. Vatandaşla olan ilişkisi sözkonusudur. Satabilir, satamaz ama bu imkânların bulunması sigorta şirketi için her zaman önemli ve yararlı bir unsurdur.⁷⁷

Sigortacının, poliçe rezervlerine göre fonları yatırıma yöneltmedeki başarısı poliçe sahipleri için çok önemlidir. Yatırım gelir oranı arttıkça şirket, sözleşmeye bağlı faiz oranını arttırabilir yani belirli poliçeler için primde indirim veya bu gibi poliçeler kâra iştirakli ise kâr artışı sağlayabilir.

Prim ve kâr payı oranları önemli rekâbet edici faktörler oldukları için, yatırım faaliyetleri, bu endüstri de rekâbet gücünü muhafaza etmek ve geliştirmek isteyen her sigorta şirketinin programının hayati bir bölümünü teşkil eder.

Hayat Sigortasının gelişmiş bir sektör olduğu ülkelerde hayat sigorta

⁷⁷ Hayat Sigortası Semineri, s.19.

şirketleri, geniş halk kitlelerinden prim şeklinde para toplarlar ve bu toplanan fonlar ulusal birikimlerin önemli bir kısmını teşkil eder. Faiz, temettü ve bu fonlardan elde edilen kira gelirleri, toplam alacakların dikkate değer bir kısmını oluşturur. Bu bakımdan Hayat Sigorta Şirketleri, tüm dünyada para ve sermaye piyasalarında belirgin güçler haline gelmişlerdir.

Hayat Sigorta fonları, devamlılık ve uzun süreli yükümlülük temeli üzerinde olduğundan, bir çok menkul ve gayrimenkul alım ve satımcılarının maruz kaldığı iyimser ve kötümser manzaraların aşırı dalgalanmalarından uzaktır. Bu demektir ki; Hayat endüstrisi, kapital ve para pazarlarına bir denge elemanı ve uzun süreli karar kavramı getirir ki, buda bir bütün olarak ekonomiye bakış açısından finansmanın en değerli kapital projeleri lehine akışını sağlar.

Sigorta sektörü yarattığı fon gücünü çeşitli alanlara ve sermaye piyasasına yönlendirerek ülke ekonomisinin kalkınmasında kaynak oluşturmaktadır. Sigorta işlemleri yatırımlarda sağlanan gelirlerle, mali kârlılığı arttırmaktadır.

Özellikle sanayileşmiş ülkeler sigortacılığı, yatırılabilir fonların birikimini sağlayan ve bu fonların verimli alanlara kanalize edilmesinde elverişli bir sektör olarak nitelerler. Türkiye'de sigortacılığın işlevleri arasında son yıllarda fon yaratma işlevine ağırlık verildiği görülmektedir. Fon yaratm potansiyeli açısından bankalardan sonra, en güçlü fon yaratma niteliğine sahip olması gereken sigortacılığın, bu işlevine geçmiş dönemlerde pek önem verilmediği ortaya çıkmıştır ⁷⁸

⁷⁸ Erdoğan ALKİN Türkiye'de Sigorta Kesimini Ekonomik Gücü ve Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983, s.23.

Türkiye'de ekonomiye katkısı kabul edilen Hayat Sigortaları ve reasürans işlemleri sonucunda toplanan fonları, belli bir amaca yönelik kullanılabilir para ya da benzer etkinliği olan ekonomik değerler olarak ifade edebiliriz.

İhtiyatlarda dahil olmak üzere sigorta işlemleri net teknik sonuçları ile yıl içindeki kâr o yıl biriktirilen fonları oluşturmaktadır. Yaratılan bu fonlar nedeniyle sigorta işlemleri mali aracı kuruluş niteliğini kazanmaktadır.

Oluşturulan fonların önemli bir kısmı primlerden cari giderler çıktıktan sonra kalan bölüm, yatırımlara aktarılır ve elde edilen gelirlere dayalı olarak prim oranları tespit edilir.

Sigortacılığın esas kullanılabilir fonları, sigortalılardan tahsil ettiği primlerin tazminatın ödenmesine kadar geçen süre içinde kullanılabilen kısmıdır. Aynı riskle karşı karşıya kalan kişilerin sigorta sistemi aracılığıyla oluşturdukları fon, kendilerini teminat altına almaktan öte, ülke kalkınmasında kullanılabilir bir potansiyel oluşmasına katkıda bulunur.

Daha önce değindiğim gibi, Hayat Sigortaları ekonomik amaçlı kullanılmaya uygun fon yaratan sigortalardır. Hayat Sigortaları uzun vadeli olduğu için yapılan yatırımlarda ayrı bir önem taşımaktadır.

Hayat Sigorta işletmelerinde yatırımlar Ticaret Bakanlığının belirlediği esaslar doğrultusunda gerçekleştirirken, belirlenen her yatırım konusu için Bakanlığın onayının alınması gerekmektedir.

Hayat Sigorta işletmeleri yatırımlarını ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek alanlara yöneltirken, emniyet, likidite ve rantabiliteye öncelik vererek, kâr amacı gütmektedir.

Toplanan Hayat Sigortası fonlarının ülke ekonomisine katkısı oldukça büyüktür. Elde edilen fonlar çeşitli yatırım alanlarına aktarılmak

süretiyle, halkın elinde atıl durumda kalmış tasarruflar değerlendirilmekte ve fonlar sermaye piyasasına kanalize edilmektedir. Bunun yanında Hayat Sigortalarının dönem içinde oluşturdıkları ihtiyat ve teminatlarda yatırımlara aktarılabilmektedir.

Hayat Sigortası işletmelerinin yatırım stratejileri ekonomik ve finansal olayların değişimiyle yakından ilgilidir. Hayat Sigortası yatırımlarını ülkenin ekonomik yapısı yanında işletmelerin finansal durumunda etkilemektedir ⁷⁹.

1991 yılı itibariyle Hayat Sigortası işletmelerinin yatırımlarının şu şekilde gerçekleşmiştir.

<u>Yatırım Türü</u>	<u>TL</u>
Hisse senetleri	28.407.603.000
Tahviller	642.801.545.000
Hayat Poliçesi üzerine İkrarlar	18.456.442.000
Gayrimenkuller	153.287.191.000
Demirbaşlar	23.446.071.000
TOPLAM	866.398.852.000

Kaynak:1991 Yılı Sigorta Faliyet Raporu

Hayat Sigortası işletmelerinin yaptıkları yatırımların tahvil ve gayrimenkuller üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sigorta işletmeleri vergiden muaf ve faiz gelirlerinin yüksek olması nedeniyle devlet tahviline yönelmektedir. Hisse senetlerine yapılan yatırımların ise

⁷⁹ Robert A.RENNIE, Investment Activities of Life Insurance Companies, Richard D.Irwin INC, U.S.A., 1977, s.1.

oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir.

3.3.HAYAT SİGORTALARINDA FONLARIN KULLANIM ALANLARI

3.3.1.Tahvil

Tahvil bir borçlanma senedidir. Bu nedenledir ki belirlenmiş bir dönem için belirlenmiş faiz fiatı üzerinden faizi ve dönem sonunda bir kerede veya başka bir ödeme şekli ile ana parayı geri ödeme taahhüdünü belirten bir finansal varlıktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 420. maddesi tahvili "Anonim Şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine tahvil denir" şeklinde tanımlanmıştır. Ancak, bazı özel ek yasalar anonim ortaklıklar dışında bazı kamu tüzel kişilerinde tahvil çıkarmalarına olanak sağlamıştır. Örneğin; Maliye Bakanlığı'nca çıkarılan tahviller sermaye pazarında fon kiralama araçlarıdır ve bu pazarlarda anonim şirket tahvilleri gibi işlem görürler.

Bir anonim ortaklık tarafından pazara sunulan tahvilin bir nominal değeri vardır ve şirket bu nominal değer üzerinden yıllık bir sabit faiz ödemeyi taahhüt etmiştir. Pazara sunulan tahvil, pazara çıkartıldığı anda yada bir müddet sonra nominal değerinin dışında bir fiyata sahip olur. Tahvilin "pazar fiyatı" adı verilen bu fiyat çeşitli etkenlerden oluşur;Nominal değer üzerinde veya altında olabilir. Ancak vade tarihine yaklaşıldıkça pazar fiyatı nominal değere veya geri dönme fiyatına

yaklaşır.

Yatırımcı için en büyük yarar, tahvil yatırımcının önceden bilinen düzenli bir geliri - faizi- yatırımcıya sağlamasıdır. buna ek olarak bu tür bir yatırımın taşıdığı risk, hisse senedine yapılan yatırımın riskinden daha düşüktür. Ancak; bu yararlar karşın tahvilin içerdiği en büyük sakınca, para değerini koruyamamasıdır. Paranın satın alma gücünde ortaya çıkan büyük düşmeler, özellikle uzun süreli tahvil fiyatlarında düşmelere neden olur. Zira enflasyonist ortamda para ve sermaye pazarlarında faiz oranı aynı kalan tahvillerin pazar fiyatları düşer. Bu düşme, vade sonuna kadar beklemeyi yeğleyen yatırımcıyı etkilemezse de, yatırımcının vade tarihinde eline geçen paranın satın alma değeri, tahvile yıllarca önce yatırdığı paranın satın alma değerinin çok altında kalmış olur.

Sigorta işletmelerinde tahvillere yapılan yatırımların büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir. Sigorta işletmeleri tarafından ödenecek tazminatlar, belirli tarihlerde sigortalıya ödeneceğinden, elde tutulan nakit miktar tahvillere yatırılabilir. Süresi belirli hayat poliçeleri 10-15 yıl gibi uzun süreli tahvillere de yatırılabilir ⁸⁰.

Tahvillere yapılan yatırımların büyük bir kısmının devlet ve kamu kurumu kökenli olduğu görülmektedir. Özel sektör ve devlet tahvilleri arasında karşılaştırma yaptığımızda özel sektör tahvillerine olan talebin, devlet tahvillerine göre daha az olduğu görülmektedir. Genel olarak yatırım alanlarından biri olan tahvillerin getirdikleri gelir ile sağladıkları verimin yüksek olması, sigorta işletmelerinin tahvile olan taleblerini

⁸⁰ Yurdakul ÇALDAĞ, Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:125, Kalite Matbaası, Ankara, 1979, s.88.

arttırmaktadır.

Hayat Sigortası işletmelerinin 1991 yılı sonu itibariyle yatırım tutarı 642.801.545.000 TL. olarak gerçekleşmiştir. Hayat Sigorta işletmelerinde teminat karşılığı olarak bloke edilen tutar 422.781.028.000 TL. iken, serbest olarak yatırımlara aktarılan kısım 220.020.517.000 TL. olmuştur.

3.3.2.Hisse Senedi

Hisse senedi, anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde hisseleri temsil ve ifade eden bir finansal varlıktır.

Anonim şirketler, sermaye pazarında öz varlık fonları gereksinmelerini bu pazarlara hisse senedi sunmak yoluyla giderirler. Hisse senedini üzerinde yazılı tutarı, hisse senedinin nominal değeridir. Ancak hisse senedinin sermaye pazarında nominal değerden farklı bir fiyatı oluşabilir. Bu fiyat ise senedin pazar değeridir.

Hayat Sigortası işletmelerinde tahvillerin yanısıra hisse senetlerine yapılan yatırımlarda da bir artış görülmektedir. Tahviller gibi hisse senetlerine enflasyon üzerinde ancak azalan bir artış hızıyla yatırım yapılmaktadır ⁸¹.

Sigorta işletmelerinin önceleri hisse senetlerine yapacakları yatırımlar S.Ş.M.H.K.'da belirtilen oranlarda yapılır. Ancak şimdi işletmeler istedikleri oranda hisse senetlerine yatırım yapabilmektedir. Hayat Sigortası işletmelerinin 1991 yılısonu itibariyle hisse senetlerine yaptıkları yatırım tutarı 28.450.603.000 TL. olmuştur. Teminat olarak bloke edilen tutar 22.509.133.000 TL. Serbest yatırım tutarı ise 5.898.470.000

⁸¹ Tacettin ALİEFENDİOĞLU, Türk Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, İstanbul

Ticaret Odası Yayın No:1987--4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.80-81.

TL. olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllarda sermaye piyasasında görülen gelişmeler sigorta işletmelerinin yatırımlarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Son yıllara kadar sigorta işletmelerinin teminat olarak yatıracakları menkul kıymetlerin hangileri olacağı liste halinde devlet tarafında belirlendiği gibi, işletme tahvili ve hisse senedine yapılacak yatırımlar için önceden izin alınması gerekiyordu. Yani kârlılık ikinci plana atılırken, sağlamlık birinci plana gelmekteydi. Ancak şimdi sigorta işletmeleri borsada işlem gören menkul kıymetlerden istediklerini seçebilmekte ve istedikleri menkul kıymetlere yarım yapabilmektedirler ⁸².

3.3.3. Gayrimenkuller

Sigorta işletmelerinin gayrimenkul ve demirbaşları yaptıkları yatırımı büyük boyutlara ulaştığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda sigortacılık işlerinde, yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle verimden çok paranın değerinin koruması açısından, sigorta işletmeleri sabit kıymetli satın almaya yönelmişlerdir.

Sigorta işletmeleri bu tür malları bir hakkın düşmesi sonucu elde edebilirler. Taşınmaz mal karşılığı yapılacak ikrazlarda, sabit kıymetin işletmeye ipotek edilmesi gerekmektedir.

İpotek, bir yükümlülük karşılığında, mal üzerinde teminat bir menfaat oluşturan hukuki bir antlaşmadır.

İpotek, yükümlülüğün yerine getirilmesiyle örneğin borcun ödenmesiyle otomatikman sona erer. Kıymetli evrak olarak ipotek, bonoya çok benzer. İpotek veren ve alan esasen borçlu ve alacaklı ilişkisi

⁸² Panorama, Hayat Sigortası Rehberi, Kasım 1990, s.15.

içindedir. İpotek veren yükümlülüğünü yerine getirmemezse veya borcunu ödeyemezse ipotek senedi olan alacaklı, ipotekli malı sahibinden alabilir. Anlaşmaya göre teminatı oluşturan mala el koyabilir.

İpotek, bir mal üzerinde hak veya aleyhte bir taleptir ve talebin öncelik sorunu ortaya çıkabilir. Çünkü ödünç alan ilave bir fon talep ederse aynı mal bir değil birkaç defa ipotek edilebilir. Birinci ipotek ilk talebi, ikinci ipotek ise birinciden sonraki talebi oluşturur. Ödeyememe halinde ikinci ipoteğin sahibine genellikle ilk ipoteğin talebi kaşılanıncaya kadar ödeme yapılmaz.

En yaygın ipotek bireyler tarafından ev satın alınmasında kullanılır. Normal olarak ipotek, ev alış fiyatının büyük bir bölümünü finanse eder ve belirli bir zamanda örneğin; 20-30 yıl içinde geri ödenebilir.

Alıcı, doğal olarak en uygun şartlarda dolayısıyla en düşük faiz oranı ile ipotek arar.

Pek çok batı ülkesinde ipotek kredisi, öncelikle sigorta şirketleri, tasarruf bankaları, bina alım-satım şirketleri ve ticaret bankaları tarafından sağlanır. Bunlar birinci ipotek piyasası diye anılan piyasada yer alırlar ve yeni ipotekler için fon temin ederler. Ek olarak ikincil ipotek piyasası bulunmaktadır. Önce oluşturmuş ipotekler, ipoteklerde yatırımcıların ihtiyaç duydukları fonları bulabilmeleri yönünden alınır, satılır.

Bir borç unsuru olarak ipoteğin piyasa değeri öncelikle faiz oranı düzeyi ile belirlenir. Uygun piyasa faiz oranı verilmiş ise ipoteğin piyasa değeri, bu faiz oranında kalan ödemelerin o andaki değeridir. İpoteğin nitelik analizleri bir yandan bonolarinkine diğer yandan gayrimenkullerinkine benzer. Önce ipotek veren hakkında tam bir mali bilgi edinilmelidir. İpotek alan bir şirketin ise mali hesapların incelenmelidir. Bono analizinde olduğu gibi, amaç ipotek eden kişinin

borçlu olmadığı ve toplam aktiflerinin diğerleri ile makul bir ilişkide olduğunun sağlanmasıdır. İpotek edenin diğer borçları ve sözkonusu olan belirli bir gayrimenkul üzerindeki diğer taahhütleri yakından dikkate alınmalıdır.

İkinci olarak, gayrimenkul değeri takdir edilmelidir. İpotek miktarı ile gayrimenkulün değeri arasında makul bir ilişki olmalıdır.

Pek çok otorite de bu ilişki yasal sınırlamalara bağlıdır. Örneğin ipotek miktarının gayrimenkulün takdir edilen değerinin %80 'ini aşamayacağı belirlenebilir. Buna göre, ticari ve endüstriyel gayrimenkul sözkonusu olduğu takdirde gayrimenkulün gelecekte değer kazanması değerlendirilmelidir, bu nedenle ipotek geri ödemelerinin bu gibi kazançlarda etkileneceği tahmin edilmelidir.

Üçüncü olarak, borç ödemediği takdirde ipotekli malın sahibinden alınacağı ihtimali daima akılda tutulmalı ve sonunda bu gerçekleşirse önceden açıkça belirtilmelidir. Bu şekilde ele geçirilen gayrimenkul ya idare edilmeli ya da satılmalıdır. Eğer bu gayrimenkul, lehine ipotek edilen kişinin portföyüne uymazsa satış ihtimali bulunmaktadır. Bilonçada ipotek genellikle ödenmeyen ana para olarak gösterilir ⁸³.

Enflasyonist değer artış nedeniyle, sonraki yıllarda kira gelirlerinin ilk alım fiyatlarına göre, faiz düzeyinin de üstüne çıkması, bunun yanında teminat veren kuruluşların kendine enflasyonist değer kaybı ve diğer risklere karşı teminat aramaları gayrimenkullere yapılan yatırımlar için uygun bir zemin hazırlamaktadır ⁸⁴.

Bunun yanında Hayat branşının uzun vadeli taahhütleri içermesi,

⁸³ ŞENGÜN, s.67-86.

⁸⁴ ALİEFENDİOĞLU, s.92.

gayrimenkullere yapılan yatırımlar için uygun bir zemin hazırlamaktadır.

Hayat Sigorta işletmemelerinin 1991 yılında gayrimenkullere yaptıkları yatırımlar 153.287.191.000 TL. iken demirbaşlara 23.446.071.000 TL. yatırım yapmışlardır.

3.3.4.Teminatlı İkrazlar

Sigorta işletmelerinin bazıları tarafından yapılan teminatlı ikrazın, yani ödünç verilen paranın güvencesi, bu sigorta işletmesinin mülkiyetinde olursa, ikraz oranı teminat tutarının belirli bir yüzdesi kadar olmaktadır.

Sigorta işletmelerinin prim karşılığı ikrazları, üç yıl prim ödeyen sigortalılara verilmektedir. Verilen ikraz tutarı, o tarihteki sigortanın satın alma bedelinin %95'i kadardır. İkrazın ödenme süresi 12 aydır. İkraz faizi ise, kanunda gösterilen esaslara göre belirlenir ⁸⁵.

Hayat Sigorta işletmelerinin 1991 yılında elde ettikleri ikraz faiz gelirleri 2.077.562.000 TL. olmuştur.

3.3.5.Poliçe Karşılığı İkrazlar

Sigorta işletmeleri ödeme gücüğü içine giren ya da primlerini ödeyemez duruma gelmiş olan sigortalılar için, poliçelerinin peşin değeri üzerinden ödünç verebilmektedir. Üretim organları tarafından sağlanan Hayat Sigortalarının çoğu zaman ilk üç yılın komisyonundan yararlanmak için ödeme gücü zayıf olan kimselere yöneltilmesi, Türkiye'de yüksek oranlarda poliçe iptallerinin meydana gelmesine neden olmuştur.

⁸⁵ ÇALDAĞ, s.90.

Sigortalının tenzil yada iştirâ yoluna gitmemesi için yasa, ⁸⁶ sigorta poliçesi karşılığında ödünç verilmesi yoluna gitmiştir.

Poliçe karşılığında ödünç para verilmesinin hem sigortalı hemde sigorta işletmesi açısından çeşitli faydaları vardır. Sigortalı poliçeyle sağlanan tutardan mahrum kalmamakta ve içinde bulunduğu mali sıkıntıyı ödünç para almak suretiyle giderebilmektedir. Sigorta işletmesi ise, ödünç para vererek faiz sağlamaktadır. Ancak sigortalının işletmeden ödünç para iseteyebilmesi için en az üç yıllık prim borcunu ödemiş olması gerekmektedir. Sigorta işlemleri genel olarak satınalma kıymetinin %95'ine kadar ödünç para verebildikleri için, satınalma kıymeti olmayan poliçeler üzerine ödünç para verilmez. Bu nedenle sadece karma Hayat Sigortalarıyla, ölüme karşı Hayat Sigortalarda, Sigorta işletmesinden ödünç para talep edilebilmektedir. Ödünç olarak verilecek para miktarını saptama sigorta işletmesine bağlıdır ⁸⁷.

Poliçelerin ikraz faizleri kanunda gösterilen esaslar çerçevesinde tespit edilir. 1991 yılı itibariyle sigorta işletmelerinin, hayat poliçesi üzerine yaptıkları ikrazlar 18.855.463.000. TL. iken, Hayat Sigorta işletmelerinin hayat poliçesi ikrazları 18.450.442.000 TL. olarak gerçekleşmiştir ⁸⁸.

Sigorta işletmelerinin hayat poliçeleri üzerine yaptıkları ikrazlar yıllar itibariyle ve Türk parasının değerinin devamlı ve yüksek oranlı değer kaybetmesine bağlı olarak ikrazlarda da bir artış görülmüştür. Ancak yatırım olarak 1991'de ulaşılan tutarın yeterli olmadığı görülmektedir.

⁸⁶ T.T.K. Md.1327.

⁸⁷ BOZER, s.370.

⁸⁸ 1991 yılı Sigorta Faliyet Raporu.

3.4. KÂR PAYI UYGULAMASI

Kâr Paylı Hayat Sigortaları bütün dünyada yaygın ve çeşitli uygulamaları olan, kabul edilmiş uzun vadeli bir sigorta hizmeti olarak sigortalıya sunuluyor. Kişilerin ölümü veya maluliyeti halinde, ister sigortalanma tarihinin ilk gününde, ister son gününde ölüm veya maluliyet vuku bulsun, ölenin poliçede öngördüğü kişilere, kaza sonucu ölümde aylık primin 600 katı, ecelin gelmesiyle ölüm veya maluliyet de ise 300 katı tutarında tazminat ödemeye taahhüt ediyor.

“Kâr Paylı Hayat Sigortalıların” ikinci özelliği ise; Belirlenen süre içinde ölüm veya maluliyet vuku bulmadığı takdirde, şirketin, sigortalının o güne kadar ödediği paraları, ödediği tarihteki satın alma gücü ile yani enflasyonun tahribatına uğramamış olarak iade etmeyi sağlıyor. Bu sistem ise şöyle işliyor: Şirket tahsil ettiği paraları en yüksek yatırım gücü olan kaynaklara yatırıyor ve oradan elde ettiği gelirin yüzde 95’ini sigortalının ilgili hesabınca aktarıyor. Bu suretle elde edilen gelir, mevcut enflasyonun altına düşmüyor, hatta üstüne çıkıyor. Çünkü, devlet sigorta primlerini vergiden muaf tuttuğu için, sigortalı ödediği primleri vergi matrahından düşüyor. Yani vergi oranı kadar da ayrıca kâr ediliyor ⁸⁹.

Burada en önemli olan konu, yatırımın zamanlanması ve şeklidir. Yatırım kanalları Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından belirlenir.

Şirket olarak sigortalıların prim adı altında ödedikleri paraların bir kısmını ölen yada sakat kalan sigortalıların tazminat ödemek için ayrılıyor. Küçük bir kısmı ile faaliyet giderlerini karşılıyor, kalan tutarı ile sigortalı adına yatırıma yönlendiriliyor. Tüm sigortalılar adına elde edilen fiili yatırım

⁸⁹ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

gelirinde her yıl sonunda iştirakleri oranında ve kâr payı adı altında her bir sigortalıya tek tek dağıtılıyor. Yıl içinde iptal edilen sigortalar var ise bu poliçelere ait yatırm geliri yürürlükte olan poliçelere dağıtılıyor ⁹⁰.

3.5. HAYAT SİGORTALARINDA VERGİ DURUMU

Hayat Sigortalarında, vade sonunda ödenen tazminatlar veya iştirak bedelleri her türlü vergiden muaftır. Ancak, vefat tazminatlarında, veraset ve intikal vergisi uygulanır ⁹¹.

Gelir vergisi kanununun bazı maddelerini değiştiren 3229 sayılı kanun, 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.⁹²

Bu kanun ile Hayat Sigortaları primleri vergi indiriminden istifade ederler. Bu vergi indirimi;

-Ücretlilerde, aylık sosyal güvenlik kurumuna ödenen işçi payı prim tutarı ile

-Beyanname ile bildirilen yıllık gelirden ise, beyan edilen gelirin %5'i ve asgari ücretin yıllık tutarı ile sınırlandırılmıştır ⁹³.

Örneğin, yıllık geliri 100 milyon olan bir mükellef, bunun %5'i olan 5 milyonun hepsini gelirinden indirebilir. Asgari ücretin 74.250.-TL. olarak kabul edersek, asgari ücretin yıllık tutarı olan 74.250 -x 12 = 891.000.- TL.'yi indirebilir.

⁹⁰ Dünya, 10 Haziran 1993, s.5.

⁹¹ İstanbul Ticaret Odası, Sigorta Rehberi, Yayın No:1991-15,s.126.

⁹² Sigortacılık El Kitabı, s.10.

⁹³ Sigorta Dünyası Rehberi, s.196.

(İki kişi için $891.100.- \times 2 = 1.782.000.-$ Lira indirebilir.)

Kanun, ücret erbabının tabi olduğu sosyal güvenlik kurumuna her ay kendi ödediği miktarı aşmayan hayat sigorta primlerinin vergi matrahından düşürölmesini öngörmektedir. Örneğin, ayda 600 000.-TL. brüt maaşı olan bir ücretli, sosyal sigortalara tabi olsa, sosyal sigortalar kurumunda aylık kazanç üst sınırı 537.000.-TL. olduğunu düşünürsek, bunun %14'ünü yani, $537.600.- \times \%14 = 75.264.-$ TL'sini kendi ödemektedir.

Hayat sigortası için bir aya isabet eden prim tutarı bu miktarı aşmamak şartı ile gelir vergisi matrahında idirilecektir ⁹⁴.

3.6. HAYAT SİGORTASININ AVANTAJLARI

3.6.1.Vergi İndirimi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunun 1 Ocak 1986 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 3239 sayılı kanun ile değişen 63'ncü ve 89'ncu maddeleri gereğince mükellefin şahsına, eşine, küçük çocuklarına ait ödeyeceği hayat sigorta primleri:

- Bordro ile ücret olanlarda: Bordroda ücretten SSK ve Emek Sandığı'nca çalışanın hissesi olarak kesilen miktarın yıllık tutar kadar ödenecek hayat sigortası primi, aynen SSK ve Emek Sandığı primi gelir vergisi matrahından aylık olarak indirilmektedir. 1991 yılı için tavan ücretli SSK kesintisi aylık 315.395 TL.yıllık 3.784.738 TL'dir. (Bu oran 01.01.91)

⁹⁴ Sigortacılık El Kitabı, s.10.

tarihinden geçerli olmakla birlikte yaklaşık olarak her altı ayda bir yeniden ayarlanmaktadır. Bu indirimden yararlanabilmesi için sigorta şirketinden alınacak makbuzun, makbuz alınmağı hallerde ise poliçenin bir fotokopisi ile yatırılan posta çeki alındı kuponunun çalışılan iş yerinin muhasebe servisine verilmesi gerekmektedir.

- Gelir vergisi beyannamese tabi mükellefler:

Ödenecek hayat sigortası primleri, yıllık gelirinin %5'ini ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak üzere gelir vergisi matrahından indirilebilecektir. Bu indirimden yararlanmak için sigorta şirketinden alınacak makbuz tutarının gelir vergisi beyannamesinde belirtilmesi gerekmektedir.

-Kurumlar Vergisine Tabi Kurum veya Müesseselerde:

Kurumlar Vergisi Kanunun 13'ncü maddesi hükmüne göre (safı kurum kazancının tespitinde, gelir vergisi kanunun ticari hükümlerinin uygulanacağı açıklanmış olduğunda) gelir vergisi kanununun 40. maddesinin 2. fıkrası gereğince hizmetli ve işçileri sigorta primleri ve emeklilik aidatının düşülmesi gereken bir masraf olduğu kabul edilerek kurum sâfi kazancından indirilmesine izin verilmiştir.

3.6.2.Kârlı Yatırım Alanı

Sigorta primlerinden sağlanan tasarruf anında, devlet denetimindeki en verimli menkul yatırım alanlarında değerlendirilir. Bundan elde edilen net gelir, primlerden oluşan fonlara kâr payı olarak eklenir. Böylece sigortaların fonu sürekli katlanarak büyük, katlanarak büyüyen bu fon, çalışanın isteğine göre topluca kullanılır veya periyodik gelire çevrilebilir. (Örneğin: Toplu para yerine emeklilik aylığı gibi)

Hayat Sigortalarının kâr paylarıyla oluşturulan fonları:

- Hesaplama esasları
- Sigortacının masraf ve kârı
- Yatırımların türü ve tutarları

Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile ona bağlı Türkiye Sigorta Murakabe Kurulu Başkanlığı'nca düzenli olarak denetlenir.

Fonlar bu mercilerin bilgisi dışında hiçbir yere yönlendirilemez. Hiç kimseye veya kuruluşa borç verilemez.

3.6.3.Düşük Faizli Kredi

Sigortalının, toplu para ihtiyacı için sigortadan ayrılmasını gerektirmez. Toplu paraya ihtiyaç duyulduğunda; hayat sigortaya başvurularak toplu para ihtiyacı düşük faizli kredi alınarak giderilir. Böylece hem toplu para ihtiyacı karşılanır hemde sigorta fonlarının sürekliliği sağlanmış olur.

3.7. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE HAYAT SİGORTACILIĞI

Endüstrileşmiş ve genel deyimle ile gelişmiş ülkelerde, bireylerin güvenlik gereksinimleri özel bir hizmet dalı haline gelmektedir. Tarıma dayalı kırsal ekonomide bu tür görevler aile grupları ya da en fazlası köy yardım sandıkları tarafından karşılanmakta iken endüstrileşme sosyal bağları koparmaktan, onun yerine başka kuruluşlar yaratılması gereği

doğmaktadır.

Kişinin güvenliği denilince hem sağlık açısından hem de parasal açıdan gereksinimi anlaşılır. Örneğin çalışan kişi hastalık nedeni ile işine gidemeyince hem geliri azalacak hem de sağlık masrafları çoğalacaktır. Bu kişinin ailesi varsa ve evin tek gelir getiricisi durumunda ise, bu kez evdekilerin aç kalması söz konusudur.

Benzer olayların yaşandığı endüstrileşmiş toplumların hepsinde kişinin güvenliğini sağlayan yaşam sigortaları, çeşitli ad ya da ünvanlar altında da olsa geliştirilmiştir. Burada yaşam ya da Hayat Sigortaları deyimini kullanmaktayım. Diğer bir deyimle günümüzde, ülkemizde SSK diye bilinen Sosyal Sigortalar Kurumu da aslında hayat sigortalısını oluşturan kurallara bağlı bir kuruluştur.

Daha öncede değindiğim gibi; Hayat Sigortaları iki tür güvence sağlamaktadır. Piyasada yaşanan çok çeşitli uygulamalar gereği Hayat Sigortaları türlerine pek çok adlar verilmekte ise de, işin esası iki tür güvenceye dayanır: (a) Riziko Sigortası (b) Birikim Sigortası.

Riziko Sigortası esas itibariyle kişinin yaşamının sürmesi ya da sona ermesi hallerine karşı teminat sağlamaktadır. Buna sakatlıklar, sürekli maluliyet halleri gibi ayrıntıları da eklemek mümkündür. Riziko sigortası dalında sigortacı, yaşamını güvence altına almak isteyen sigortalıya, "Sen şimdi 40 yaşındasın, bir yıl içinde ölürsen, varislerine 10.000.000.- tazminat ödemek için 40.000.- lira prim isterim" demektedir.

Birikim Sigortasında, sigortacı ufak tasarrufların değerlendirilmesi ve güvence alınması yolunda hizmet sunmaktadır. Bireyin kişisel birikimi yeterli olmayabilir. Örneğin günümüzde her ay bir altın almak için 300.000.-lira gibi bir parayı biriktirmek gerekiyor. Oysa ayda 60.000.-lira ödeyerek bir hayat sigortası satın alabiliyorsunuz. Genelinde bu paranın 6.000 lirası riziko primine ayrılmakta kalan 54.000 lirası

biriktirilmektedir.⁹⁵

3.8. KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKLER

Prim üretimini hayat ve hayat dışı olarak ayırdığımızda hayat branşına ait primler OECD ülkelerinde genel toplamının hemen hemen yarısının (%49) teşkil ederken Türkiye’de bu oran 1990 yılındaki görülen artışla yüzde 20.3’e ulaşmaktadır.

Yine tüm gelişmiş ülkelerin rakamlarını içeren OECD istatistiklerine göre 1984’den bu yana prim istihsalindeki artışla ortalama yüzde 10 ile İspanya’nın (%25) ardından hayat sigortacılığında en hızlı gelişen ülke olmamız aslında sevindiricidir ⁹⁶.

1988 rakamları itibariyle dünyada toplanan primin %52.6’sı Hayat Sigortalarında geliyor. Aynı yıl ülkemizde %8.7 olan oran 1989’da %14.6 ya, 1990’da daha önce değindiğim gibi %20.3’e ulaşmış.

Dünyada hayat primi toplam prime oranla en fazla yüzdeye sahip ülkeyi Japonya olarak görüyoruz. %75.2 hayat, %25’in altında hayat dışı.İlginçtir, Afrika’da hayatın payı %58.1, Asya’da ise hayatın payı %73.6.

Biz Türkiye’nin yapısına baktığımız zaman, rahatlıkla ifade etmek gerekirk; Türkiye’deki toplam prim üretiminin %50’sinin hayat sigortasının yapılabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak kişi başına düşen hayat primi açısından Japonya yine başta, 1988’de 1746 \$, aynı yıllarda bizim yarım dolardır.Görülüyorki; 3500 misli fazla görünüyor.

⁹⁵ Hayat Sigortası Semineri, s.20-22.

⁹⁶ Hayat Sigortası Semineri, s.14.

İsviçre 1330 \$, Finlandiya 756 \$ olarak fert başına düşen prim sıralamasında üçüncü Belki gayri safi yurt içi hasıla olarak değerlendirdiğimiz oranlarda Türkiye’de dünya oranları %34’lerle %8’ler arasında değişirken, bizde onbinlerden binlere doğru bir gelişme başladı. 1988’de onbinde beş iken 1990’da binde birleri geçer hale geldik. Gayri safi yurt içi hasıla içerisindeki payı OECD ülkeleri toplamında gözlemlersek, prim % 4.97’si gayri yurt içi hasıla içerisinde, % 5’i hayat primlerinden oluşuyor. Avrupa topluluğunda bu oran % 3.43 ve G7 dediğimiz; Kanada, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Amerika ve Batı Almanya’yı içine alan 7 ülke ise % 5.15’tir.

Ülkemizde acaba hayat sigortası potansiyeli gerçek anlamda kaç trilyondur? Bunun için primin gayri safi yurt içi hasılaya oranının böyle gelişmiş ülkelerdeki gibi beş almayalım, ancak yüzde 3’lere yakın, %2.8 aldığımız takdirde, o zaman Türkiye’de 8 trilyon 40 milyarlık bir hayat primin toplaması bir yıl içerisinde mümkün olabilecektir. 1990’da bu rakam 450 milyar olarak görülüyor ⁹⁷.

Sadece hayat sigortasında uzmanlaşmış şirket sayısının ABD’de 1900, Almanya’da 340, İspanya’da 54, Yunanistan’da 14 olduğu ve ülkemizde ise 5-6’yı geçmeyen Hayat Sigorta Şirketi gözönüne alınırsa ülkemizin konumu daha iyi anlaşılabilir ⁹⁸.

Dünyada, hayat sigortası şirketleri, yatırım şirketleri olmalarından kaynaklanan güçle, birçok önemli yatırıma finanse edebilecek ve yeri geldiğinde devlete kredi açabilecek büyüklüğe ulaşmıştır.

Türkiye’de sigorta şirketleri bankaların desteğine ihtiyaç duyarken, dünyada sigorta şirketleri bankalar kurmakta ve onları desteklemektedir.

⁹⁷ Hayat Sigortası Semineri, s.94-95.

⁹⁸ Hayat Sigortası Semineri, s.14.

4.TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTASI

4.1. SİGORTA SEKTÖRÜNÜN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKISI

Sigortacılığın ülke ekonomisine katkısı, ilk bakışta sigortanın ana işlevi olan riski teminat altına alarak, ekonomik kayıpları karşılamak ve bu sayede ülke ekonomisine fon yaratmakla gerçekleşir.

Ancak ilk bakışta görülmekle birlikte, sigortacılığın ekonomide dolayısıyla ortaya çıkan, tasarruf kaynağı olması nedeniyle fon yaratmak, kredi sağlamak istihdam yaratmak, sosyal refah düzeyini sağlamak, uluslararası ekonomik ilişkilerin ve ticaretin geliştirilmesinde etken olmak, vergi kaynağı yaratmak, fiyatların daha gerçekçi ve istikrarlı olmasının sağlanmasında araç olmak, ekonomide bir sektör olmak gibi başka işlevleri de küçümsenemez. Bu nedenle, sigortacılık ekonominin adeta alt yapısını teşkil etmektedir, diyebiliriz ⁹⁹.

4.1.1.Sigorta Sektörünün Sermaye Birikimine Katkısı

Sigorta sektörü, ülkede yatırılabilir fonların birikimine ve bu fonların verimli alanlara yönlendirilmesinde kullanılabilecek etkin bir faaliyet dalıdır.Böylece, sigorta sektörü kurumsal tasarrufların oluşmasına ve sermaye piyasasında fon arzına yardımcı olmakta, ülkenin ekonomik

⁹⁹ Aziz ÖNEN, Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Toplanan Fonların Ülke Ekonomisinde Verimli Kullanım Yolları, Türk Sigortacılığın Geliştirilmesi Seminerinde Sunulan Tebliğ, ITO, Yayın No:1987-4, İstanbul, 1986, s.98-102.

kalkınmasına yardımcı olmaktadır ¹⁰⁰.

Özellikle sanayileşmiş ülkeler sigortacılığı yatırılabilir fonların birikimini sağlayan ve bu fonların verimli alanlara kanalize edilmesine elverişli bir sektör olarak nitelerler.

Ülke ekonomisine katkısı söz konusu edilen sigorta ve reasürans şirketlerinde toplanan fonları, belli bir amaca yönelik kullanılabilir para yada benzer etkinliği olan ekonomik değerler olarak ifade edebiliriz.

Türkiye’de sigortacılığın işlevleri sıralanırken ancak yakın zamanda fon yaratma işlevine yer verilmiştir

Türkiye’de sigorta sektörünün kurumsal tasarruflar yaptığı katkıyı belirleyebilmek için en uygun görülen yöntem istihsal edilen direkt primlerin toplamına yurt dışından alınan primleri ve ayrılan yedek akçeleri ekleyip yurt dışına verilen primleri çıkattıktan sonra ulaşılan sonucu yurt içi tasarruflara oranlamaktadır. “Gerçektende direkt primler, sigorta ettireni kurumsal tasarrufu olmakla birlikte bunun bir bölümü yurt dışına aktarıldığından, ülkede kullanılabilir bir fon oluşturmamaktadır. Buna karşı yurt dışında alınan primler ülkede kullanılabilecek bir kaynaktır. Yedek akçelerde yine dağıtılmayan bir kâr çeşidi olarak sigorta ortaklığı içinde gerçekleştirilmiş bulunan bir tasarruftur” ¹⁰¹.

¹⁰⁰ GÜRGAN ÇELEBİCAN, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ile Düzenlenen IV. Sigorta Seminerine Sunulan Bildiri, Ankara, 15-16. Mayıs. 1978, s.77.

¹⁰¹ GÜRGAN ÇELEBİCAN, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri, Ankara, 1975, s.77.

4.1.2.Sigorta Sektörünün Sermaye Piyasasına Katkısı

Şu ana kadar sigorta şirketlerinin sermaye piyasasına katkısı kısıtlı olmuştur. Bankalara yatırım fonu kurma yetkisi verilmiş olmasına karşın, 1992 yılında yürürlüğe giren bir kanun ile bu yetki artık sigorta şirketlerine de tanınmıştır.

Sigorta şirketleri, sermaye piyasasının tam gelişmemiş olması gerekçesiyle spekülâtif amaçlı kıymetlerin alımından kaçınmaktadır. Oysa sermaye piyasasının gelişimi için sigorta şirketlerine büyük ihtiyaç vardır. Sadece gerçek kişilerin yatırımlarıyla sermaye piyasasının gelişmesi imkânsızdır. Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde tüzel kişilerin payı oldukça önemlidir. Örneğin yıllık iş hacmi trilyon dolarla ifade edilen Newyork Borsasında gerçek kişilerin payı %10-15 oranını geçmez, bizde bu oran %95 dir. Buda borsada sağlam bir fiyat istikrarının sağlanamaması sonucunu doğurmaktadır.

Ülkemizde sigortacılığın ve sermaye piyasasının gelişmesindeki gecikme, bunların sebep-sonuç ilişkisi içinde birbirlerine olan olumsuz etkilerine bağlıdır. Piyasaya başta sigorta şirketlerinin yer aldığı bilinçli oyuncuların girmesi için menkul kıymet yatırım fonu kurma yetkisinin sigorta şirketlerine tanınması gerekir

Türk sigorta sektörünü sermaye piyasasının yanısıra para piyasasınada kaynak sağlamaktadır. Sigorta ve reasürans ortaklıklarının bankalarda mevduat olarak tuttıkları formlar vehayat poliçeleri üzerine sağladıkları krediler sisteminin para piyasasına sağladıkları kaynakları oluşturduğu gözlenmektedir ¹⁰².

¹⁰² Kemal KABATAŞ, Sigorta ve Reasürans Şirketleri Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi, Sigorta Dünyası, Sayı:341, Haziran 1988, İstanbul, s.24.

4.1.3.Sigorta Sektörünün İstihdam Düzeyine Etkileri

Genel olarak, “Türkiye’de nüfus artışının ve emek arzının fazla olması, emeğin tam istihdamını zorlaştırmakta, dolayısıyla işsizlik sürekli gündemde olan sosyo-ekonomik bir sorun olmaktadır” ¹⁰³. “Sermaye birikiminin ve kapasite kullanım oranlarının mevcut tam istihdamına imkân vermemesi emek talebini düşürmektedir” ¹⁰⁴.

Sigorta sektörü topladığı yatırılabilir fonları üretime kanalize ederek yeni çalışma alanları oluştururlar. Yapılan yeni yatırımlar ek istihdam kapasitesini yaratır. Ayrıca, herhangi bir riziko sonucu hasar gören şirketi sigortasız ise kapanma tehlikesiyle karşı karşıya gelebilir. Eğer işyeri sigortalı ise zarar sigorta şirketince tazmin edilecektir. Dolayısıyla işyeri sahibi ve diğer personelin işsizlik tehlikesi giderilmiş olur.

Sigortacılığın yarattığı ek istihdam kapasitesinin yanı sıra, engellediği işsiz kalma alternatifide bir çeşit istihdam kapasitesi yaratmaktadır

4.1.4.Dış Ödemeler Dengesine Etkileri

Sigortacılık uluslararası bir ilişkidir. Sigorta ve reasürans şirketlerinin uluslararası çerçevede yaptıkları reasürans işlemleri ile döviz akımı gerçekleşmiş olmaktadır. Sigortacılığı ülkeye döviz kazandırıcı bir sektör olarak niteleyebiliriz. Buna sigortacılığın beşiği ve en gelişmiş

¹⁰³ Halil DIRİMTEKİN Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri-1. İstihdam ve Sosyal Güvenlik, Türkiye Ekonomisi, A.Ü.A.Ö.F. Yayın no:43, Ankara, 1984, s.235.

¹⁰⁴ DIRİMTEKİN, s.235.

lkelerden biri olan İngiltere örneğini verebiliriz. 1977 yılında sigortacılığın ülkenin demeler dengesine katkısı İngiliz mali kuruluşlarının dış kaynaklı kazançlarını yarısından fazlasına ulaşmıştır.

Sigorta işlemleri ile kazanılan miktarlar, yani sigorta işlemlerinin demeler dengemiz aktifine kattığı miktarlar, "yurt dışından kabul edilen reasürans primleri, yurt dışına reasüransa verilen işlerden alınan komisyonlar, kâra iştirakler ve ödenen hasarlarda yabancı reasürör payları artı reasürans şirketlerinin aynı sebeple yurt dışından aldıkları miktarlar toplamına eşittir" ¹⁰⁵

Sonuç olarak şirketin mali bünyesini güçlü kılma gibi bir yarar sağlayacaktır.

Mali bünyeleri güçlenen sigorta şirketleri mali piyasalarda rahatlıkla yatırım yapabileceklerdir.

Uzun vadeli fon yaratma gücüne sahip Hayat Sigortalarının teşviki sigorta sektörünün en önemli uğraşısıdır. Son yıllarda Kr Paylı Hayat Sigortaları sayesinde, yüksek enflasyon ortamına rağmen Hayat Sigortalarının yapılabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.

4.2.TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTACILIğIN DURUMU

Ülkemizde hayat sigortacılığı sektörüne gelişme rasyoları yönünden bakıldığında tatmin edici, toplam prim ve ihtiyatların nüfusa oranı

¹⁰⁵ Muzaffer HİÇYILMAZ, Türkiye'de Sigorta Endüstrisi ve Sigorta İşlemlerinin Türkiye demeler Dengesi zerindeki Etkileri, ?, ?, s.107.

bakıldığında, halâ yetersiz düzeyde olduğumuzu görüyoruz ¹⁰⁶.

1984 yılından sonra yıldızı parlamaya başlayan hayat sigortacılığı, sektör içindeki payını her geçen yıl daha da arttırarak, yüzde 1'lerden yüzde 21'lere kadar yükseltti. Sektörün büyümesindeki reel artışlara rağmen, Türkiye, dünya sigortacılığında Halâ yerini alabilmiş değil. Kişi başına prim üretimi komik denebilecek kadar az ¹⁰⁷.

1988'de AT üyesi ülkelerde kişi başına düşen prim ortalama olarak yaklaşık 400 \$, OECD üyesi ülkelerde ise 700 \$ idi. Türkiye'de ise bugün kişi başına düşen prim 3 \$ düzeyindedir.¹⁰⁸

Tablo 2

Kişi başına düşen hayat sigortası primi	
İlk 10 ülke	1038 USD
İkinci 10 ülke	471 USD
Üçüncü 10 ülke	89 USD
Dünya	159 USD
Türkiye-2015 (1990 yılında 49. sırada)	59.6 USD

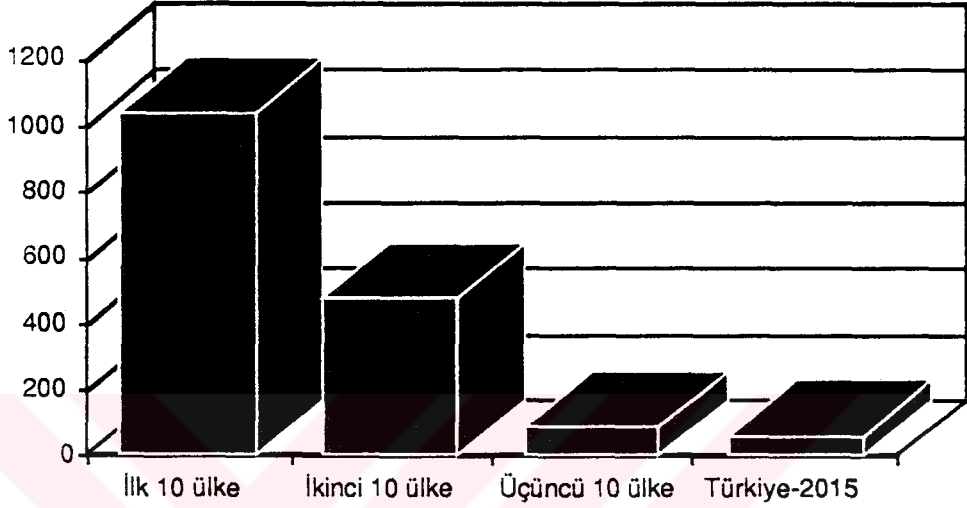
¹⁰⁶ Sigortacı, Haziran 1991, s 12.

¹⁰⁷ Ekonomist, 18 Temmuz 1993, s 29.

¹⁰⁸ Sigortacı, 1991, s 12.

Grafik 1

Kişi başına düşen hayat sigorta primi

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere; ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça kişi başına düşen hayat sigortası primi artmaktadır. Bu da göstermektedir ki, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile hayat sigortasına ödenen prim tutarı doğrudan ilintilidir. Buna göre Türkiye'nin bu konuda ilerleyebilmesi için bazı yeni düzenlemelere gereksinimi olduğu kanısındayım.

Türkiye koşullarında diğer yatırım araçlarından Hayat Sigortasına kıyasen çok çok fazla verimlilik sağlamıyor. Yani çok büyük bir farklılaşma söz konusu değil. Kısacası Hayat Sigortası diğer yatırım araçlarından çok daha düşük verim sağlayan yatırım aracı olarak değerlendirilemez. Üstelik bunu, Hayat Sigortasının daha önceden bahsettiğimiz gibi kolayca ödenebilir küçük primlerle bu verimi sağlaması yönünden işlerlikli bir sistem diye değerlendirilebilir ¹⁰⁹.

Türkiye'de Hayat Sigortalılarının gelişimine bakıldığında, 1978 yılı

¹⁰⁹ Reasürör,1993, s 15-16.

1991 yılı arasında tüm sigorta branşları için karşılaştırma yapıldığında Hayat Sigortalarının payının arttığı görülür. 1978 yılında %5 'lik paya sahip olan Hayat Sigortalarının, 1980 yılların ikinci yarısından itibaren payı artarak, 1991 yılında %21'lik bir rakama ulaştı.

Son yirmi yıl içersinde Hayat Sigortalarında prim üretiminde iki kez önemli artış dönemleri yaşandı. Bu dönemlerden ilki 1971'de başladı ve prim üretimi bir kaç yıl sonra giderek azaldı. 1984'de ise en düşük seviyelerine indi. İkinci artış dönemi ise, 1985 yılında başlayarak bugüne kadar devam etti.

Bir başka değişle; Hayat Sigorta primleri 1985 yılından itibaren artış trendine girdi. 1985 yılında 2.6 milyar olan prim tutarı, 1987 yılında 23.3 milyara ulaşmıştır ¹¹⁰.

Türkiye'de yeni branşlardan biri sayılacak Hayat Sigortasının büyük bir gelişme olduğu görülmektedir. 1991 yılı sonu itibariyle Ferdi Hayat Sigortası yaptıranların sayısı 3.287.761'e ulaşırken, Grup Hayat Sigortası kapsamındaki 783.621 kişiyle birlikte Hayat Sigortası yaptıranların sayısı 4 milyon kişiyi aşmıştır.

Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta işletmeleri içinde Hayat Sigortası pazarının yarısına yakın kısmını Türkiye İş Bankası kuruluşlarından Anadolu Hayat elinde bulundurmaktadır.

Ülkemizde Hayat Sigortasının gelişmesini engelleyen en önemli etkenlerden biri olan enflasyon, hayat poliçesi sahiplerinin beklentisini karşılamakta yetersiz kalmıştır. Hayat Sigortası sözleşmelerinde sabit faizli tarifelerin yer alması da Hayat Sigortalarına olan talebi önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak "kâr paylı" adı verilen sisteme geçişten sonra Hayat Sigortasının payı %1'lerden %21'e kadar yükselmiştir. Ancak

¹¹⁰ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

Hayat Sigortacılığına verilen teşviklerden biri olan vergi muafiyetiyle Hayat Sigortalarına olan talep büyük ölçüde artmıştır. Talep artışının en önemli nedenlerinden biri de, ülkemizde sosyal güvenlik kuruluşlarının sağladığı imkanların yetersiz olması ve kişilerin kendilerine güvence sağlamak istemeleridir. Bugün bir Hayat Sigortası, sağlanan vergi muafiyeti, kâr payı ve sonunda elde edilen ölüm tazminatı ile banka mevduat faizlerinden çok daha fazla gelir sağlamaktadır.

Ülkemizde son bir kaç yıl öncesine kadar sigorta işletmelerinin bünyesinde faaliyette bulunan Hayat Sigorta branşının, sigorta işletmelerinden ayrılarak ayrı işletmeler halinde bulundukları görülmektedir. Son yıllarda sigorta sektörünün faaliyetlerini kısıtlayan yasaların yumuşatılması ve Avrupa Topluluğu entegrasyonu programı çerçevesinde üye ülkelerde ki uygulamalara, Türkiye'nin de uyması gerektiği Hayat Sigorta işletmelerinin kurulmasına neden olmuştur ¹¹¹.

4.3.TÜRKİYE'DE HAYAT SİGORTASININ SON BEŞ YILLIK GELİŞMESİ

Hayat Sigortasında ülkemizde son yıllarda görülen gelişmeler umut vericidir.

Tüm sektör içinde de Hayat Sigortasının ağırlığı artmaktadır. 1985'de toplam primlerin %2'si , 1988'de yüzde 8'i Hayat Sigortasına aitken 1992 yılı içinde bu oran yüzde 21'lere yaklaşarak kaza branşının

¹¹¹ Reha BAVBEK, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986, s.61.

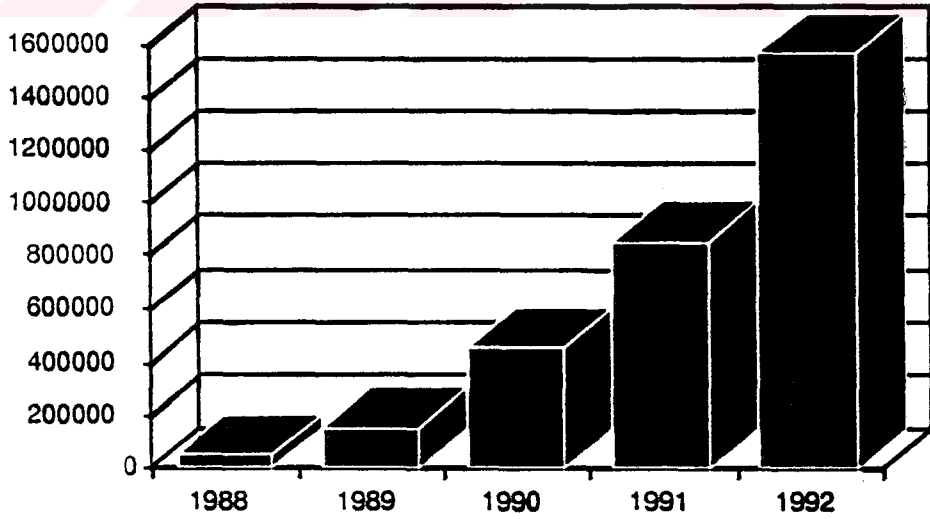
arkasından yangınla birlikte ikinci sıraya yerleşmiştir ¹¹².

Tablo 3

Yıllar	Prim İstihsalı (milyon TL)	Artış %
1988	49.711	
1989	151.996	205
1990	451.861	197
1991	847.523	8.5
1992	1.571.672	108
Kaynak = Sigorta Murakabe Kurulu Raporları		

Grafik 2

**Yıllara göre prim istihsalı
(milyon TL.)**

Tablo'dan ve grafikte görülebileceği üzere;

¹¹² Hayat Sigortası Semineri, s.14.

1988 yılında prim tutarı yaklaşık 50 milyar ve yukarıda da değindiğim gibi sektör içinde ağırlığı %9'a ulaşmıştır ¹¹³.

1989 yılında bir önceki yıla göre %205 oranında artan prim hasılatı yaklaşık 152 milyara ulaşırken, 500 binin üzerinde yeni sigortalının ortaya çıktığını görüyoruz.

1990 yılında gelindiğinde de prim istihsalindeki artışın rekor düzeyine çıktığı ve toplam hayat primlerinin yaklaşık yarım trilyona ulaştığı (452 milyar TL) gözlenmektedir. 1989-1990 karşılaştırılmasında prim tahsilatı %197 oranında artış göstermiştir.

1991 yılında ise prim tutarı yaklaşık 848 milyara yükseldi. 1990-1991 karşılaştırılmasında ise %8.5 oranında artış gösterdi.

1992 yılında prim üretimi yaklaşık 1 trilyon 572 milyar ulaştı.

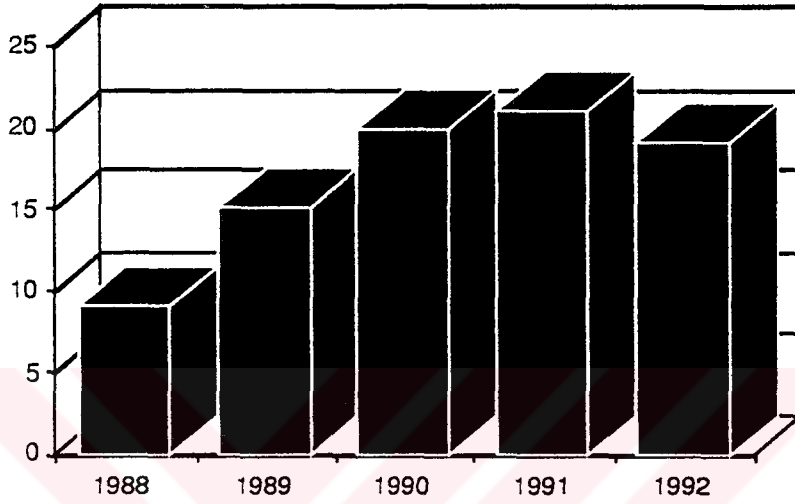
1991-1992 karşılaştırılmasında ise bir önceki yıla göre yüzde 108 oldu.

Tablo 4

Yıllar	Hayat sigortası Primi (Bin TL)	Sektördeki Payı(%)
1988	49.711	9
1989	151.996	15
1990	451.861	20
1991	847.523	21
1992	1.571.672	19
Kaynak = Sigorta Murakabe Kurulu Raporları		

¹¹³ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

Grafik 3
Yıllara göre hayat sigortasının
sektördeki payı

Tablo'dan ve grafikte görülebileceği üzere;

1988 yılından itibaren 1992 yılı sonuna kadar Hayat Sigortası primlerinden büyük artışlar görülmüştür. Sektör içindeki payı ise; 1991 yılı sonuna kadar artmıştır. Fakat 1992 yılında ise ; %21'den %19'a kadar azalma göstermiştir.

Tablo 5

Hayat dalında 1992 yılında taaliyete bulunan 23 Türk 5 yabancı şirketin direkt prim istihsalı ve bir önceki yıl ile karşılaştırılmalı olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şirketler	Direkt Prim İstihsalı (milyon TL)									
	1988	%	1989	%	1990	%	1991	%	1992	%
Türk	49.694	99.97	151.293	99.54	449.280	99.43	837.629	98.83	1.533.808	97.61
Yabancı	15	0.03	.702	0.46	2.580	0.57	9.893	1.17	37.610	2.39
Toplam	49.710	100	151.996	100	451.860	100	847.523	100	1.571.418	

Kaynak= Sigorta Murakabe Kurulu Raporları

Tabloda görüldüğü gibi direkt prim istihsalı büyük artışlar göstermiştir. Bu artışlar, bir önceki yıla göre karşılaştırılmalı olarak verildiğinde, yüzde olarak azalma göstermiştir.

Tablo 6
Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Hayat Dalı Yatırımları
ve Bunlardan Sağlanan Gelirler.(000 TL.)

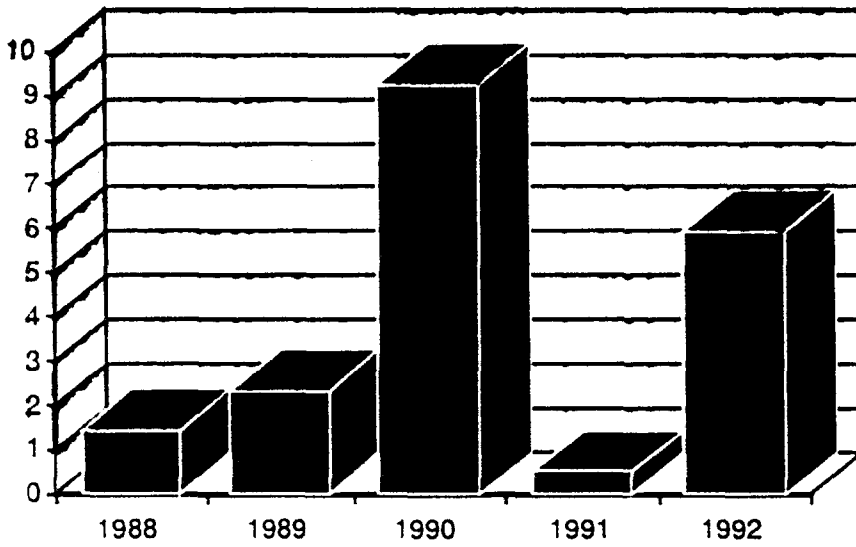
ŞİRKET ADI	HİSSE SENETLERİ		TAHVİLLER	
	Miktarı	Geliri	Miktarı	Geliri
AK	3,124,908	0	250,009,207	0
ANADOLU	0	0	0	0
ANADOLU HAYAT	25,111,385	203,191	747,470,848	9,625,174
ANKARA	0	0	23,241,394	8,225,095
BATI	12,800	0	5,201,614	233,459
BAŞAK	539,116	107,478	129,333,549	31,281,468
BİRLİK	0	0	1,820,402	942,466
CIGNA-SA	0	0	0	0
DEMİR	0	0	0	0
DENGE	0	0	0	0
DOĞAN	0	0	210,658	68,309
EMEK	0	0	0	0
EMEK HAYAT	1,255,040	3,177,484	12,528,017	329,929
EMİN	0	0	0	0
GENEL	10,500	0	15,057,780	268,532
GÜNEŞ	4,262,000	0	45,725,766	17,649,122
GÜNEŞ HAYAT	400,000	46,360	18,463,170	6,710,848
GÜVEN	0	0	20,866,004	8,357,681
HALK	17,799,900	0	378,316,666	43,289
HALK YAŞAM	1,627,300	0	33,187,837	7,150,034
HÜR	0	0	386,426	50,970
İNAN	0	0	0	0
İSVİÇRE	719,538	0	1,307,414	406,056
MARMARA	0	0	0	0
MERKEZ	1,336,350	0	7,234,685	2,479,669
OYAK	0	6,081,864	14,504,232	0
RAY	0	0	65,959	0
RUMELİ	0	0	0	0
RUMELİ HAYAT	0	0	11,950,777	3,361,815
ŞARK	0	0	0	0
ŞARK HAYAT	0	0	58,270,460	6,307,688
ŞEKER	0	0	24,758,000	5,376,425
TAM	0	0	0	0
TİCARET	0	0	0	0
UNİVERSAL	0	0	0	0
TOPLAM: 1988	833,277	58,362	27,627,519	3,606,623
1989	441,437	1,760,336	84,842,570	786,036,601
1990	5,754,473	14,886,282	237,690,386	11,649,973
1991	3,443,383	22,403,075	345,482,166	34,211,544
1992	56,198,837	9,616,377	1,574,910,865	108,868,059

Tablo 7

G.S.M.H. ve prim artışı (Milyon TL)			
Yıllar	G.S.M.H. REEL BÜYÜME HIZI	TUTAR	ARTIŞ %
1988	1.4	10.454	21.4
1989	2.3	18.849	80.3
1990	9.2	34.955	85.4
1991	0.5	39.495	13
1992	5.9	43.057	9

Grafik 4

G.S.M.H. Reel Büyüme Hızı

Türkiye’de Hayat Sigortaları, 1986 ‘da başlayan vergi muafiyetiyle hızlı bir gelişme göstermiştir.

Tablo’dan ve grafikte görülebileceği üzere;

1986’dan 1990’a kadar bu gelişme son derece hızlı oldu. 1991 yılı sonuna kadar diğer sigorta branşlarından daha yüksek artış göstermesine rağmen, 1992 yılında sektör artışının gerisinde kalmıştır.

Bu dönemden itibaren sektör durgunluk ve geçiş evresi dönemine girdi. Hayat Sigortalarında yaşanan bu durgunluk ise birçok sebepten kaynaklanıyor ¹¹⁴.

Yıllar itibariyle reel olarak sürekli büyüyen Hayat Sigortacılığın belini ödenmeyen poliçeler ve poliçe iptalleri büküyor ¹¹⁵.

Geçmiş yıllarda özellikle kırsal kesimde yoğun üretim tekniğiyle poliçe satışı yapılması sonucunda, Hayat Sigortalarının gerçek anlamını kavrayamayan ya da farklı biçimde yönlendirilen poliçe sahipleri primlerini ödeyemediler. Ödenmeyen bu poliçelerde 1990 yılından sonra iptal edilmeye başlandı.

Yapılan aşırı iptaller son yıllarda satılan poliçeleride etkilemeye başladı ve iptal oranları yüksek düzeylerde gerçekleşir. Her ne kadar son yıllarda prim kategorisi yüksek poliçeler üretilmekte ve yıllık poliçe adedi 1 milyonun altına düşmemekte ise de, yapılan eski poliçe iptalleri prim tahakkuklarını azalttı ve üretim artışının eski düzeylerde gerçekleşmemesine yol açtı ¹¹⁶.

¹¹⁴ Dünya, s.3.

¹¹⁵ Ekonomist, 18 Temmuz 1993, Sayı: 29.

¹¹⁶ Dünya, s.3.

Özellikle, son iki yılda artan iptallerin oranı yüzde 80'lerin üzerine çıktı. 1991 yılında üretilen 1.1 milyon poliçeye karşılık 1 milyonu aşan iptal olurken, 1992 yılında da aynı eğilim devam etti. Sektör, 1 milyon 79 bin yeni poliçe keserken, iptal edilen poliçe sayısı da 800 bine ulaştı.

İptal nedenleri arasında ilk sırayı ihmalkârlık ve ekonomik nedenler alıyor.

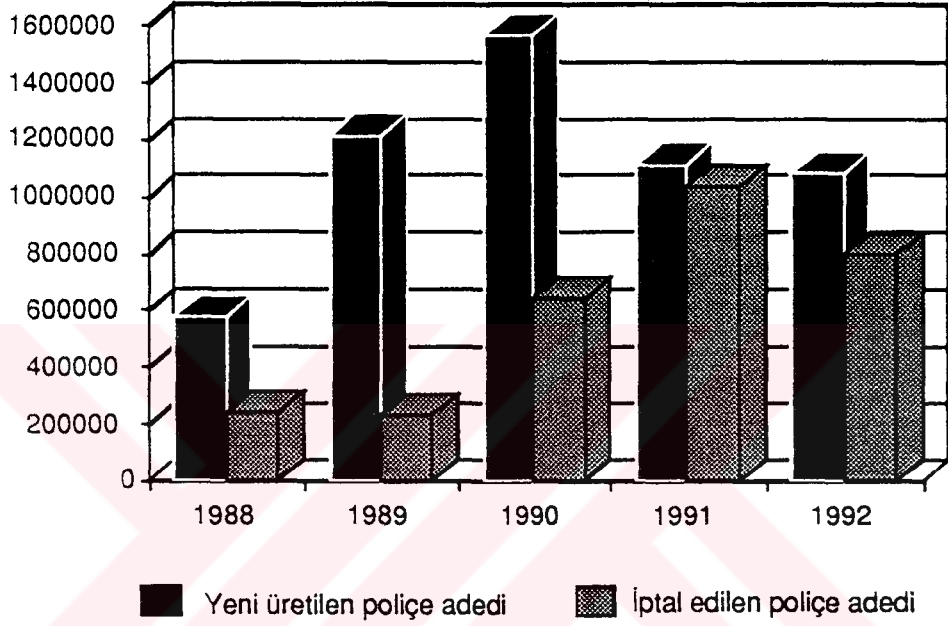
Bu nedenlere yol açan gelişme, prim ödeme insiyatifinin, sigortalının elinde olması. Çünkü sorun; ilk prim tahsilatından değil, daha sonraki primlerin miktarı ve sayısı çoğaldıkça, sigortalının poliçede vazgeçme eğilimi de güçleniyor ¹¹⁷.

Tablo 8

Hayat sigortalarında poliçe üretim ve iptalleri		
Yıllar	Yeni üretilen poliçe adedi	İptal edilen poliçe adedi
1988	574.201	237.812
1989	1.211.364	224.800
1990	1.561.149	640.290
1991	1.110.816	1.036.200
1992	1.079.687	794.030
Toplam	6.432.706	3.051.544

¹¹⁷ Ekonomist, s.56.

Grafik 5
Hayat sigortalarında poliçe üretim ve
iptalleri

Tablo'dan ve grafikte görülebileceği üzere;

1988-1990 yılları arasında yeni üretilen poliçe adedinde artış görülmesine rağmen, iptal edilen poliçe adedi; 1988'den 1989'a kadar azalma göstermiş ise de 1990'da tekrar artış göstermiştir. 1990'dan sonra yani 1991-1992 yıllarında yeni üretilen poliçe adedinde azalma görülmüş, iptal edilen poliçe adedi ise 1991 yılında büyük boyutlara ulaşmıştır. 1992'de ise bir önceki yıla göre azalma göstermiştir.

1992 yılında dövize endeksli sigorta uygulamasının, kentlerde satışa ağırlık verme eğiliminin ve Hayat Sigorta şirketlerinin birlik nezdinde bir komut oluşturmalarının Hayat Sigortacılığını sağlıklı bir gelişme çizgisi üzerine oturtmuştur.

Kısacası, son yıllarda Hayat Sigortalarında gözlenen canlanma ümit

vericidir. Oldukça genç bir nüfusa sahip ülkemizde artan sanayileşme ve milli gelirin Hayat Sigortalarına olan ihtiyacı daha belirgin hale getirmiştir. Ancak enflasyonist bir ortamda piyasaya sunulan ürünlerin fiyat artışlarına daha duyarlı olması gerekmektedir. Bunun sağlanması ise; ödenilen prim ve teminatlarının esnek ve sigortalıların fon gereklerine ortak olmaları ile mümkün olmaktadır.

4.4. TÜRKİYE'DE KAR PAYLI HAYAT POLİÇESİ UYGULAMASI

Türkiye'ye, ileri Batı ülkelerindeki, "Kâr Paylı Hayat Sigortası" sistemini getiren ve bugün 3 milyon sigortalının umut kaynağı olan projenin, mimarı yada başka deyimli "isim babası" Bedii Tümer'dir ¹¹⁸.

Ülkemizde son dönemde geniş bir uygulama alanı bulmuş olan Kâr Paylı Hayat Sigortalarında bu fonların olabildiğince büyütülüp tekrar sigortalılara döndürülmesi, sigortalıların paralarını uzun vadede iyi korumak açısından büyük önem arz etmektedir ¹¹⁹.

Türkiye'de sosyal güvence eksikliğinden doğan Hayat Sigortası ihtiyacı Anadolu Sigorta'yı 1984 yılı başlarında yeni çalışmalar yapmaya itti. O tarihteki Genel Müdür Bedii Tümer'in başkanlığında oluşturulan dört kişilik çekirdek kadro çalışmalarına başladığı zaman genel kanı satışlarda başarılı olunamayacağı şeklindeydi. Amaçlanan ise, Türk halkının sosyal güvence ihtiyacını kısmen de olsa karşılayabilmektir.

Aylar süren yoğun çalışmalar sonucunda "Geleceğin sigortası %95

¹¹⁸ Dünya, 17 Şubat 1993, s.7.

¹¹⁹ AS HİZMET

kâr paylı hayat poliçesi" 1984 yılının Haziran ayında, yılın geri kalan kısmında 10 bin adet satması planlanarak satışa sunuldu. Gelişmeler bu tahminlerin üzerinde seyrederek aynı dönemde satışlar 20 bine, bir yıl sonra yani 1985 yılında ise, 63 bin adede ulaştı. Bu rakamsal ifadeler pazarın büyük ve ne kadar duyarlı olduğunu gösteriyordu. Bu gelişmeyi gören diğer sigorta şirketleri de aynı dönemde kendi poliçelerini pazara sundular. Anadolu Sigorta'nın öncülüğü ile gelişen Hayat Sigortası sektörü giderek büyürken, yine Anadolu Sigorta'nın yoğun girişimleri sonucunda sektöre güç verecek olan vergi indirimi ile ilgili kanun maddesi 1.1.1986 tarihi itibarıyla yürürlüğe girdi. Bu uygulama büyük motivasyon sağlayarak satışları artırdı.

Gelişmeler sonucunda artık Hayat Sigortalarının şirketlerde sadece bir branş olarak kalmaması gerektiği ortaya çıkmış ve 31.12.1991 tarihine kadar tüm hayat branşlarının şirketleşmesi zorunluluğu getirildi ¹²⁰

Hayat Sigortası, ülke ekonomisi için fon yaratan bir kaynaktır. Bugüne kadar toplanan yaklaşık 1 trilyon liranın, devlet tahvili, hazine bonusu gibi devlet hizmetinde en iyi şekilde değerlendirilmiştir.

Vatandaşın geleceği için çok yararlı, emekliler için istikbal vaadeden plan ve programın baltalanması demek, aynı zamanda memleketin ekonomisi için fon yaratan muazzam bir kaynağı da kurutmak demektir. Devlet her yıl Başbakanlık Sigorta Murakabe Kurulu müfettişleri ile kontrol altında tutar. Geçen yıllarda gelen paraların halen yatırımda olup olmadığını kontrol eder. Mevzuatta uygun işlem yapıldığını görür ise, Sigortalının devamına izin verir. Aksi takdirde bu sigortaların satışını durdurur.

¹²⁰ Dünya, 9 Mart 1993, s.8.

Anadolu Hayat Sigortası yaklaşık 800 milyar lira toplamıştır. İlk 11 yıllık vade sonunda, yani 1995 Haziranında 60-70 milyar lira ödeyeceği tahmin ediliyor.

Anadolu Sigorta Şirketinin yönetim kurulu başkanı olan Bedii Tümer, Türkiye’de halâ vatandaşın bir kısmına ve bazı kesimlere iyi anlatılamayan, “Kâr Paylı Hayat Sigortası’nın” doğuşunu şöyle özetledi:

“Amerika’da ve ileri Batı ülkelerinde insan, nereden emekli oluyor diye düşünürsek, burada karşımıza “Kâr Paylı Hayat Sigortası” tablosu çıkar. Örneğin Amerika’da bazı eyaletlerin dışında Sosyal Sigortalar, diye bir kurum yok. ABD Başkanı Clinton’un seçim propagandasının maddeleri arasında bir de “Tüm Amerikan vatandaşlarına birer sağlık sigortası sağlayacağım var.” Yani Hayat Sigortasına bir de Sağlık Sigortası’nı eklemeyi hedefliyor. Amerika’daki Hayat Sigortası vatandaşa aynı zamanda emeklilik sağlayan bir sigortadır. Amerikalı emekli olduğu zaman, devletten değil Hayat Sigortası’ndan toplu para alıyor. Bende 1984 yılında, vatandaşın niçin sigortası olmaz. Emekliliğini niçin güvence altına almaz. Vatandaşa inelim dedim. Ana şirketten , bu yeni kuruluşu ayırarak, arkadaşlarımla bu alana yöneldik. Şirketimizin bünyesinde 1970’lerde Hayat ve Sağlık Sigortası vardı. Halen de bu var. Sigortalı 15 yıl prim ödese, ölmediği için o kişiye kanuni % 9 faiziyle parası aynen iade ediliyor. Bu sistemi işte biz değiştirdik. Sigortalının parasını işletelim ve gelirinin % 95’ini de kendisine 11 ile 30 yıllık periyodik süre sonunda kendisine, kâr payı olarak ödeyelim dedik. Bu dünyanın her yerinde var. Uygulamamız, Amerika’nın keşfi değildi. Sigortanın parasını hisse senedine değil de, devlet tahviline, hazine bonosuna yatırdık. Yani devlet güvencesinde en sağlam yere yatırımlarımızı yapmaya başladık.”

Bugün sadece Anadolu Hayat Sigortası’nda 2 milyon kişinin “Kâr

Paylı Hayat Sigortası" vardır. Bu arada hatalarda olmuştur. Bunlar da bazı satış elemanlarının sigorta alacak şahsa, sırf poliçeden %45 pay alsın, diyerek gerçek dışı vaadlerde bulunması oldu. Örneğin sigorta alacak şahsa, *bir yıl sonra emekli olursun, milyonları alıp gidersin* gibi vaadler. Oysa sigorta şartnamesinde konu açıkça yazılıdır. Ve bu maddeleri okumadan da kimsenin altına imzalarını atmaması istenir.

"Kâr Paylı Hayat Sigortası"nın önce bir "Hayat Sigortası" özelliği taşıdığını, yani kişinin ölümü veya maluliyeti halinde, ister sigortalıların tarihinin ilk gününde ister son gününde olsun, poliçede öngörülen kişilere kaza sonucu ölümden son aylık primin 600, eceliyle ölümü ya da maluliyet halinde 300 katı tutarında tazminat ödemeyi taahhüd etmektedirler. Bu sigortalının ikinci önemli yönü ise sigortalının daha önce belirlediği süre sonunda, o güne kadar ödediği paraları, ödediği tarihteki satın alma gücü ile yani enflasyonun tahribatına uğramış olarak iadeyi sağlamasıdır.

Kâr Paylı Hayat Sigortalıların bilmeleri gereken önemli bir noktanın da yatırdıkları parayı ilk üç yıl içinde çekmeye kalktıkları takdirde, kendilerinin zararına olacaktır.

Kâr Paylı Hayat Sigortası 11, 15, 25, 30 yıllık periyodik dönemler ile yapılır. İlk üç yıl içinde sigortalıların paralarına bir ödeme yapılmaz. Sigortalı özellikle ilk yıl sonunda ayrılmak isterse, masraflarını kestikten sonra geri kalan parası verilir. Bu da zararına oluyor. Poliçeyi yapan acentaya %45 prim verilir. Tabii sigortalıdan bu durumda acentaya ödenen, primi kesmek zorundadır. İkinci yıl ayrılmak isteyenlerin bu kesinti oranı %15, üçüncü yılda da %10 oluyor. Ancak sigortalının yatırdığı para 3'üncü yıldan sonra normale geliyor. Ve ondan sonra geometrik

diziyle artıyor. Sigortalının 7'inci yılından sonra kâr payı ile birlikte mevcudu, her yıl duple oluyor. Bu nedenle 11 yıl sonra yatırdığı parası, kâr paylarıyla büyük rakamlara ulaşıyor ¹²¹.

Sigorta Murakabe Kurulu kamuoyunda tartışmalara neden olan “Kâr Paylı Hayat Sigortaları” ile ilgili olarak şirketlere karne verdi. Hayat Sigortacılığı yapan şirketin pek çoğunun sigortalarına dağıttığı kâr payı oranları enflasyonun altında kalırken, poliçe iptal oranında büyük rakamlara ulaştı.

Sektörde reel kâr payı dağıtım oranı en düşük şirket yüzde 21.37 ile Ak Sigorta olurken, onu yüzde 25.61 ile Merkez Sigorta izliyor. Yüzde 33.34 ile Şeker Sigorta'da sigortalısını menmun edemeyen şirketler arasında yer alıyor. 23 şirket içinde 183.87 ile sigortalısına rekor kâr payı veren Rumeli Hayat, yüzde 67'ye ulaşan poliçe iptal oranı ile dikkat çekiyor.

Poliçe iptal oranları kâr payı dağıtım oranına sahip bazı şirketler şöyle:

Yüzde 183.87 ile Rumeli Hayat, yüzde 119 ile Halk Yaşam, yüzde 103 ile DM endeksi tarife sonucu Emek Hayat, yüzde 93.55 ile Oyak Sigorta, yüzde 81 ile Generali Sigorta, yüzde 71.39 ile Anadolu Hayat Sigorta.

Öte yandan, sektörde iptal oranları da büyük miktarlara ulaşıyor. En büyük iptal oranı yüzde 67.60 ile Rumeli Hayat'da gerçekleşirken, yüzde 43.47 ile Emek Hayat ve yüzde 42.80 ile Halk Yaşam Sigorta onu izliyor. İptal oranı en düşük şirketler ise sırasıyla; yüzde 3.61 Şeker Sigorta, yüzde 7 ile Halk Sigorta, yüzde 12 ile American Life, yüzde 14 ile Birlik Sigorta ve yüzde 16 ile Anadolu Hayat Sigorta izliyor.

¹²¹ Dünya, 17 Şubat 1993, s.7.

Tablo 9

Hayat Sigortacılığı'nda Reel getiri (1992)			
	Yatırıma Yöneltlen Miktar	Police İptal Oranı %	Teknik faiz Dahil Karpayı Dağıtımı Oranı
Ak	73.678.561.636	24.92	21.37
Anadolu Hayat	489.107.715.763	16	71.39
Ankara	15.316.483.196	27.01	57.69
Batı	2.153.909.527	23.02	85.31
Başak	59.412.143.388	19	77
Birlik	1.443.010.008	14	58
Doğan	157.861.637	13.07	62.98
Emek Hayat	8.098.583.045	34.9	88.7
	714.857.333	43.7	72.97
	828.867.130	43.7	103.54
Genel	19.694.441.305	27.47	66.01
Güneş	33.110.721.088	36.09	49.74
Güven	8.107.413.255	33	93.35
Halk	200.457.593.301	7.6	57.04
Halk Yaşam	6.764.827.496	42.8	119.88
Merkez	9.604.650.358	19	25.61
Oyak	987.987.486	29	87.75
Ray	300.078.564	18.62	69.38
Rumeli Hayat	103.072.950	67.6	183.87
Şark Hayat	65.134.526.773	24.11	52.06
Şeker	18.579.696.040	3.61	33.34
AGF Garanti	141.272.659	18	72.37
American Life	553.275.091	12.44	50.56
Assicurazioni			
Generali	10.703.983	31.73	81.04
İmtaş Hayat	2.544.665.444	31.19	78.24

Sigorta Murakabe Kurulu tarafından açıklanan bir diğer kriter olan yatırıma yöneltlen miktar sıralamasında ise başı 489 milyar ile Anadolu Hayat Sigorta çekiyor. Anadolu Hayat'ı 200.4 milyar lira ile Halk Sigorta ve 73.6 milyar lira ile de Ak Sigorta izliyor.

Sigortalısına dağıttığı kâr payı yüksek gibi gözükse de pek çok şirketin büyük iptallerle çalıştığı dikkat çekicidir. Burada gözönüne alınması

gereken esas iptal oranları olmaktadır.

Enflasyonun altında kâr payı veren şirketlerin fonlarını yanlış enstrümanlara yatırımlarını söz konusu olumsuz sonucunu doğurmuştur. Hazine bonosu ve devlet tahvilini yatırım yapan şirketlerin her zaman kazançlı çıktığı görülmüştür ¹²².

Kısacası Hayat Sigortalarında 1992 yılında yatırımlara yöneltilen miktar 2,5 trilyon liradır.

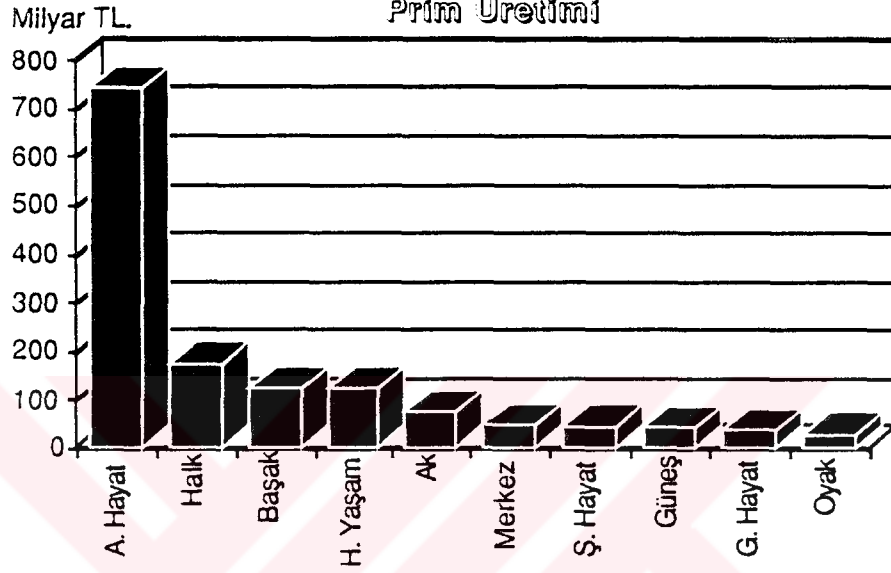
Tablo 10

1992 yılı hayat sigortası alanında ilk 10 şirket		
Şirket adı	Pirim üretimleri (Milyar TL.)	Pazar payları (%)
Anadolu Hayat	741.8	47.2
Halk	174.0	11.1
Başak	122.2	7.8
Halk Yaşam	121.7	7.7
Ak	73.6	4.7
Merkez	46.6	3.0
Şark Hayat	44.4	2.8
Güneş	41.1	2.6
Güneş Hayat	37.1	2.4
Oyak	27.4	1.7

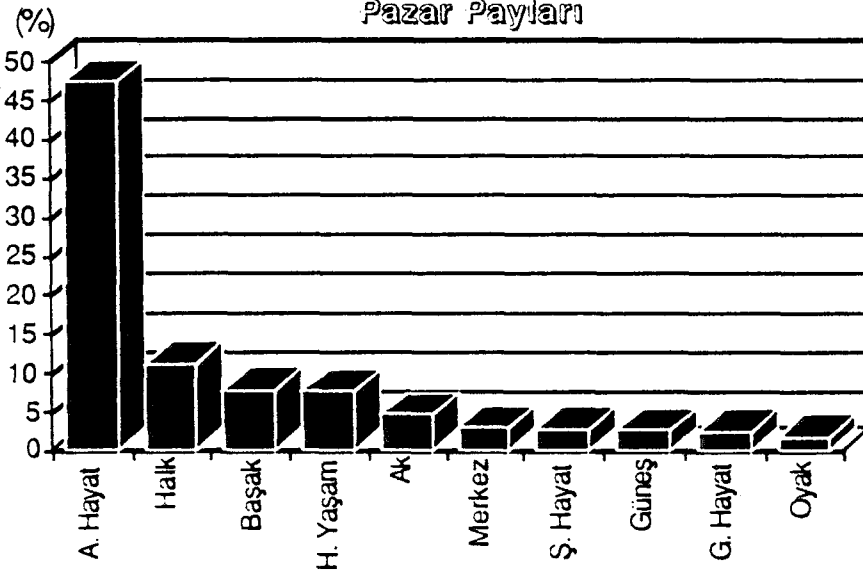
¹²² Dünya, 21 Mayıs 1993, s.6.

Grafik 6

1992 yılı hayat sigortası
alanında ilk 10 şirketin
Prim Üretimi

Grafik 7

1992 yılı hayat sigortası
alanında ilk 10 şirketin
Pazar Payları

Tablo'da ve grafiklerden görülebileceği üzere;

1992 yılı Hayat Sigortası alanında ilk 10 şirket gösterilmiştir. Prim üretimleri ve pazar payı bakımından ilk sırayı Anadolu Hayat yer alıyor. Ardından ; Halk, Başak, Halk Yaşam, Ak, Merkez, Şark Hayat, Güneş, Güneş Hayat ve Oyak Hayat Sigortası Şirketi izlemektedir.

4.5. ÜLKEMİZDE MEVCUT SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI İLE ÖZEL SİGORTACILIĞIN KARŞILAŞTIRILMASI

SSK ya da Bağ-Kur zorunlu sigorta sistemleridir ve her ne kadar kanunen böyle gözükmez ise de açıkları devletçe karşılanmaktadır. Bunu doğal saymak da gerekir. Çünkü yıllarca prim toplatmamayı da fonları politik yatırımlara gitmesine öngören devlet yöneticileri, şimdi de açıkları kapatmaktan kaçınmamaktadır. Esas itibarıyla SSK, Bağ-Kur gibi sistemlerin uzun yıllardan beri politika ile içiçe olması daha doğrusu politize olması, dahili organizasyonlarda sorunlar yaratmıştır. Uzun süreli kararlar ve uygulamalar yapılmaktadır. Yapan ve yaptıran aynı yer olduğu içinde kontrol edilmemektedir.

Bağ-Kur,örneğin 20 yıllık geçmişine rağmen çok işlevsel ve rantabl değil. Hatta serbest meslek sahibi sigorta primini ödemiyor bile.

Aslında bu tür zoraki sigorta sistemleri başlangıçta serbest sigortacılığın aleyhine gözükselerde giderek sigorta bilincini geliştirmekte ve uzun vadede yararlı olmaktadır.

Bugün Sosyal Sigorta Kurumuna 3 milyon kişi üye bulunuyor ve SSK 18 milyon kişiye hizmet vermeye çalışıyor. Emekli Sandığı'na

885.753 kişi üye bulunuyor. 6 milyon kişiye hizmet veriyor. Bağ-Kur 'da ise 621.322 kişi üye bulunuyor. Bu da 4 milyon kişiye hizmet veriyor. Oysa ÷lke nüfusunun yaklaşık olarak 60 milyon olduğunu düşünürsek, bunun 32 milyonu Sosyal Güvenlik Sisteminden yararlanamadığı görülür. Bu da bize SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'dan faydalanamayan kitlenin, faydalanabilen kitleden çok çok fazla olduğunu ve büyük bir Hayat Sigortası potansiyeli olduğunu gösterir.

Bugün Sosyal Sigortalar Kurumu 1993 yılı sonunda toplayacakları primin 21 tirilyonu bulacağı, sigorta şirketlerinin ise yıl sonunda hedefledikleri rakamın yüzde 200 artması halinde 350-400 milyara yükseleceği belirtiliyor. Gör÷ldüğü gibi, arada çok büyük bir fark bulunmaktadır.

Tablo 11

Primlerin SSK yerine şirketlere ödenmesi		
1	Asgari Ücretli	Tavan Ücretli
1983 SSK'ya ödenen	3264 TL.	7.120 TL.
1993 SSK'ya Ödenen	289.800 TL.	984.204 TL.
Özel sigortalı olduğunda alacağı tutar	14.9 Milyon TL.	73.5 Milyon TL.
Ölüm-Sakatlık halinde (Özel sigortalı için)	145 Milyon TL.	492 Milyon TL.

Tablodan da gör÷ldüğü gibi;

Özel sigorta şirketlerinin vereceği tazminatlar, SSK'ya göre çok fazladır.

Öte yandan devletin SSK'nın krizine çözüm bulamayacağını anlayan ücretliler özel sigorta şirketlerine yönelirler. SSK hastahanelerinde bir ara ilaç sıkıntısının çekilmesi, eczanelerin SSK reçetelerine daha soğuk bakması, özel sektörün son bir-iki yıldır başlattığı özel sağlık sigortası poliçelerinin sayısında patlama olmasına yol açmıştır. SSK'na bağlı bir çalışanın ödediği primlerle, özel sağlık sigortası yaptırdığı takdirde, sahip olacağı güvencenin ve yararlanacağı hizmetlerin boyutu çok fazla olabilir. SSK'na bağlı bir asgari ücretli ve bir tavan ücretlinin, tek başına ve ailesiyle birlikte SSK'na ödediği hastalık, iş kazaları ve meslek hastalıkları primlerinin asgari ücretli için 2.3 milyon TL., tavan ücretli için 7.9 milyon TL. olduğu söyleniyor.

SSK'nın sıkıntıya düşmesi ile birlikte özel sağlık sigortasına ilginin yoğunlaştığını ifade eden yetkililer emeklilikte de SSK'dan umudun giderek kesildiğini vurguluyorlar.

SSK'lı kişinin ücreti arttıkça ödediği priminin yükseldiği ama yüksek ücretlinin SSK hastahanesine gitmediğini açıklayan yetkililer, asgari ücretlinin daha az prim ödediğini fakat ailesindeki herkesin SSK hastahanesinden yararlandığını, özel sağlık sigortasında ise kişinin ödediği prime göre hizmet aldığına dikkat çekiyorlar. Sağlıkta özel sigortalara yönelenleri, zaten SSK'nın hizmetinden memnun olmadığı için özel sigortalara prim ödediklerini de açıklayan yetkililer; "Ama mükerrer olarakta SSK'ya prim ödüyorlar. Bu mükerrerlik ortadan kalkarsa, büyük bir çoğunluk özel sigortayı tercih edecek. SSK yasası değişse, tercih sistemine geçilse, isteyen özel sigortayı, isteyen SSK'yı seçse özel sigorta şirketleri gelişir." şeklinde konuştular.

Kısaca, özel sigortaların geliştiği ortamda sağlık sektörü olağanüstü ölçüde gelişecektir.

Daha önce bahsettiğim gibi, kamu güvenlik şemsiyesi altındaki nüfusunda sınırlı olması ve bu kurumların içinde bulunduğu dar boğazlarda, önümüzdeki yıllarda Hayat Sigortacılığın daha geniş bir tabana yayılacağını bir diğer göstergesidir. Bugün için Türkiye’de her altı kişiden biri kamu sosyal güvenlik kapsamındadır ki bu oran son derece düşüktür. Hızlı bir Sosyo-Ekonomik gelişim ve değişim içersindeki toplumumuzda çağdaş sigortacılığa duyulan gereksinim ve önümüzdeki dönemlerde kamu kuruluşlarının yeterli ve etkili hizmet vermede karşılaşacağı sorunlar, özel Hayat Sigortacılığının gelişimini daha da hızlandıracaktır.

Gelecekte, İnsanların SSK ve Bağ-Kur’dan emekli olduklarında alacakları emekli gelirinin yeterli olmayacağı bilinci içinde ikinci bir emekli geliri için özel şirketlere başvurabilirler.

Özel sigortalıların gelir vergisi muafiyetinden sağladıkları ek gelir olanağı da dikkate alındığında, Hayat Sigortalılarının lehdarlarına reel kazanımlar sağlandığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Halkın tavarrafı bağı sosyal güvence alanında devlete duyduğu güvenin azalmasıda bu alternatifin aranmasında gelişmede etkili olduğunu gösterir.

Ülkemizde Hayat Sigortacılığı giderek gelişmektedir. ve Özellikle devletin sağlayacağı ilave vergi avantajları ve enflasyona karşı korumalı yatırım araçları oluşturması halinde bu gelişme çok daha hızlı olacaktır.

Görüldüğü gibi, Hayat Sigortası yolu ile elde edilen verimlilik, elde edilen kâr payları düşük olsa bile vergi avantajı kullanıldığında piyasa

koşullarına göre en iyi yatırım araçlarından daha verimli olmaktadır. Hayat Sigortacılığının, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de püf noktası buradadır. Bu konu anlaşılmadan yapılan değerlendirmeler, hem gerçeği yansıtmaktan çok uzak, hemde ülkemiz için bu kadar önemli ve gerekli bir tasarruf aracını mahkum etmektedir ¹²³.

¹²³ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

Üçüncü bölüm

5.ÜLKEMİZDEKİ HAYAT SİGORTACILIĞIN GELİŞMESİ İÇİN GEREKLİ TEDBİRLER VE GELECEĞİ

5.1. HAYAT SİGORTACILIĞIN GELİŞMİŞLİĞİ VE SORUNLARI

Bilindiği gibi gelişmiş ülke ekonomilerinde, Hayat Sigortalarının büyük bir yeri vardır.

Tüm dünya sigorta istihsalini Hayat ve Hayat dışı olmak üzere ikiye ayırırsak bunu %42'si Hayat, %58'i ise diğer dallardan oluşmaktadır. Bu oran, en gelişmiş ülkelerde sayabileceğimiz Japonya'da %70'i Hayat, %30'u Hayat dışı olarak çıkmaktadır.

Amerika, Japonya ve Ortak Pazar hariç tutulduğunda diğer ülkelerde toplum içinde Hayatın payı %30 dolayında kalmaktadır.

Dünya sigortacılığı hakkında birkaç rakam daha vermek istiyorum.

Dünyada kişi başına sigorta istihsalı ortalaması 100 ile 200 dolar

düzeyindedir. Amerika ve İsviçre ise 1.000 dolar düzeyindeki ülkelerdendir. Güney Afrika, Singapur, İsrail, Lüksemburg ve Kuveyt gibi ülkeler dahi 100 Doların üstünde kişi başına sigorta primi elde etmişlerdir.

Yine Gayri Safi Milli Hasıla içinde sigortanın payı, Amerika'da %7.22, İsviçre'de %6.14 , Almanya'da %5.77, Japonya'da %5.80, İngiltere'de %6.34 oranındadır.

Bu rakamlar bize sigortanın bir gelişmişlik ölçüsü olduğunu, Hayat Sigortasının ise gelişmişliğin tamamen göstergesi olduğunu vurgulamaktadır.

Hayat Sigortasının bu önemini nereden kaynaklandığının cevabını bulmak zor olmayacaktır.

Bilindiği gibi Hayat Sigortalarının mal ve sorumlu sigortalarından bir farkı tasarruf kısmında bulunmasıdır. Hem risk unsurunu hemde tasarruf unsurunu yalnız Hayat Sigortalarında görmekteyiz. Yani Hayat Sigortasının önemi, diğer sigorta branşlarından farklı olarak çifte işlev taşımasından (hem risk unsurunu, hemde tasarruf unsurunu kapsamından) kaynaklanmaktadır.

Tasarrufa dayalı Hayat Sigortaları bir birikim sağlar ve bu birikimler büyük fonları oluşturur. Bu fonların benzeri fonlardan en önemli farklılığı uzun süreli olmasıdır. Diğer fonlar yani banka mevduatı, tahvil beş yılı geçmeyen sürede oluşurlar.

Yatırımlar bilindiği gibi uzun süreli kredilerle gerçekleşmektedir. Yatırımlar da beraberinde, bütün ekonomiler için en önemli sorun olan istihdam ve enflasyon gibi iki kavramı çözecek unsurdur.

Bu yüzdendendir ki; Bir çok ülke, bunun farkına varmış ve Hayat Sigortacılığını teşvik edici yasalarla ağırlık vermiştir. Bunların içersinde en

önemlilerden birtanesi vergi muafiyetleridir.

Buna göre, işverenler tarafından yaptırılan Hayat Sigortası bir çok ülkede vergiden muaftır. Örneğin; Almanya, İtalya, İrlanda, Yunanistan, Fransa, Portekiz, İspanya, İsviçre, Belçika, İngiltere.

Şahıs kendi adına yaptırdığı takdirde ise çok yüksek bir vergi muafiyetinin sağlandığı görülmektedir.

Hollanda'da emeklilik planı için yılda azami 4.370.000.-TL., İtalya'da 1.168.000.-TL., Danirmarka'da 10 yıldan uzun süreli poliçe olması kaydıyla 2.125.000.-TL., İsviçre'de 2.400.000.-TL.'sına kadar vergi matrahından düşülebilmektedir.

Bu vergi muhafiyeti Hayat Sigorta Fonları'nın geliri birlikte düşünüldüğünde Sigorta Fonları, Bankalar ve benzeri yatırım organları ile rekâbet eder duruma gelmiştir.

Hayat Sigortası ülkemizde henüz lâayık olduğu yerde değildir. Bunun bir çok nedeni mevcuttur. İslâmi görüş, kaderci inanış, geçmişteki kötü intibalar, planlama ve geleceğe yönelik olmayan tutumlar vb.

En önemli etkenlerden bir tanesi de enflasyonun yüksek düzeyde seyretmesidir. Sigorta şirketlerince uygulanan azami %9 olan faiz hiç bir şekilde reel gelirle rekâbet edememektedir. Bunun çözümü ise;Kâr paylı sistemlerle ve 1986 başında yürürlüğe giren vergi uygulaması ile birlikte olmuştur.

Bugün ülkemizde Hayat Sigortacılığı için en büyük teşvik vergi muafiyetiyle hükümetten gelmiştir ¹²⁴.

Bugün Hayat Sigortalarında en büyük problemi ödenmeyen ve iptal

¹²⁴ Türk Sigortacılığının geliştirilmesi semineri, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın yayımları ve Basım işleri A.Ş. İstanbul 1986 s.35-36.

edilen poliçeler oluşturuluyor. Sektörde Hayat Sigortacılığı yapan şirketlerde poliçe iptal oranları büyük rakamlara ulaştı en büyük iptal oranı yüzde 67.60 ile Rumeli Hayat'da gerçekleşirken, yüzde 43.47 ile Emek Hayat ve yüzde 42.80 ile Halk Yaşam Sigorta onu izliyor. İptal oranı en düşük şirketler hisse sırasıyla, yüzde 3.61 Şeker Sigorta, yüzde 7 ile Halk Sigorta, yüzde 12 ile America Life, yüzde 14 ile Birlik Sigorta, yüzde 16 ile Anadolu Hayat Sigorta izliyor.

Türkiye'de son yıllarda yaşanan durgunluk; Bunun sonucunda ekonomideki istikrarsızlık, Hayat Sigortalarının da etkisi altına alırken, Hayat Sigortasındaki insanlara primler ödeme konusunda zorluklar getiriyor. 1992 senesine kadar çoğunluk satışlarını kırsal alanda yapan sigorta şirketleri, kentlere kaymalarına rağmen yoğun poliçe iptalleri ile karşılaştılar. Şirket yetkilileri bu konuda araştırma yaptıklarını ve iptallerin satıcının eksik bilgi vermesinden veya sistemin bozukluğundan kaynaklanmadığını ekonomik sıkıntının bu olaya yol açtığını belirtiyorlar.

1989 yılında Türkiye'de toplam 224 bin adet poliçe iptal edilirken bu rakam 1990'da 640 bine 1991'de ise 1 milyona yükseldi. 1984 yılından itibaren de toplam 2 milyon 291 adet poliçe iptal oldu. 1990 ve 1991 yıllarında önceki yıllara kıyasla iptal edilen poliçe sayısı yüksek düzeylerde seyrederken bir anlamda hayat portföyü temizlenir ve sağlıklı hale getirilirken, prim tahakkukuna esas teşkil eden poliç esayıları da önemli ölçüde azaldı.

Geçmiş yıllarda özellikle kırsal kesimde yoğun poliçe satışı yapılması ve Hayat Sigortasının gerçek anlamını kavrayamayan ya da farklı biçimde yönlendirilen poliçe sahiplerinin primlerini ödeyememeleri sonucunda bu poliçeler iptal oranları yüksek düzeylere ulaştı.

Öte yandan poliçe satışında profesyonel pazarlamacılar kullanılması ve acentelerin yüksek primler ödeyerek bu kişileri birbirlerinden transfer eder hale gelmeleri sonucunda, satış elemanlarının ücretleri ve poliçe üretim maliyetleri artmış ve bu durumda pek çok acente piyasadan çekilmek zorunda kalmıştır. Bazı acenteler yeni poliçe üretip masrafa girmek yerine, eski portföylerinin gelirleriyle yaşamayı tercih etmeleri ve aynı zamanda satış elemanlarının poliçe satışı sırasında yanlış bilgi vermeleri şikayetlere neden olmuştur. Bu gibi olaylar Hayat Sigortaları hakkında tereddütlere yol açtı. Bu şikayetlerin özellikle iştirak bedelleriyle ilgili konularda yaşandığını ve ilk yıllarda prim ödemekten vazgeçen insanların ödedikleri primleri geri alamamalarının ya da noksan almalarının önemli tartışmalara yol açmıştır.

Ticaret Kanununa göre ilk üç yılda prim ödemekten vazgeçilmesi halinde sigorta şirketlerinin ödenen primleri iade etmeleri imkân dahilindedir. Şirketler sigortalı lehine davranarak bu süreyi bir ya da iki yıl olarak tespit edebilmektedirler. Sektörde bu süre ortalama bir yıldır. Bütün bunlar poliçe satışı sırasında yeterince açıklanmadığı için, poliçe iptallerine kadar varan sonuçlar doğmaktadır ¹²⁵.

Yıllar itibarıyla reel olarak sürekli büyüyen Hayat Sigortacılığının belini poliçe iptalleri büküyor. Özellikle son iki yılda artan iptallerin oranı yüzde 80'lerin üzerine çıktı. 1991 yılında üretilen 1.1 milyon poliçeye karşılık 1 milyonu aşan iptal olurken, 1992 yılında da aynı eğilim devam etti. Sektör, 1 milyon 79 bin yeni poliçe keserken, iptal edilen poliçe sayısında 800 bine ulaştı.

Şirketlerin kendi bünyelerinde yaptıkları araştırma da, poliçe iptallerinin en büyük nedeninin ihmalkârlık olduğu ortaya çıkıyor.

¹²⁵ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

İhmalkârlığın yol açan nedenler arasında, uzun vadede taksit ödeme alışkanlığının olmaması, ikinci olarak ekonomik zorluklar kendini gösteriyor. Poliçe sahibinin ekonomik durumu bozulmuştur ve primleri ödeyecek tasarruf gücünü kaybetmiştir. Üçüncü olarak diğer faktörler meydana gelmiştir ¹²⁶.

5.2. HAYAT SİGORTALARININ GELİŞTİRİLMESİNDE UYGULANAN METODLAR

Sigorta sektörü üzerinde olumsuz etkilerden birisi de enflasyondur. Bilindiği gibi enflasyon ortamında alacaklı olmanın zarar, borçlu olmanın kâr sağladığı bir gerçektir. Gerek tahsilat gerekse hasar ödemelerindeki gecikmeler de her iki tarafıda borçlu kılmaktadır. Bunun yanında enflasyon, diğer taraftan ödemelerdeki gecikme nedeniyle borçluya prim sağlamaktadır.

Enflasyonun sigortacılık üzerinde ki diğer bir olumsuz etkisi de poliçenin düzenlendiği andaki sigorta bedelinin zaman içinde paranın değer kaybetmesinden ötürü eksik sigortaya dönüşmesidir. Bunu önlemek için sigorta bedelinin yüksek tutulması veya sigortanın kısa aralıklarla daha yüksek bedellerle yenilenmesi yoluna gidilmektedir. Ancak tüm bu yollar sigorta bedelinin, paranın değer kaybına göre yükseltilmesini sağlayamamaktadır.

Günümüzde sigortacılığın önemi branşlardan biri olan Hayat Sigortalarının, sigortalılar açısından üzerinde durulması gereken en önemli yönü, sermayenin para değerindeki düşüşlerinden etkilenmesidir.

¹²⁶ Ekonomist, 18 Temmuz 1993, Sayı: 29. s.56-57.

Bu durum daha çok Hayat Sigortalarının risk unsuruna nazaran, tasarruf yönünden ağır bastığı durumlarda söz konusudur. İşte bu nedenlerden dolayı sigorta işletmeleri özellikle kişilerin Hayat Sigortalarına ilgilerini daha da arttırmak amacıyla yeni yöntemler ortaya koymuşlardır. Bunları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz.

5.2.1. Kâra İştirakli Sigortalar

Bu sigorta türü sigortalıları para değerindeki düşüşlerden korumak ve dolayısıyla Hayat Sigortalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla ortaya çıkmıştır. Kâra iştirakli sigortalar, hayat riyazi ihtiyatlarının yatırımından sağlanan kârlar üzerinden sigortalılara pay ödemesi sonucunda oluşturulmuştur ¹²⁷.

Uygulamada kâr payının nakit olarak ödenmesi yerine, ödenen primlerin belirli devreler itibarıyla yükseltilmesi yoluna gidilmekte ve sigortalıların hissesine isabet eden kısmın vergiden muaf tutulduğu görülmektedir.

Ülkemizde uygulamaya konulan %95 kâr paylı Hayat Sigortası poliçelerindeki bu oran Hayat Sigortası primlerinin yatırımından elde edilen kârın yüzdesini göstermektedir ¹²⁸.

Ülkemizde para değerinde görülen değişimler nedeniyle, sigortalı satın alma gücü yüksek para ile ödemede bulunduktan sonra, kıymeti düşük Hayat Sigortası kapitaline sahip olmayı istememektedir.

¹²⁷ Cahit NOMER, Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans Çeltüt Matbaacılık Koll Şti, İstanbul, 1977, s.3.

¹²⁸ Yücel KOMÇEZ, Okşan ÖZFERENCİ, Şadi ARABACI, Panorama, Panorama Hayat Sigortası Rehberi, Kasım 1990, s.5.

Hayat Sigortalarından elde edilen gelirlerin daha çok gayrimenkul, hisse senedi ve tahvile yatırıldığı görülmektedir. Bunlardan elde edilen kârın istenilen düzeyde olmaması, sigortalılara verilen kâra iştirak payının da düşük olmasına neden olmaktadır.

5.2.2. Değişen Kapitalli Hayat Sigortaları

Değişen kapitalli Hayat Sigortalarında ödenecek meblağ, oluşturulan garanti fonu adı verilen özel fonun değerindeki değişimlerden yararlanmaktadır. Burada sigortalı yatırım sonucunda oluşan fonun dalgalanmalarına tabi olmaktadır. Yani oluşturulan fonun değerinde meydana gelen artışlardan sigortalı yararlanırken, muhtemel zararlara da katlanmaktadır.

Değişen kapitalli Hayat Sigortalarında plasman riskine katlanan sigorta işletmesi değil, sigortalıdır. Burada önemli olan uzun vadede fonda biriken paralar, gelir getiren alanlara yatırılabilirdiği takdirde, sigortalıların kapitalleri fonun değer artışıyla yükselecek ve sigortalılar parayı uzun vadede kıymet kaybetmesi dolayısıyla uğrayacağı zarardan korunmuş olacaklardır ¹²⁹.

Ülkemizde son yıllarda sermaye piyasasında görülen olumlu gelişmeler sonucunda, değişen kapitalli Hayat Sigortaları uygulama olanağına kavuşmuştur. Buna göre, sigorta işletmeleri Sermaye Piyasası Kurulu ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşü alınarak yatırım fonu kurabilecekler. Bu karar 13 Mayıs 1992 tarih ve 2/227 sayılı Resmi

¹²⁹ Bahtiyar UZUNOĞLU, Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe Kurulu Yayın No: 12, İstanbul ,1972, s.116-117.

Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra sigorta işletmeleri oluşturacakları yatırım fonlarıyla sermaye piyasasının kurumsal yatırımcıları haline gelecektir. Hayat gelirlerinden elde edilen fonun kârlı ve likiditeye sahip menkul kıymetlere yatırılması sigortalıların katlanmak zorunda oldukları plasman riskini azaltacaktır.

5.2.3. Kapitali Artan Poliçeler

Hayat Sigorta gelirlerinin para değerindeki düşmelerden uzun vadede etkilenmemesi için sigorta kapitali, hayat plasmanlarının sağladığı kârlarla ilgili olmaksızın, her sene belirli oranlarda arttırılmaktadır. Sigorta süresinin sonunda sigortalı hayatta ise, kapital kendisine her yıl belirli oranlarda arttırılarak verilir. Sigortalı sigorta süresi içinde vefat ederse, kapital her geçen yıl belirli oranlarda arttırılmak suretiyle mirasçılarına ya da bakmakla yükümlü olduğu kimselere ödenir.

5.2.4. Sigorta Kapitalini Endekse Bağlama

Paranın değer kaybının sigortacılığa verdiği zararı en aza indirmek için, değer kayıplarını ölçmeye yarayan endekslerden sigortacılık sektöründe de yararlanılmaktadır. Endeksli sigorta veya poliçe, gerek primleri ve gerekse sigorta bedelleri ve tabi hasar ödemeleri belirli kriterlere göre endekslenmiş sigorta uygulamasıdır.

Söz konusu endekslerin seçiminin ve kullanımının son derece dikkatli yapılması gerekir. Esas alınacak endeks, başlangıçta en basit şekliyle dövi, altın veya enflasyon endekslerinden biri olabilir. Sigorta kapitalleri bu çeşit fiyat endekslerine bağlanabildiği gibi, hayat

gelirlerinin yatırıldığı menkul kıymetlerdeki yükselişlere göre de ayarlanmaktadır.

Eğer enflasyon endekslerine yönelinecekse bu konuda ülkemizde geçerli üç endeks vardır. Bunlardan birincisi, Devlet İstatistikleri Enstitüsü (DiE) Tüketici Fiyatları Endeksidir. İkincisi, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ankara ve İstanbul şehirleri geçinme endeksidir. Üçüncüsü ise, İstanbul Ticaret Odası İstanbul şehri geçinme endeksidir.

Bu şekilde sigorta kapitali fiyat endekslerine bağlanmak suretiyle para değerindeki düşüşle orantılı olarak arttırılarak, gerçek değeri uzun süre korunmuş olmaktadır. Hayat Sigorta gelirlerinin yatırıldığı kıymetlerde meydana gelen değer artışına göre yapılan ayarlama ise, poliçe kapitali, hayat plasmanlarından meydana gelen kıymet artışı oranında yükseltme yoluna gidilmektedir. Burada esas amaç, poliçenin gerçek değerinin korunmasıdır.

5.3. EĞİTİM

Eğitim konusunu üç açıdan ele almak gerekir.

- a) Sigorta konusunda toplumun eğitimi
- b) Her düzeyde şirket çalışanlarının eğitimi
- c) Acentalar ve diğer ilgili kuruluşların eğitimi

Toplum eğitiminde amaç; bence önce bir bilinçlendirme ve sigortayla ilgili bazı kavramların iletilmesidir. Hayat Sigortacılığı bilinci zayıf olan toplumumuzda, kişilere öncelikle sigortanın yararlarının anlatılması, öğretilmesi gerekmekte bu yapılmadan satış gerçekleştirilememektedir. Bugün bırakın sokaktaki adamı, işletme,

ekonomi gibi branşlardan, bizim üniversite dahil, mezun olan birçok kişi Hayat Sigortası nedir, haberi yoktur. Bu son derece üzücü bir durumdur. Bence bu bilinçlendirme aşaması kesinlikle ilkokuldan başlaması gerekir.

Öte yandan okul dışı yetişkin eğitiminde, sigortacılık konusunda halkın eğitimi için birçok şeyler yapılabilir kanısındayım. Örneğin, amaç halkı bilinçlendirmek olduğuna göre,örneğin otobüs duraklarında, halkın kalabalık olduğu yerlerde yada belli noktalarda çok canlı örnekler verilerek renkli hatta döner panolar yapılabilir.

Günümüzde devletin Hayat Sigortası konusunda desteğini ve yaklaşımını çok olumlu görüyoruz. Biliyoruzki; devletin elinde bulunan çok değişik medyalar var. Örneğin televizyon programında, özellikle çok izlenen kuşaklarda, ilgi çekebilecek değişik türde bir dakikalık programlar düzenlenebilir. Bunlarla hem halkı özendirerek hem de aracıları özendirerek bazı şeyler gerçekleştirilebilir ¹³⁰.

Geçmiş yıllarda, Hayat ve Sağlık sigortalarında eğitimsiz bir pazarlama ağı vatandaşı bizdirmiştir. Müstakil şirketlerin acente bulmakta zorlandıklarını, onun için önüne gelene pazarlama ağı kurduurmaktadır. Yeterli eğitimden geçmeyen bu şahıslar yüzünden gerekli üretimin sağlanamadığı için gerekli performansda sağlanamamaktadır.¹³¹

Hayat Sigortası pazarlaması ile ilgili son yıllarda önemli değişiklikler gerçekleşmiştir.

Geçmiş yıllarda satışlar daha çok bankalar kanalı ile yapılmaktaydı. Sigortanın, özellikle Hayat Sigortası'nın "Alınan" değil "Satılan" bir özellik taşıması dolayısıyla profesyonel satıcılardan oluşan ve yalnız Hayat

¹³⁰ Hayat Sigortası Semineri, s.195-196.

¹³¹ Dünya, 10 Haziran 1993, s.8.

Sigortaları satışı yapan acentelerin yaygınlaşmasıyla hem Hayat Sigortaları satışları büyük bir hızla büyümeye başladı, hem de şirketlerin portföylerinde bu tür acenteliklerin getirileri önemli bir pay oluşturdu.

Çok sayıda satıcının varlığı yoğun bir eğitim faaliyetini zorunlu kılmaktadır.¹³²

Police, gerçek teminatları ile satın almak isteyenlere satılmalıdır. Aksi bir yaklaşım; police iptallerine sebep olacak ve yeni police satışlarını da zorlaştıracaktır; Bunun olumsuz sonuçları da tüm sektörü etkileyecektir. Bu nedenle; satış elamanı eğitimi, Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği öncülüğünde Hayat Sigortası şirketlerinin bir araya gelip bu konuda müşterek politikaları belirlemeleri ve Murakabe Kurulu'nun denetleyici önlemler geliştirmesi zaman zaman ortaya atılan "satış elemanlarından kaynaklanan sorunları" büyümeden ortadan kaldıracaktır. Burada, şirketler arasında "mesleğe saygıyı" ön plana alan işbirliği herşeyden önemlidir.¹³³

Türkiye'de ilk kez uygulanan Eğitim Sigortası, Hayat Sigorta A.Ş. tarafından başlatılmıştır. Çocuğun eğitimini güvence altına almak için sunulan Eğitim Sigortası teminatı, ailenin gelirini sağlayan kişinin kaybı halinde çocuğun okul ücreti, kitap, yol parası ve yemek olmak üzere tüm eğitim giderlerini karşılıyor. Ailenin gelirinde vakitsiz bir kayıp halinde düşme olsa bile çocuğun eğitimini sürdürebilmesini küçük bir primle sağlayabilen Eğitim Sigortasında, her yıl ödenecek prim yeniden ayarlanabiliyor. Riziko gerçekleştikten sonra, sigorta teminatı çocuğun eğitimi için gerekli masrafları öğretiminin bitimine kadar karşılamada

¹³² Sigortacı Haziran 1991, s.12.

¹³³ Sigortacı Nisan 1991, s.16.

büyük destek oluyor. Eğitim Sigortasında primler TL. üzerinden veya dövizle endeksli olarak hesaplanıyor ¹³⁴.

5.4. HAYAT SİGORTASI VE DEVLET GÜVENCESİ

Bilindiği üzere sigorta toplumdan toplanan küçük paraların yine zarar gören toplum fertlerine dağıtılması esasına dayanmaktadır. Konu toplum olunca da, hak ve menfaatlerin korunması açısından Devletin müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu bakımdan sigortacılığımızın Devlet güvencesi altında olduğundan söz etmek mümkündür.

Devlet, sigorta şirketlerini güvence altına alabilmek için onlardan bir takım mükellefiyetleri yerine getirmesini istemektedir. Bu mükellefiyetler 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nda gelen bazı teminatların tesisi olduğu gibi yine bu yasaya dayanılarak çıkartılmış bulunan yönetmeliğin öngördüğü bazı mali kıstaslara uyma zorunluluğudur.

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca sigorta şirketleri elemanter dallar adı verilen Yangın, Nakliyat, Kaza vb. sigorta dallarında yıllık prim istihallerinin %20'sini değişik teminat olarak bazı kıymetlere bloke etmek zorundadırlar.

Hayat Sigortalarında ise teminat daha değişik bir şekilde hesaplanmaktadır.

Kısaca ifade etmek gerekirse; Bu dalda değişik teminat Riyazi İhtiyat ve Muallak Tazminat ihtiyatından oluşmaktadır.

Riyazi ihtiyat çok basit bir tanımlama ile sigortalının sigorta müddeti sonunda olacağı miktara ulaşabilmek için sigortalının her yıl belli bir

¹³⁴ Sigortacı, Eylül 1992, s.10.

matematik hesaba dayanarak yavaş yavaş biriktirdiği miktarı anlatmaktadır.

Muallak Tazminat ihtiyatı ise gerçekleşmiş ancak henüz ödenmemiş tazminat taleplerini ifade etmektedir.

Devlet güvencesi olarak burada en can alıcı nokta Riyazi İhtiyat'ın Devlet güvencesi altında olmasıdır. Zira sigorta süresi sonunda şirket sigorta bedellerini her halükarda ödemek zorunda kalacaktır.

Sigortalının hak ve menfaatlerini koruma amacı güden Murakabe Yasası bu nedenle yukarıda belirtildiği gibi, Riyazi ihtiyat adı verilen bu büyüklüğü Devlet Güvencesi altına almak yolunu seçmiştir.

Sigorta şirketleri, Devlet tarafından belirlenmiş bir takım kıymetlere yatırım yapmaktadır. Devletin seçtiği bu kıymetler, yasanın 15. maddesinde nakit, döviz, devlet tarafından ihraç olunan hazine bonusu gelir ortaklığı senedi gibi tahvillerle gerek kamu, gerek özel sektör tarafından ihraç olunan hisse senedi ve tahvillerden oluşmaktadır.

Burada dikkati çeken husus teminat karşılığı olarak gösterilebilecek kıymetlerin Devlet tarafından tespit edilir olmasıdır. Yasa bu kıymetleri gruplarken bazılarında herhangi bir sınırlama getirmemiş olmasına rağmen, özellikle özel sektör hisse senetleri ve tahvillerinin hangilerine yatırım yapılabileceğinin tespiti 15. maddenin (d) bendi uyarınca Bakanlığa bırakılmış bulunmaktadır.

Görüleceği üzere Devlet, gerek elemanter gerekse Hayat Sigortacılığı nedeniyle sigorta şirketlerinin taşıdıkları sorumlulukları kendisi devralmamakla birlikte, son derece dikkatli ve uyumlu bir sistem içerisinde güvence altına almış bulunmakta ve sürekli olarak denetlemektedir ¹³⁵.

Devletin, Hayat Sigortasının başarısını garantileyecek yeterli kanuni

¹³⁵ Hayat Sigortası Semineri, s.178-181.

yapıyı sağlaması özellikle önemlidir. Bu yapıya primlerin vergilendirilebilir gelirden düşülmesi, poliçe sahiplerini kâr paylarının vergiden muaf olması, Hayat Sigortası primlerinden özel vergilerin kaldırılması gibi mali önlemler de dahildir ¹³⁶.

Türkiye’de yakın zamanlara kadar malesef konservatif, içe dönük, gelişmek istemeyen, tarife sisteminin arkasına saklanan daha az kalifiye elemanla çalışmayı benimsemiş, mali yatırımları ve kârlılığı hep göz ardı etmiş bir model benimsenmişti.

Bu modelin değişmesi için Devletin öncülük ettiği bir takım radikal değişikliklerle Hayat Sigortasının gelişmesine yardımcı olmaktadır ¹³⁷.

Günümüzde Devlet, Şimdi Hayat Sigortasına eskiden olduğundan daha fazla ağırlık vermektedir ¹³⁸.

Sonuç olarak görülmektedir ki, Hayat Sigortalarında Devlet, sigortalıların hak ve menfaatlerini korumak açısından, bir taraftan sigorta bazında, her birinin Riyazi İhtiyatını bloke etmek suretiyle güvenceye almakta, diğer taraftan ise sigorta şirketinin bütünü itibarıyla mali bir takım ölçü ve mükellefiyetler getirerek bünyelerinin sağlam ve ödeme güçlerinin yeterli düzeyde olmasını sağlamaktadır ¹³⁹.

¹³⁶ Hayat Sigortası Semineri, s.82.

¹³⁷ Hayat Sigortası Semineri, s.14-15.

¹³⁸ Sigorta Dünyası, Mart 1992, s.16.

¹³⁹ Hayat Sigortası Semineri, s.183.

5.5. HAYAT SİGORTACILIĞININ GELECEĞİ

Uzunca bir süre kırsal kesim ağırlıklı ve düşük primli poliçe kesilen sektörde artık şirketler, “daha az sigortalı, daha yüksek prim” sloganıyla hareket ediyorlar.

Hayat Sigortacılığının 1993 ve 1994 yıllarında çok büyük bir gelişme göstereceğini umuyorum.

Şimdi Türkiye’de kişi başına düşen prim 3 dolar düzeyindedir. Dünya ortalaması ise 158 dolara karşılık gelmektedir. Böyle bir ortamda Türkiye’nin bu rakamla kalması mümkün değil. Bugün 1991’de başlayan 1992’de ağırlıklı konuşulan sosyal sigorta hizmetleri yetersiz olduğu için, bunun yerine özel sigortanın geçip geçmeyeceği tartışılıyor. Sosyal Sigortalar Kurumu sağlık için topladıkları prim 21 trilyon olacak. Özel Sigorta Şirketlerinin 1993 sonunda bekledikleri rakam ise 350-400 milyar tahmin edilmektedir ¹⁴⁰.

Demek istiyorum ki; Sigortacılığın gücünü daha çok sigortalılardan tahsil edilen primlerle elde ettiği ve fonksiyonunu da sosyal bir hizmet bilinci içinde, sigortalılara yararlı hizmetler sunabildiği ölçüde başarılı sayılabileceği ve gelişmesinin ancak bununla mümkün kılınabileceği düşüncesinde olmalıdır ¹⁴¹.

¹⁴⁰ Dünya, 10 Haziran 1993, s.3.

¹⁴¹ Hayat Sigortası Semineri, s.191.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sigorta aynı ve benzer nitelikli riskle karşı karşıya bulunan çok sayıda kişinin teker teker karşılayamayacakları riski birlikte karşılamak amacıyla oluşturdukları bir kurumdur. Böylece küçük tasarrufların birikimi sağlanmakta, üretken bir birim olarak ekonomik hayata katılmaları, sosyal adaleti sağlayıcı ve gelir eşitsizliğini azaltıcı bir polikanın gereği olarak teşvik edilmelidir.

Bu ülkelerde bu amaçla kurulan, Hayat Sigortası Şirketlerinin sahip oldukları fonlar devlet bütçesi olanaklarını aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır.

Hayat Sigortasını diğer sigorta türlerinden ayıran en önemli özellik, fonların uzun vadeli ve risk dağılımının çok geniş olmasıdır. Bu sayede Hayat Sigortası gelişmesinin, ülke ekonomisine sayısız yararları olacaktır. Şöyle ki, kalkınma için tasarruf ve yatırım büyüklükleri ekonominin en büyük gereksinmesidir. Hayat Sigortası aynı zamanda bireyleri tasarrufa teşvik edip, yatırımların artmasına neden olmakta ve insanların geleceğinin güvence altına alarak refahı artırmaktadır.

Dünyanın bir çok ülkesinde özel Hayat Sigortasının temel taşları, emeklilik ve teminat (ölüm) sigortalarıdır. Hayat Sigortası sigorta endüstrisinin en geniş iş kollarından biridir.

Özel Hayat Sigortası, sigortalıya bir gelir kaynağı olmayı ve zamansız ölümü durumunda geride kalanlara ekonomik yarar sağlamayı amaçlar. Bu temelde sigortalanan olayın gerçekleşmesi halinde daha önceden kararlaştırılmış miktarın ödenmesi şeklinde gerçekleşir.

Hayat Sigortaları, nüfusun ileri yaş güvencesi açısından yeri doldurulmaz bir rol oynar. Milli ekonominin en önemli kuruluşlarından biridir. Buna bağlı olarak bütün ekonominin ana finansörlerinden biridir.

Sermaye piyasasının önde gelen dayanaklarından biridir. Tüm dallarda, özellikle Hayat Sigortalarından uzun süreli bir biriktirme ve yatırım aracı olan sigorta, gelişmiş ülkelerin en önde bulundukları bir faaliyet dalıdır. Kültürel, Sosyal ve Ekonomik düzeyi yüksek toplumlarda, sigortacılıkta ileri düzeyde bulunmaktadır.

Yatırımlar bilindiği gibi uzun süreli kredilerle gerçekleşmektedir. Bununla beraber, bütün ekonomiler için önemli bir sorun olan istihdam ve enflasyon gibi iki kavramı çözecek bir unsurdur.

Bu yüzendir ki bir çok ülke bunun farkına varmış ve Hayat Sigortacılığını teşvik edici yasalarla ağırlık vermiştir. Bunların içerisinde en önemlisi vergi muafiyetidir.

Bu vergi muafiyeti ile Hayat Sigorta fonlarının geliri ile birlikte düşünüldüğünde sigorta fonları, bankalar ve benzeri yatırım organlarıyla rekâbet eder duruma gelmiştir.

Hayat Sigortaları uygulandıkları ülkenin uzun vadeli yatırımlara taze para akışını sağlayıcı yönü itibarıyla devleti borçlanmaktan kurtaran, emisyonu önleyen edüstrinin ve sanayinin beklentilerine cevap veren önemli bir kaynaktır. Uzun vadeli oluşu nedeniyle ülke ekonomisini düzlüğe çıkaran bir etkisi vardır. Bu nedenle ülke yönetiminde bulunanların dikkate almaları gereken, önemli bir ekonomik saçıyağıdır.

Ülkemizde 1984 yılından sonra yıldızı parlamaya başlayan Hayat Sigortacılığı, sektör içindeki payını her geçen yıl daha da arttırarak, yüzde 1'lerden yüzde 21'lere kadar yükseltti. Sektörün büyümesindeki reel artışlara rağmen, Hayat Sigortası ülkemizde henüz lâıyk olduğu yerde değildir. Bunun birçok nedeni mevcuttur; İslami görüş, kaderci inanış, geçmişte kötü intibalar, enflasyon, geleceğe yönelik olmayan tutumlar vb. En önemli etkenlerden bir tanesi de enflasyonun yüksek düzeyde seyretmesidir. Sigorta şirketlerince uygulanan azami %9 olan faiz hiç bir şekilde reel gelirle rekâbet edememektedir. Bunun çözümü ise; Kâr paylı sistemlerle ve 1986 başında yürürlüğe giren vergi uygulaması ile birlikte olmuştur.

Bugün Hayat Sigortalarında en büyük problemi ödenmeyen poliçeler ve poliçe iptalleri oluşturuyor. Yapılan aşırı iptaller, son yıllarda satılan poliçeleri de etkilemeye başladı. Özellikle, son iki yılda artan iptallerin oranı yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Ülkemizde Hayat Sigortası her ne kadar olması gereken yerde değilse de son yıllarda gözlenen canlanma ümit vericidir. Oldukça genç bir nüfusa sahip ülkemizde artan sanayileşme ve milli gelirin Hayat Sigortalarına olan ihtiyacı daha belirgin hale getirmiştir. Ancak enflasyonist bir ortamda piyasaya sunulan ürünlerin fiyat artışlarına daha duyarlı olması gerekmektedir. Bunun sağlanması ise; Ödenilen prim ve teminatlarının esnek ve sigortalıların fon gereklerine ortak olmaları ile mümkün olmaktadır.

Gelecekte sigorta olayının, hükümet programlarının vazgeçilmez bir maddesi haline geleceğine inanıyorum. Kısacası; Hayat Sigortası, çağdaş bir ihtiyaç olduğu kadar, yatırımlara yönelik fon yaratma özeliğıyle ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan ve hatta onun lokomotif olan bir sektördür.

Öneriler:

-Bunların başında genel olarak bir sigortacılık eğitimi gelmektedir. Eğitimin ilkökul düzeyinden başlayacak şekilde olması gerekmektedir.

-Yine vergi konusunda; Ecelen vefat halinde tazminat ödemesi, ancak veraset vergisi kesintisinden sonra yapılmaktadır.

Bu hususun giderilmesi, yani vefat tazminatının ister ecel ile, ister kaza ile olsun veraset vergisine girmemesi gerekmektedir. Bu bir sigorta tazminatıdır, konunun bu şekilde irdelenmesi gerekir.

-Ödenen primlerinin tamamı vergiden muaf olması gerekir. Bu gerçekten Hayat Sigortacılığı için oldukça önemli bir teşvik olacaktır.

-Yine önemli konulardan bir tanesi de özellikle Hayat Sigortası satışını gerçekleştiren prodüktör ve acentelerin eğitimi olmaktadır. Yani satış elemanlarının sigorta hukuku hakkında bilgi sahibi olmaları ve ancak yeterlilik belgesinden sonra satış yapmaları sağlanılmalıdır. Ayrıca bunların murakabesi yapılmalıdır. Bu konuda tüm sigorta sektörünün faaliyetlerini gösteren bir bilgi bankasının kurulmasının da, denetimi kolaylaştıracağı inancındayım.

-Hayat Sigortasının gelişmesini sağlayacak en önemli konulardan bir tanesi de sigorta şirketlerinin kâr paylı uygulamalarının neticeleri olacaktır.

Bilindiği gibi; Hayat Sigortasının önemli bir unsurunda, ülkemiz ekonomisine fon yaratmaktadır. Biriken bu fonların gayrimenkullere %50'ye kadar yatırılmaktadır.

Bu gayrimenkullerin kiraya verildiğini düşünürsek, verimlilik muazzam ölçüde düşecektir. Bu açıdan bakıldığında, gayrimenkul yatırımları ülke ekonomisine katkısı olmayan ölü bir yatırım olacaktır. Öte yandan, yatırım alanlarının sınırlı olması durumu da var. Bizim burada

vurgulamak istediğimiz husus, bu enflasyonist koşullarda devletin bilhassa sigorta şirketlerinin hayat konusunda yatırım yapabilecek yeni şeyler bulması.

Ancak kâr paylı uygulamada verimin yükselmesi açısından bazı önerilerim olacaktır.

İyi bir gayrimenkul yatırımı yapıldığı takdirde sonuç göstermektedir ki, enflasyonun üzerinden verim alınmaktadır.

7397 sayılı kanunun 15. Maddesinin “d” şikkına göre zorunlu hayat ihtiyatlarının bir bölümü ile gayrimenkul alınsa, bu takdirde sonuç farklı olmaktadır. Verim ancak gayrimenkulün satışında ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden yüksek verim istenirse, her yıl alım satım yaparak bir komisyoncu gibi çalışmak gerekmektedir. Böylece rayiç bedele alış değeri arasındaki farkın tamamı değil de makul bir yüzdesini kâr olarak mütala edip fon gelirlerinde gösterilmesi çok yerinde olacaktır.

Böylece sigorta şirketleri doğrudan yatırım yoluyla hem ekonomilere hizmet eder duruma gelirler, hem de verimli neticeleri ile satışlarını artırmış olurlar.

-Komisyon oranlarının güncel olması gerekir.

-Ödeme sistemini daha kolay hale gelmelidir.

-Devlet Hayat Sigorta Şirketlerinin faaliyetleri konusunda, daha çok yönlendirici olmalıdır.

-Sabırlı olursak, hata yapmazsak 10 yıllık bir süreç içerisinde ülkemizde Hayat Sigortaları bir yerlere gelebilecektir. Bunun temelinde de, sigortacılığın özsuyu olan güven unsurunun zedelenmemesi yatmaktadır. Güven, kalıcı poliçeyi, bu da yeni poliçeleri ve taahhütleri karşılama olanağı sağlayacaktır. Güveni sarsacak davranışlarda

bulunmamalıyız. Bu güveni sarsacak davranışlar, poliçe satışı sırasında olabilir ya da taahhütler yerine getirilirken söz konusudur.

Bütün bu önerileri, hiç değilse bazılarını yerine getirebilirsek Hayat Sigortası cazip hale gelecektir. Yatırımları da geliştirerek yurdun kalkınması ve işsizliğin önlenmesi sağlanacaktır.

Gelecekte;Ülkemizde Hayat Sigortacılığı emin adımlarla ilerleyecektir. İnaniyorum çünkü; Hayat Sigortası uygarlığın dayattığı bir zorunluluktur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- İŞGÖREN, Tülin : Uygulamalı Temel Sigorta Bilgiler Eğitim Rehberi, 1989.
- NEYZİ, Ali : Sigorta sorunu, Verdi Basımevi, 1972.
- PEKİNER, Kâmuran : Sigorta İşletmeciliği Prensipler-Hesap Bünyesi, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:1516, İstanbul, 1974.
- AKTUĞLU, Mehmet Ali : Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Teksir Yayın no:9, İzmir 1983.
- GÜVEN, Nusret : Sorularla Pratik Sigortacılık, ?,?.
- ERERDİ, H.Cemal : Reasürans, Çifte Havuzlar, 1983.
- TARKAN, Faruk : Banka ve Sigorta Muhasebeleri, Gürsoy Matbacılık, Ankara, 1971.
- ÇETİNOĞLU, Muhterem : Türkiye'de Sigortacılık Teknik Esasları Üzerine İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul, 1965.
- DEMİRGİL, Demir : Sosyal Sigortalar, Ekonomi Ansiklopedisi, C.III, İstanbul, 1984.

- ABDURRAHMAN, Ayhan : Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Haziran 1987.
- TÜLÜCE, Perihan : Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi ve Finans Kesimindeki Yeri, Çukurova Üniversitesi, Adana, 1989.
- DUMAN, Şebnem : Türk Sigorta Sektöründe Bos Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar
- B. MACLEAN, Joseph : Life Insurance, Newyork, ?.
- AKMUL, Özdemir : Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'de Uygulama Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No:447, Ankara 1980.
- CAMMACK E, MEHR İ.R : Principles Of Insurance Homewood, Illinois, 1966.
- NAMER, Cahit : Sigortanın Genel Prensipleri ve Reasürans, Çeltüt Matbaacılık Kollektif Şirketi, İstanbul, 1977.
- ŞENGÜN, Ömür : Hayat Sigorta Şirketinin Kuruluş, Organizasyon, Yönetim ve Yatırımı, İstanbul, 1989.
- ALKİN, Erdoğan : Türkiye'de Sigorta Kesimini Ekonomik Gücü ve Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983.
- A.RENNIE, Robert : Investment Activities of Life Insurance Companies, Richard.

- ÇALDAĞ, Yurdakul : Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No:125, Kalite Matbaası, Ankara, 1979.
- ALİEFENDİOĞLU, Tacettin : Türk Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1987--4, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 1986.
- ÖNEN, Aziz : Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Toplanan Fonların Ülke Ekonomisinde Verimli Kullanım Yolları. Türk Sigortacılığın Geliştirilmesi Seminerinde Sunulan Tebliğ, İTO, Yayın No:1987-4, İstanbul, 1986.
- ÇELEBİCAN, Gürkan : Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği ile Düzenlenen IV. Sigorta Seminerine Sunulan Bildiri, Ankara, 15-16. Mayıs. 1978.
- KABATAŞ, Kemal : Sigorta ve Reasürans Şirketleri Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi, Sigorta Dünyası, Sayı:341, Haziran 1988, İstanbul.
- DİRİMTEKİN, Halil : Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri-1, İstihdam ve Sosyal Güvenlik, Türkiye Ekonomisi, A.Ü.A.Ö.F. Yayın no:43, Ankara, 1984,
- HİÇYILMAZ, Muzaffer : Türkiye'de Sigorta Endüstrisi ve Sigorta İşlemlerinin Türkiye Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri, ?, ?.

- BAVBEK, Reha : Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İstanbul Ticaret Odası
Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın
Yayınları, İstanbul, 1986.
- KOMÇEZ, Yücel
ÖZFERENCİ, Okşan
ARABACI, Şadi : Panorama, Hayat Sigortası Rehberi,
Kasım 1990.
- UZUNOĞLU, Bahtiyar : Sigortacılığın Geliştirilmesi Semineri,
T.C. Ticaret Bakanlığı Sigorta Murakabe
Kurulu Yayın No: 12, İstanbul ,1972.
- : Dünya, 9 Mart 1993.
- : Ekonomist, 18 Temmuz 1993.
- : Dünya, 17 Şubat 1993.
- : Dünya, 21 Mayıs 1993.
- : Dünya, 10 Haziran 1993.
- : Türk Sigortacılığının geliştirilmes
semineri, İstanbul Ticaret Odası,
Yayın No:1987-4, Lebib Yalkın
yayımları ve Basım İşleri A.Ş.
İstanbul 1986.
- : Sigortacılık El Kitabı.
- : Güneş Sigorta,Sigorta Temel Bilgileri,
1992.
- : Sigorta Dünyası Rehberi, 1992.
- : T.T.K, Sigorta Hukuku C.I, Ankara,

- : Hayat Sigortası Semineri, İstanbul,
22-23 Mayıs 1991.
- Panorama, Hayat Sigortası Rehberi,
Kasım 1990.
- : 1991 yılı Sigorta Faliyet Raporu.
- : Dünya, 10 Haziran 1993.
- : Sigorta Rehberi İstanbul Ticaret
Odası, Yayın No:1991-15.
- : Sigortacı, Haziran 1991.